

AZ ADÓREFORM

ÉS A

KÖZIGAZGATÁS

★

IRTA:

MOLNÁR LAJOS

ÁRA 1 KORONA.

KAPHATÓ A SZERZŐNÉL : BUDAPEST, VÁMPALOTA.

Előszó.

Nem írói hiuságból bocsátom közre e kis füzetet. A könyvirás dicsősége már nem hevíti vágyaimat. Volt részem benne még kora ifjúságomban, — fájdalom már szinte 20-évvvel ezelőtt!

Céлом csupán az, hogy részben a napisajtóban is elszórtan megjelent ez alkalmi fejtegetéseim, melyek az adóreformra vonatkozólag kibocsátott emlékirat és a hozzá csatolt mellékletek tanulmányozása közben, tulhalmozott egyéb teendőim mellett, csakugy futólag, a pihenésre szánt órákban irattak, egy helyen összefoglalva, azon szakértársaimnak s az ügy iránt érdeklődő nagy közönség azon rétegeinek kiknek és melyeknek az adóreform kérdésében keletkezett, nagyterjedelmű pénzügyminiszteri irományokat és a szakirodalomnak e téreni termékeit nem volt módjukban megismerhetni: a kérdésről egy kis áttekintő olvasmányt nyujtsanak.

Fejtegetéseim, melyek a tárgyat dióhéjba foglalva ölelik föl s a kérdést igénytelenségemhez illő szerény kritikai tollal ismertetik, — egyáltalán nem tartanak számot egyébire, mint alkalmat szolgáltatni az adóreform kérdésében a közvélemény oly annyira kíváncs szélesebb körű megnyilatkozásának előmozdítására. Az adóreformmal

együttesen a pénzügyi adminisztráció egyszerűsítése és annak az általános közigazgatással szorosabb kapcsolatba hozása tekintetében szintén igyekeztem két fejezetben egyes eszméket a gyakorlati tapasztalatok alapján felvetni, azzal a szándékkal, hogy ez iránti igénytelen fejtegetéseim a hivatottabb erőknek gondolkodási anyagot szolgáltatassanak. Végül függetlenül adótörvényeink egyes intézkedései tekintetében az illetékes közegek és hatóságok részéről is tapasztalható merőben ellentétes felfogások elágazását tanúsító konkrét esetben egy elvi jelentőségű adóügyi felelősség ismeretét is felvettem e füzetbe, élénk illusztrációjául egyes pénzügyi törvényeink hézagosságának. Ugyancsak a függelékbe soroztam egy jeles közgazdasági írónak, dr. Kohn Dávidnak az „Adóreformokról” szóló munkálatáról irt kritikámat is.

E pár előszóval a komoly tárgyban, komoly célzattal megírt soraimat a komoly olvasók objektív elmélkedése alá bocsátom.

Budapest, 1895 március hóban.

Molnár Lajos.

Az adóreform tervezője és annak megalkotója.

Magyarország miniszterelnöki székében — Tisza Kálmán rövid ideiglenes pénzügyminiszterkedését leszámítva — nem ült még olyan kormányférfi, ki a miniszterelnöki tárca mellett a pénzügyek szakresszortját is vezette volna; nem olyan, ki kezdettől fogva a pénzügyi szakmában működve, ezen a téren szerezte volna meg magának a nemzet előtt azt a mesés reputációt, mely őt oly tüneményszerű karrierrel a pénzügyminiszteri tárca mellett egyszerre a politikai kormányzat élére is felemelte, ilyen államférfi parlamentáris történetünkben csak Wekerle Sándor dr.

Magyarország politikai életében az alkotmányosság kezdete óta az uralkodó eszmékben és irányadó nézetekben nagy átalakulások történtek s ma már a politikai dilettantizmus, mely az utolsó 25 év alatt az országnak annyi kárt okozott, bármily összeköttetésekkel és képzelt előjogokkal sem tud dominálni a politikai helyzeten, ma már a tudásban és képességben rejlő nagy egyéni erők megbecsülve vannak a politikai életben is s irányításában döntő szerepet vihetnek.

Ma már mindenek tudják, hogy az ország kormányzatában összhang csak helyes pénzügyi politikai bázison létesülhet s hogy így a modern állam életében egy kiváló pénzügyi szakember, ha még hozzá széleskörű államtudományi ismeretekkel és magasabb foku általános politikai műveltséggel is bír, fölöttébb alkalmas és hivatott lehet a pénzügyi tárca vezetése mellett az egész politikai kormányzás vezetésére is.

Természetes, hogy azzal a nagy tudással, nagy munkaerővel, nagy politikai iskolázottsággal szemben, melylyel a Wekerle-kormány tagjai rendelkeztek, *a nemzet közvéleménye szintén nagy igényeket táplált.*

És tényleg a Wekerle-kormány nagy, korszakalkotó kérdéseket vetett föl az állami élet majd minden oldalán.

Ilyen nagy, korszakalkotó kérdés a nemzet közgazdasági életében az egyenes adók reformja is, melynek *gyökéres megoldását* azonban a pénzügyminiszteri székhelyen már nem érthette meg az a kormányférfi, ki a reformok tervezője, kezdeményezője volt.

E kiváló nagy alkotásokra hivatott pénzügyminiszterünk az ő hivatásszerű szakrekszortjából — talán akarata ellenére is — az általános politikai kormányzás élére sodorvatván, az ezzel járó parlamentális követelmények folytán el kellett, hogy hagyja azt a széket is, melytől való megválásakor mondott bucsuszavain végig rezeg egy bizonyos fájdalmas hang is a fölött, hogy meg kellett válni egykori tisztviselőtársaitól is, kik közül a pénzügyminiszterium élére emelkedett — s kiknek keblén ugyszólván felnevelkedett.

A nagy politikának esett áldozatul az ő pénzügyminisztersége is és áldozatul esett a nélkül, hogy mindazokat az alkotásokat befejezhette volna, melyeknek sikere nevét és emlékét mint korunk egyik legnagyobb pénzügyminiszterét tartotta volna fel. A nagy politika miatt kellett elhagynia az államszolgálat azon terét is, melyet pénzügyminiszteri segédfoglalmazóságától — pénzügyminiszterségeig megfutott 25 éves pályáján egész munkakedvével, annyi ambícióval, oly sok tettvágygyal, oly nagy talentummal művelt és termékenyített s mely téren az igazi babéroknek egész erdeje még csak ezutánai alkotásai folytán várt reá.

A konverzió, az államháztartás egyensúlya, a regale-megváltás, a fogyasztási adóknak és dohányjővedéknek az ő intézkedései folytán való emelkedése bár magukba véve nagy horderejű pénzügyi sikerek az állampénztárra nézve s a volt pénzügyminiszternek a financiák mechanizmusában való nagy gyakorlati jártasságát tanusítják, de az igazi nemzetgazdai és államférfiui gondolkodás és felfogás azon nagyszabású pénzügyi koncepciókban nyilatkozik meg, melyeket a gyors és váratlan politikai válság folytán, mint befejezetlen pénzügyi politikai örökséget hagyott utódára s melyek szerencsés megoldás esetén hazánk közgazdasági állapotára és a szociális bajokra is jótékony hatást lehetnek hivatva gyakorolni.

Ezek a hagyatékok pedig a valutaszabályozás, az egyenes adóreform s ezzel kapcsolatban az adminisztráció

egyszerűsítése, az illetékügyi reform, a szeszmonopolium és a gazdasági hitelügyek rendezése.

Mindezeknek az alapjai, sőt keretei igaz, hogy általa és ő alatta már le lettek rakva, de végleges megoldásukat már nem ő eszközölhette.

Pedig ezek a problémák igazán méltók arra, hogy egy pénzügyminiszternek teljes ambícióját fölébresszék, egész munkakedvét igénybe vegyék s elég nagy horderővel s a messze jövőbe kiható fontossággal bírnak arra, hogy a sikeres megoldás által ezeknek létesítője a nemzet életében magának örök emléket alkothasson.

Az ország nem kételkedik abban, hogy az új pénzügyminiszter ezeknek a kérdéseknek a megoldását az ő csöndes, higgadt és zajtalan munkálkodásával szerencsésen fogja eszközölni.

Sőt e kérdések egy részének már előhaladott előkészítése folytán méltán lehet remélni, hogy a tisztán a pénzügyi reszortra szorítkozó mostani pénzügyminiszterünk az ő általánosan ismert munkásságával, és lelkiismeretes kötelességérzetével oly buzgósággal fogja felkarolni e kérdéseket, hogy a megoldás sokkal gyorsabb tempóban várható, mintsem arra az általános politikával tuligénybe vett előde alatt gondolni lehetett.

Az új pénzügyminiszter a zajtalan munka embere s mint a nagy politikától annyira mint előde igénybe nem vett kormányférfi, inkább szentelhetvén idejét és munkásságát saját szakresszortjának ügyeire, meg lehetünk győződve, hogy a megkezdett munkát egész csöndben s hallgatag szerénységgel, de az ő mély judiciumának és objektív temperamentumának megfelelőleg derekas megoldással fogja befejezni.

Mikor az új pénzügyminiszter hivatalát elfoglalta, nem volt ott sem üdvözlő beszéd, sem beköszöntő. Belekezdett azonnal a munkába. Ez a kis epizód mindennél jobban jellemzi az ő hallgatag tevékenységét s az ő cselekvő munkásságát.

Azoknak a problémáknak a megoldásánál pedig, melyeket hagyatéku átvevett, ezekre az erényekre nagy szükség van. Gazdagon meglévén benne ez erények, nem lehet kételkedni, hogy az előde által kezdeményezett pénzügyi politikai kérdések megoldását ő, a főmunkatárs szerencsés kézzel fogja eszközölni.

A hátramaradt hagyatékok közt az egyenesadó reform az, mely úgy kihatására, mint tartamára nézve a nemzet közéletében a legérezhetőbb nyomokat van hivatva előidézni.

Ez a kérdés az, mely a közgazdasági és szociális állapotokban a legégetőbb sebeknek enyhítésére szolgálhat, ha sikeresen megoldatik. Ez a kérdés az, mely már évek óta napirenden tartva, a közvéleményben is megérlelődött és mielőbbi elintéztét vár.

Ez a kérdés az, mely elől kitérni, melyet elodázni immár nem lehet a nélkül, hogy a közállapotokra a hosszas halogatásból kár ne háramlanék.

A talaj már úgy a közvéleményben, mint a parlamentben elő van készítve az egyenes adók reformja tekintetében. A napisajtó és a szakirodalom — habár nem is a kérdés nagy fontosságát megillető bőséggel, — de elég behatóan és részletességgel foglalkozott már e kérdéssel. Az illetékes szakkörök, az érdekelt egyesületek és társulatok különböző irányu memorandumokban adtak kifejezést a reform tekintetébeni nézeteiknek és véleményeiknek. A volt pénzügyminiszter által több mint egy évvel ezelőtt kibocsátott emlékirat és statisztikai kimutatás s továbbá eltávozásra alkalmával közreadott 3 rendbeli terjedelmes füzet: a nevezetesebb európai államok fontosabb egyenes-adótörvényeiről, a hazai egyenes adók történetéről és a beszerzett újabb statisztikai adatokról, bőséges anyagot szolgáltatnak a tanulmányozásra, a feldolgozásra és egy rendszeres előadói tervzetnek az összehívandó egyenesadó-reform anketje részére való előkészítésére. Az ott megvitandó kérdések gyorsan át fognak szűrődni a közhangulatba s ennek alapján a politikai pártkérdéssé nem tehető egyenes adóreform simán és nehézség nélkül lesz keresztül vihető a törvényhozás retortáin is!

Ugy, hogy remélünk lehet, hogy a magyar állam ezredéves fennállásának ünnepélyekor új pénzügyminiszterünk egy modern magyar egyenes adórendszer jótéteményeit és dicsőségét mutathatja be a nemzetnek és Európa kulturállamainak.

Lehetetlen azonban itt is elhallgatnunk azt, hogy az adóreform kérdésében a *gyökeres megoldásra* oly annyira kedvező mostani közhangulat és pénzügyi viszonyok mellett nagy kár volna, ha a törvényhozás az egyenes adók reformálását *csak abban a szűk keretben* akarná végrehajtani, mely az emlékiratban kijelölve van.

Fölvettetvén e kérdés egész nagyságában, nem szabad azt csak parciális megoldás alá venni, hanem az egész egyenes adórendszert át kell alakítani s az emlékiratban

lefektetett alapelveket az egyenes adók minden neménél érvényre kell emelni, mert ha azt tenni most elmulasztjuk, akkor hosszú időre le kell mondanunk arról, hogy a korszellemnek megfelelő adórendszerrel dicsekedhessünk.

Az 1848 viharai nem engedték meg, hogy a közteherviselés kimondott nagy elve alapján, a magyar szellemnek, a magyar nép életviszonyainak szem előtt tartásával készült *eredeti* adórendszer létesíthető legyen.

Ez nyugodtabb időkre volt fenntartva, mikor az ily szaktörvényhozási munkálatoknak előfeltételei: az alapos tanulmányozás, a higgadt megfontolás, az állami élet zavartalansága teljesen biztosítva van.

Az azután bekövetkezett abszolútizmus Magyarországra is az idegen és első sorban az Ausztriában fennállott adórendszerek szerinti adóztatást *honosította* meg. És meghonosította úgy, hogy egyenes adórendszerünknek még mai alakja is lényegében és alapelveiben jó részben az abszolútizmus idejében fennállott adórendszerekben lefektet elvek alapján épült fel. E rendszer az alkotmányosság beálltával törvényesítettett s a későbbi adótörvényhozási intézkedésekkel, ugyyszólván csak külformailag, alakíttatott át, úgy, hogy az az idők folyamán át s ma már a megszokottság folytán is a *magyar honosságot* megszerezte.

Az alkotmányos éra első éveiben nem lehetett várni egy önálló új adórendszer életbeléptetését, de igenis az 1875. évi pénzügyi törvényhozás alkalmával lehetett, sőt kellett volna is egy modern új adórendszert létesíteni.

De a boldog emlékü jó öreg Ghiczy Kálmán, akkori pénzügyminiszter, a deficitek millióiba elmerülve, csak azon töprenkedett, hogy miként szabaduljon meg a bársonyszéktől; míg végre az ő becsületes táblabírói észjárásával kigondolta, hogy legjobb módja lesz ennek az, ha magára veszi az ő minisztersége alatt készült 1875. évi adótörvények adóemelési tendenciájának ódiumát s ezzel menekült a pénzügyminiszteri székből a képviselőház elnöki székébe.

Bizonyos az, hogy ha valamely adórendszer mélyen behatolt a közéletbe és átment a köztudatba, akkor egy más, egy új adórendszer behozatala a legnagyobb nehézségekkel jár, de ezeknek a nehézségeknek nem szabad visszatartaniok a törvényhozást egy elavult rendszernek új rendszerrel való pótlásától.

Az adóreform tárgyában Wekerle volt pénzügyminiszter által kibocsátott emlékirat, mely az ő sajátos egyénisé-

gének, önálló gondolkodásának, termékeny szellemének kinyomatát mindenütt magán hordozza, azt a benyomást teszi, hogy habár a hang, mely az emlékiratnak az egyes adónemeket tárgyzó fejezeteiből, mint az ő saját egyéni hangja ki-kicsillámlik mindenütt, át van hatva a mai adórendszer *gyökeres átalakítása* szükségének érzetétől s habár az emlékiraton végigvonuló szabad szellem a *radikális megoldás* elkerülhetetlenségére vezet rá, mégis végkonkluzióiban oly álláspontokra helyezkedik, melyek csak *egy részleges és a nagy kérdésnek jelentéktelen részét érintő reformra* vezetnének.

Egy szóval a hang, mely az emlékiraton végig vonul, a modern pénzügyi tudományok szakavatott művelőjének, az állami életviszonylatok kiváló megfigyelőjének, a dolgok mélyére ható gondolkodó főnek, az egykori nagy tehetségű pénzügyminiszteri fogalmazó: Wekerle Sándor hangjának az utószó, melyet azonban az ország politikai kormányzatának élére került Wekerle Sándor a politikai helyzet igényelte előrenézésből és körültekintő óvatosságból el-elnyomni igyekezik, nehogy a hang zenéje oly érzelmeket is fölébreszthessen, melyek az állami élet berendezésének, a közgazdasági és társadalmi életviszonyok átalakításának más problémáit is felvetvén, az érdekek összeütközésének veszedelmes harcát idézhethék elő.

De nem tudunk belenyugodni abba, hogy az emlékiratban kontemplált tervezet szerint az egyenes adóreform csak parciális természetű legyen s hisszük is, hogy az új pénzügyminiszter nem fog elzárkózni egy szélesebb alapú reformtól. Mennyire sajnálatos lenne ugyanis az, ha pénzügyminiszterünk azokat a nagy elveket, melyek mint a modern adóztatás elvei, nevezetesen a progresszió és lét-minimum elve a reformtervezetbe bevétettek, *csak egyes adónemeknél* szándékoznék érvényesíteni s ha azokat *köretkezetesen az egész egyenes adók során nem kívánná keresztül vinni*.

Ez esetben a nemzet egy radikális adóreform helyett egy részleges adóreformot kapna.

Ez pedig annyival is inkább sajnálatos lenne, mert meggyőződésem szerint parlamentáris történetünkben a gyökeres és általános adóreform keresztülvitelére még nem volt kedvezőbb időszak mint a jelenlegi, mikor egyrésről az állam nemcsak pénzügyileg teljesen konszolidálva van, de a külügyi politikai viszonyok is tartós, békés jövőt biztosítanak és másrésről a szociális kérdések előtérbe nyomulásával a közhangulat a gyökeres megoldásra föltöbb kedvező!

Az adóreform anketje.

Az egyenes adóreform tárgyában a pénzügyminiszter által a közelebbi időre tervezett anketre nagy feladat vár. Eppen ezért az ankét tagjainak kijelölése is nagy körültekintést, de egyszersmind nagy liberalitást kíván, mert abban nemcsak az elmélet és gyakorlat szakemberei, de *a közvélemény minden árnyalata* is képviselve kell, hogy legyen. Minél szélesebb körű lesz az anket, működése az adóreform fölvetett nagy kérdésének megoldása tekintetében annál eredményesebb leend. Az adóreform a nemzet összeségeinek legvitálisabb érdekeit érintvén, az összehívandó ankét egyes tagjainak sem célja, sem feladata nem lehet, hogy azt a napi politika szemüvegén bírálja.

Az anket tárgyalásai fonalán a politikai szempontokra reflektálni csak annyiban lehet, a mennyiben az adóreformra vonatkozó s a tárgyalások alapjául szolgáló emlékiratban és előterjesztésekben lefektetett elvek érvényesüléseikben a pénzügyi politikai kérdésekkel is összefüggésbe hozhatók. A legnagyobb objektivitással és oly célzattal kell foglalkoznia az anketnek a volt pénzügyminiszter által közrebocsátott emlékirattal is, hogy a tervezett reformra vonatkozó tárgyalások fonalán fölvetendő elvi és gyakorlati fejtegetések részben szintén alkalmat szolgáltatassanak e nagyfontosságú kérdésben a közvéleménynek minél szélesebb körű érdeklődését és megnyilatkozását fölébreszteni s így a tárgyalási anyagot minél több irányban kiszélesíteni. Mert minden reformmunkálat csak úgy lehet helyesen kidomborítható, ha az az élet ezernyi különböző oldaláról fölmerülő kérdések szempontjából is minden irányban megvilágíttatik.

Már az a körülmény, hogy a volt pénzügyminiszter is szakított ama szokásos eljárási móddal, mely azt a gya-

korlatot követte, hogy a reformmunkálatok titkos és záros fiókokban őriztettek és csak akkor jutottak a nyilvánosság elé, mikor már paragrafusokba foglalva a képviselőház asztalára kerültek; élénk bizonyítéka annak, hogy reformjavaslatainak minden irányu megbirálását ő maga is kívánnatosnak tartotta és hogy a közvélemény kritikájából kicsilámló minden helyes és gyakorlati eszmét megfontolás tárgyává kívánta tenni s az ellenkező vélemények és nézetek meghallgatása elől elzárkózni nem akart.

A tervezett adóreform által Magyarországnak Horvátországgal együtt az adóstatistikában — szerintem nem egészen helyes kulcs alkalmazásával — kitüntetett 3.868,779 adózó polgára — melyből 477,734 esik Horvátországra — érintetvén, méltán tekinthetjük az adóreform kérdését *közérdekinek*; és szintén az adóstatistika szerint az *eddiggi adóalapok* számításával kitüntetett, tehát a valóságos jövedelemen jóval alul maradó 437.705,766 forint évi jövedelemnek — melyből 39.357,892 forint esik Horvátországra — mikénti megadóztatásáról lévén szó, méltán tulajdoníthatunk a kérdésnek nagy fontosságot is.

De az adóreform kérdése annyira összefügg az ország közgazdasági, ipari, kereskedelmi, sőt a szociális élet érdekeivel, hogy mindezekből a szempontokból is fölöttébb szükséges annak törvényhozási tárgyalása előtt az összeümlendő anketben és az irodalomban a fölvetett nagy kérdéssel minden oldalról nemcsak futólag, a napi politikai kérdések megvitatásának szokásos szűk keretében foglalkozni, hanem azt beható részletességgel a lehető megoldás minden módjára kiterjedőleg tárgyalni.

Az anketben kétségtelenül az agrárizmus, a merkantilizmus és kapitalizmus érdekeit képviselni hivatott sok tekintélyes szakember vesz részt, kiknek fejtegetései a különböző irányban érdekelt adófizetők sorában a sajtó útján bizonyára visszhangot is fognak kelteni. De az anket tárgyalásait s az azokat közvetítő hírlapok hangjait az állam adófizető polgárainak csak elenyésző csekély száma hallhatja meg.

Fájdalom, a hírlapok minden elterjedettségük dacára a 3.868,779 adózó mindenikének ablakán, mint a végrehajtó, nem kopogtatnak be, mert hisz ha az adóstatistikában ez irányban is nyitható lett volna egy külön rovat, elszomorítólag kitűnik vala az is, hogy a 3.868,779 adózó közül a tulnyomó rész egyáltalán olvasni sem tud. Ezek azok a

szerencsétlen *írástudatlanok*, a kikre nézve az adó legterhebb, mert ők együgyűségük, tájékoztatlanságuk folytán gyakran nemcsak az államnak, egyháznak, községnek, hanem az *írástudó furizeusoknak*, az adószedőknek is ellenőrizhetetlenül külön adót kell, hogy fizessenek.

De bár ezek az adófizetők, kik közül nem egy a pénzforgalmat csak annyiban ismeri, hogy összekuporgatott filléreit az év vége felé adóba befizeti, az ő szegényes, elszórt falvaikban tudatlanságukban, ügyefogyottságukban mitsem tudnak az adóreformról, az anketről s a hírlapirodalomról, azért a reform tárgyalásai során az ő érdekeik is különösen képviselve kell, hogy legyenek s az anketben és a sajtóban az ő fájdalmaik is kiválóképen szószólóra kell, hogy találjanak, mert meggyőződéseim és tapasztalásom szerint az a jajszó, mely az ő ajkukról hangzik el, de hegyeik, falvaik, pusztáik határán alig-alig terjed tul, sokkal siralmasabb, őszintébb és sokkal égetőbb, mint azok a jajgatások és panaszok, melyek a nagy városok adómentes palotáinak és gyárainak, bankjainak és üzleteinek s a tornyos kastélyoknak ablakaiból széthallszanak!

Az egyházi, vármegyei, községi adók reformja.

Az adóreform tárgyában kibocsátott emlékiratban igen helyesen van mondva, hogy ha az országban felhangzó panaszokon, az adózás tekintetében fennálló bajokon komolyan és érezhetően kívánunk segíteni, akkor nem elég csak az állami egyenes adókra vonatkozó törvények megváltoztatásába kezdeni, hanem szükséges a *helyhatósági és egyházi közszolgáltatásokat is gyökeresen átalakítani*.

Hiszen a szegény adófizetőre nézve egészen irrevelans, hogy *miféle és hányféle* címen követelik az adót, hanem a főkérdés reá nézve az, hogy összesen *ennyit* követelnek.

És valóban az ország egyes vidékein elrémítők azok az összegek, melyeket az állami adón kívül helyhatósági, községi, egyházi és más közszolgáltatásokban az adózóknak fizetniök kell!

Magyarországon a községi pótdó nagyságának átlaga kis- és nagy községekben az egyenes állami adónak 30 százalékára, rendezett tanácsu városokban 25 százalékára, törvényhatósági városokban 38 százalékára rug. De a községi pótdó százaléka tekintetében az ország különböző részeiben oly óriási eltérések vannak, hogy míg némely helyen a községi pótdó az állami egyenes adóknak csak 5 százaléka, addig van olyan szegény község is Árvavármegyében, *hol a községi pótdó 600 százalékra rug!*

Az ugynevezett vármegyei pótdók nagyságának átlaga az országban 4.731 százalék, az utadó átlaga 8.2 százalék, az iskolaadó törvény szerint mindenütt 5 százalék. Ezekhez járul sok községben a kisdédóvás céljaira szedett pótdó.

E közszolgáltatásokat, miként maga az emlékirat is elismeri, majdnem elviselhetetlenné teszi még a visszabályozási járulék, a hol létezik.

Annak illusztrálásául, hogy az ország különböző törvényhatóságai, mennyi különféle címen vetnek ki helyhatósági adókat, nem érdektelen ismerni a törvényhatóságokban előforduló pótagadók neveit. Ilyenek a betegápolási, a tisztinyugdíj, a jegyzői nyugdíj, a megyei monográfia, a beszéllásolási, a kórházépítési, a kolera ellen való védekezési, az erdő-tiszti, a közigazgatási, a közművelődési, a közszükségleti, az erdőrendezési, a székházépítési, a gyógy-alapi, az erdőtisztogatási, a kö- és agyagipariskolai, a vasuti pótagadók elnevezése alatt egyes törvényhatóságokban előforduló helyhatósági adók. Ide járul több törvényhatóságban az *ebadó*. Egyes vármegyék különböző alapokra is szednek pótagadót. Így Alsófehérmegye a nagyenyedi és abrudbányai kaszárnyaalapra, Árva megye az *állatorvosok pót-utátalányára*, Bars megye faiskolára, Beszterce-Naszódmegye a házi pénztár javára, Brassó megye csapatkórházra, *központi költségekre* s a *megyei személyzet drágasági pótlékára*, Csanádmegye, Vas megye főgimnáziumra, Ung megye gimnáziumi építési alapra, Csongrád székház-alapra, Esztergom községi szegényalapra, Fejér községi célokra, Győr előfogati pótlékra, Háromszék megye fimenedék-ház költségeire és a vármegye területén létesített vasutra, Heves a *Közigazgatási Lapok*-ra, Hunyad körorvosi- és kórház-járulékra. Jász-Nagy-Kun-Szolnok vármegye sáskairtasra, Kolozs államjövendelmi alap pótlására, Nyitra vármegyei átkelési utszakaszokra, Pozsony előfogati váltásra, Sopron lovassági kaszárnyára, Szeben vasutépítési alapra és *rendelkezési alapra* (!), Torontál megyeház kibővítési alapra és Zólyommegye a gyermekmenedékhely alapra szednek pótagadót.

Mindezekon az adókon kívül jön azután a kétségtelenül legterheesebb *egyházi adó*.

Sajnos, hogy az ország különböző részeiben divó egyházi szolgáltatásokról *megbízható* statisztikai adatok nem állanak rendelkezésemre, mert ezek alapján tiszta számításal meg lehetne állapítani, hogy az egyházi adók mily arányban állanak az állami adóval és mily arányban a megyei és községi adóval szemben. Azt azonban kétségtelenül el lehet fogadni, hogy *egyes szegényebb adózóknál maga az egyházi szolgáltatás többre rug, mint az állami adó*.

Elvitázhatatlan tény az, hogy a szegényebb sorsu gazdák az egész országban szerfelett meg vannak terhelve az ugynevezett *párbérrel*; de különösen az ország erdélyi részeiben, a székelyföldön uralkodó *keperendszer* rendkívül

nyomasztó teherrel nehezedik a lakosságra s kiváltképpen az alsó néposztályra. Ott, hol a keperendszer szerint rovatik le az egyházi adó, még azok sincsenek a kepefizetés alól kivonva, kik mint földhöz ragadt birtoktalan szegények, kézimunkájuk után tartják fenn életüket, mert az egyházi tanácsok által készült kepekivetési lajstromokban még ezek is, mint ugynevezett osporások szerepelnek és pénzbeli szolgáltatással terheltetnek meg. A „földdel bíró“ hívők ellenben gabonatermésük bizonyos hányadát adják egyházi adóban és pedig a jobbmódu gazdák, az ugynevezett „egész kepekések“ hat „kalongya“ őszi és tavaszi termést, a szegényebb gazdák, az ugynevezett „félkepekések“ pedig őszi és tavaszi termésükből 3 kalongyát és azonkívül ugy a tehetősebb, mint a szegényebb gazda egy „szekér száraz fát“ tartozik évenként a pap udvarába beszállítani.

Oly súlyos teher ez különösen a szegényebb néposztály vállain, hogy azon mielőbb könnyíteni immár elengedhetetlen követelmény.

A törvényhozásnak tehát, midőn a közteherviselés mizériáin segíteni kíván, ki kell terjeszkednie a közszolgáltatások mindamaz ágaira, melyek az ország lakóinak különböző cimeken személyes terheik, mert csak így lehet az adózási állapotokban helyes kontaktust teremteni.

Az emlékirat maga is erre az álláspontra helyezkedik, mikor azt mondja, hogy „csak félrendszabály lenne az egyenes adók reformjára gondolni, a többi közszolgáltatásokat pedig érintetlenül hagyni.“

Az emlékirat szerint azonban azok a kérdések, melyek a helyhatósági szolgáltatások újabb szabályozását célozzák, a közigazgatás reformálásáról előterjesztendő javaslatokban, illetőleg az azok által életbeléptetendő intézkedésekben és a kiadandó végrehajtási eljárásban nyernek majd megoldást. Az egyházi szolgáltatásokat illetőleg pedig az illetékes faktorok meghallgatásával és *együttértésével* előkészítendő külön törvények által kívánja a kormány azoknak mértékét, kezelését és behajtását rendszeresen szabályozni.

Bár meg vagyok győződve, hogy a pénzügyminiszternek s illetve a kormánynak komoly szándéka a helyhatósági és egyházi szolgáltatások szabályozását is keresztül vinni, de ránk az emlékiratnak erre vonatkozó szavai azt a benyomást gyakorolják, hogy az a szabályozási terv még csak kezdetleges állapotban lehet s hogy különösen az egyházi szolgáltatások szabályozásának kérdése még messze

idők megoldásának van fentartva. E kérdés közeli időben való megoldásának valószínűségét fölöttebb aggályossá teszi ugyanis a volt kormányelnöknek az a kijelentése, hogy az egyházi szolgáltatásokra vonatkozó külön törvényeket az illető faktoroknak nemcsak *meghallgatásával*, de *egyetértéssel* kívánja létesíteni. Már pedig az egyházi szolgáltatások szabályozásához annyi különböző *anyagi érdek* is fűződik, hogy e tekintetben az illetékes faktorok és érdekelteknek *egyetértést* elérni, biztosítani alig lehet s így a megoldás mindig csak továbbra elodázódnék.

Igenis, e kérdés az illetékes tényezők meghallgatásával készítendő élő, de magának a törvény létrejövetelének előfeltételéül az illetékes faktorok *egyetértését* is kitűzni, a mennyiben e faktorok alatt a törvényhozási tényezőkön kívül az illető érdekeltnek is értetnének, már magasabb állampolitikai és alkotmányjogi szempontból sem volna kívánatos.

Az egyházi adók, melyek sokhelyütt, mint maga az emlékirat is elismeri, az ugyis fölötte terhes közszolgáltatásokat még inkább elviselhetetlenekké teszik, sokkal égetőbben, sokkal sürgősebben igénylik a szabályozást, a megoldást, mint akár az állami, akár az egyéb helyhatósági és községi adók. Éppen azért az egyházi szolgáltatások kérdését is az állami adók reformjával együttesen meg kell oldani. A ki ismeri a köz- és népeletet, a ki saját tapasztalások alapján meggyőződött arról, hogy különösen szegényebb vidékeken a párbér vagy a kepe behajtása sokszor mily gyűlöletet, mily ellenszenvet, mily elkeseredést szokott a nép között előidézni s hogy a lelkészek és hívek közt ebből kifolyólag mily tarthatatlan viszonyok fejlődnek, a ki tudja, hogy a *lelkiek* gondozására hivatott pap egyes vidékeken és helyeken mennyi keserűséggel, mennyi vesződséggel küzd anyagi ekzisztenciájának biztosításáért, a ki tapasztalta, hogy a közigazgatási hatóságokra mily nagymérvű teendőket zudítanak ezek a folytonos torzszalkodások és viszályok, az be fogja látni, hogy az egyházi adók szabályozásának a kérdését szintén a mielőbbi megoldás elé kell vinni.

Vannak egyes falvak, hol a lakosság tömegesen tért át az egyik „drágább“ vallásfelekezetről a másikra, melyet „olcsóbb“-nak tartott, a mennyiben az egyházi szolgáltatás mértéke kisebb volt, mint előbbi vallásfelekezeténél és áttért éppen az egyházi szolgáltatások terheességéből, a kepefizetés nyomasztó voltából s a behajtás erőszakosságából kifolyólag a lelkész és hívei közt támadt viszály miatt.

A tapasztalás azt bizonyítja, hogy különösen a szegény vidékeken lakó alsó néposztályok a megélhetés nehéz gondjai mellett hitükhöz kevésbé ragaszkodnak, mint a jobb módúak s nyomasztó anyagi helyzetükben, ez után még könnyebben fognak megválni vallásuktól és inkább hagyják el papjukat, mint kenyerüket, melyet vele kellene megosztaniok.

De az államnak magasabb etikai szempontokból nem szabad megengedni az állapotoknak oda fejlődését, hogy a néposztályban ily gondolkodások és áramlatok elterjedhessenek.

Éppen azért, ha valaha, úgy most, mikor már az egyházpolitikai kérdések is megoldásuk elé vitettek, van ideje annak, hogy az egyházi szolgáltatások is gyökeresen szabályoztassanak.

A kormány kebelében az egyházi szolgáltatások kérdésének mikénti megoldására vonatkozó elveket kétségtelenül már megvitatták s ha részleteiben nem is, de főbb vonásaiban legalább bizonyos tervezet már kétségtelenül készen van. Ennek a tervezetnek vagy legalább a vezérlő elveknek megismertetése, úgy szintén a helyhatósági szolgáltatások mikénti szabályozására vonatkozó s az adminisztráció reformálásáról szóló javaslatokban foglalt tervezetnek minél előbbi közrebocsátása annyival inkább kívánatos, mert az állami adók reformjának megállapítását megelőzőleg összehívandó anket is csak úgy tud kellő tájékozottsággal és helyes alapokon működni, ha a különböző társadalmi osztályokat terhelő közszolgáltatások *összességükben* vonatnak megítélés és megvitatás alá s ha az állami adóknál alkalmazandó adókulcsok meghatározásánál az egyes társadalmi rétegeket külön-külön terhelő egyéb közszolgáltatások is figyelembe vétetnek.

Mert igaz ugyan, hogy az egyenes adók reformálása — mint az emlékirat is mondja — más intézkedésekre való tekintet nélkül önmagában is keresztülvihető és megoldható, de a megoldás, hitem szerint, nagyon is problematikus lesz, ha az összes közszolgáltatások szabályozási terveinek kapcsolatos előkészítése, ismerete nélkül s nem azokkal kombinálva vitetik keresztül.

Éppen ezért a reform érdekében nagyon kívánatos és szükséges, hogy az összeülendő adóanket a kormánynak az egyházi és helyhatósági közszolgáltatások mily irányu és elvű szabályozása iránti nézeteit is megismerje és tárgyalása keretébe ne csak az állami adók reformját, hanem a többi közszolgáltatások szabályozását is bevonhassa.

A progresszió és a létminimum az adóreformban.

Az adóreformjavaslaton általában az a két vezéreszme uralkodik, — sajnos, az abban elfogadott alapelvek hátterbe szorításával is — hogy azok az adónemek, melyek az állandóság jellegével inkább bírnak, nevezetesen a reál-adók ne bolygattassanak meg és hogy az egyenes adó címén az állami bevételek összege nagyobb változást ne szenvedjen, illetve, hogy az adóreformmal járó átalakulás a nagyobb hullámszó esélyeit elkerülje.

E két vezéreszmének következése, hogy a fennálló törvények csak ama dispozióikban vétetnek a reformtervezetben lényeges módosítás és változtatás alá, melyek a tulajdonképeni személyes keresetből származó s azzal összefüggő jövedelmeknek megadóztatására vonatkoznak. A jelenlegi törvények egyéb dispozicióiban a reformmunkát csak lényegtelen változást céloz.

A leglényegesebb átalakítási tendencia a második és harmadik osztályu kereseti adónál és a jelenlegi általános jövedelmi pótagónak *jövedelmi adóvá* való átváltoztatásánál nyilvánul.

Ezeknél a javaslat a modern pénzügyi tudomány álláspontjára helyezkedve, a *progresszív adóztatás elvét proklamálja* és a létminimumoknak legalább részbeni adómentesítését célozza.

Erre vonatkozólag az emlékirat a kereseti adót tárgyaló részében a következő nagyfontosságú elvi kijelentéseket teszi:

„A modern adóztatásnak egy másik követelményét is érvényesítenünk kell ez adónak a reformálásánál. Jelesen hogy ne a rideg számok egyformaságának Prokrustes, ágyába helyezzük az adókat, hanem hogy mindenki a

szerint viseljen kisebb vagy nagyobb terhet, a mint kevésbé vagy inkább van képesítve a nagyobb tehernek hordozására. A kisebb keresetek általában kevésbé alkalmasak a fokozottabb teher elviselésére, mint a nagyobbak; mert az életszükségleteken túl terjedő bevétel fokozottabb megadóztatása által már nem a megélhetésben, hanem csak a tőkegyűjtés menetében lehet akadályozva az adózó. Méltányos tehát s általános követelménye az újabb pénzügyi tudománynak, hogy ne ugyanazt a kulcsot alkamazzuk a kisebbre, mint a magasabb bevételre, hanem hogy a magasabb kereseti nyereségből ne csak *annyiszor*, hanem egyuttal *annyival* is többet vegyünk, a mennyivel ez a magasabb jövedelem inkább képes a teher elviselésére.“

Az emlékiratnak a modern közszellem eszméitől áthatott e kijelentéseit csak örömmel üdvözölheti minden gondolkodó fő.

De sajnálatos lenne, ha az itt kifejtett eszme a reformmunkálatban következetesen keresztül nem vitetnék s csak részben érvényesülve, a jövedelmek tulnyomó nagy kontingensének megadóztatásába nem vezettetnék be. Mert néze-tem, erős meggyőződéseim szerint a közterheknek ama kiáltó aránytalanságait, melyek a szegény sorsu, sőt a kevésbé tehetős társadalmi osztályokat, a tulajdonképpeni államfenntartó elemeket ugyszólván, megélhetési küzdelmekbe sodorják, — *csak akkor és úgy lehet megszüntetni, ha a progresszív adóztatás és a létminimum elve egész adórendszerünkbe behozatik.*

Igaz ugyan, hogy ez elveknek adórendszerünkbe való teljes bevezetése a reformmunkálatnak szélesebb körü kiterjesztését s az ország adózási viszonyainak nagyobb terjedelmű megbolygatását idézné elő. Sőt az is igaz, hogy az országban a *nagy jövedelmeket élvező* adófizetők körében hangosabb zugolódást idézne elő s talán e hatalmasoknak befolyásos küzdelmével is szembe kellene szállani, de hitem szerint azokon a nyomasztó terheken, melyek alatt az alsó és közép-néposztályok manapság görnyednek, *lényegesen* könnyíteni s az állami élet berendezésébe való belenyugvásukat elérni csakis így lehet. De másrésről csak így tehetünk eleget annak az igazságnak, hogy az állam terheihöz mindenki abban az arányban járuljon, a minő arányban az államszervezet által nyújtott jótéteményeket, előnyöket élvezi.

Méltó és igazságos volna tehát, hogy az az adófizető, kinek az államhatalom szervezetéhez és fenntartásához fokozottabb érdekei fűződnek, ennek megfelelőleg fokozottabb mértékben járuljon a közterhekhez is.

Az a bankár, kinek az állam jogrendje és hatalma milliókra menő vagyonát és személyi biztosságát őrzi, az a főúr, kinek a nagybirtok és születés előnyein kívül még az állami institúciókban is bizonyos előjogai vannak, az a gazdag tőkepénzes, kinek a mások verejtékes keresetéből folyó s minden munka nélkül élvezett kamatjövedelmeit az állami törvények minden irányban biztosítják, méltó és igazságos, hogy évi jövedelmeinek *több százalékával* járuljon a közterhekhez, mint az a nyomoruságos szatócs, kinek összes vagyona a hitelbe vett boltiportékákból áll, mint a szegény földmives, kinek a szántóékétől megkérgekedett keze alig biztosítja a mindennapi kenyeret, vagy mint az a kisiparos, kinek napestig tartó keserves munkájában csak a vasárnapi munkaszünet ad pihenést.

Pedig mindezek mai adótörvényeink szerint évi keresményüknek, jövedelmüknek *ugyanannyi* részét kell, hogy közterhekre fordítsák, mint az előbbieket, holott az államszervezet előnyeiket alig-alig élvezik!

Mi az adó tulajdonképpen? Semmi egyéb, mint ekvivalense azoknak a jogoknak, előnyöknek, szolgáltatásoknak, melyeket az állam polgárainak biztosít.

Illő tehát, hogy az állam polgárai az általuk élvezett és igénybe vett jogok, előnyök és szolgáltatások *arányában* járuljanak az államszervezet kiadásaihoz.

A kinek évenként 100,000 forint jövedelme van, az könnyen fordíthat 10,000 frtot közterhekre, mert még mindig 90.000 forintja marad; de a kinek 1000 forint évi jövedelme van, az saját vagy gyermekei szájából vonja el a kenyeret, mikor 100 forintot fizet adóba, mert még csak 900 frtja marad, miből egy családos embernek megélni is alig lehet.

És ezek a viszonyok ugyszólván minden adóalanyra egyaránt fönnállanak.

A kereskedő, az iparos, a földbirtokos, a háztulajdonos, a tőkepénzes, a részvényes, a bányatulajdonos stb. mind olyan adóalanyok, hogy megadóztatásuknál a helyes, arányos és igazságos eljárást csakis a progresszív adózási elvnek már a *törzsadóknál* való érvényesítése útján lehet elérni. És másrésről csakis így lehet a *kisebb jövedelmeknél* a *reál- és azzal kapcsolatos adókat is érzhetően mérsékelni a*

nélkül, hogy ez által az állami bevételeken lényegesebb csorba áttetnék.

És csakis így lehet a létminimumot nemcsak a tervezett jövedelmi adónál, hanem a mint az egészen megokolva van, a tőkekamat és járadékadónál, úgy legalább a kereseti adónál is teljesen érvényre emelni.

Igaz ugyan, hogy az emlékirat a létminimum és a progresszív adóztatás elvének ily általánosabb alkalmazása tekintetében figyelemreméltó nehézségeket említ fel, de nézetem szerint ezek a nehézségek nemcsak legyőzhetők, hanem tulajdonképen csak látszólagosak.

A létminimumot illetőleg ugyanis nemcsak a tervezett jövedelemadónál, de már a forrásadónál is meg lehet állapítani, hogy ugyanannak az adózónak nincs-e más forrásból származó olyan bevétele, mely a létminimum összegét meghaladja. Hisz jelenlegi adótörvényeinkben is a tőkekamat és járadékadónál, mint forrásadónál alkalmazásban van a 315 forintot meg nem haladó jövedelem adómentessége, a mennyiben az illetőnek egyéb jövedelme nincsen. Ugyanigy minden nagyobb nehézség nélkül lehetne azt a munkást, iparossegédet, kisiparost, a III. osztályu kereseti adó alá tartozó ezer és ezerféle, csak tengődő életet biztosító foglalkozást üző egyéneket, sőt az értelmi foglalkozásuakat is adómentesíteni, a kiknek összes keresményük a létminimum összegét meg nem haladja.

Hisz, a ki saját személyére nézve esik I. oszt. ker. adó alá, az eo ipso más jövedelemforrással nem rendelkezhetik, mert hisz akkor más adó alá is vonatik, a III. osztályu keresetadó alá eső adózók pedig, ha különböző jövedelmi forrásaik vannak is, habár ezek után az adóalapok elkülönítve állapittatnak is meg, de csak egy tétel alatt kell, hogy adó alá vonassanak s így könnyen megállapítható, hogy a különben is oly ritka esetben előforduló külön jövedelmi források együttevén meghaladják-e a létminimumot.

A csak tisztán IV. osztályu keresetadó alá esőknél pedig éppen egész könnyűséggel keresztülvihető a létminimum adómentesítése.

A mi pedig a progresszív adóztatásnak a reáladókra való kiterjesztése tekintetében az emlékiratban főlemlített nehézségeket s az azok egyik illusztrációjául a 100 tulajdonos közt megoszló 10.000 forintos hozadéku földbirtok földézett példáját illeti: azzal szemben viszont föl lehet

vetni azt a kérdést, hogy vajjon mi jogosultsággal bírhat az, hogy egy földbirtoknak 100 forint hozadékából, mely, tegyük fel, hogy csak két közös tulajdonosnak, férj és feleségnek összes jövedelme, állami adóban elveszünk 35 frt 30 krt, azaz a jövedelemnek 35·3 százalékát és meghagyunk csak 64 forint 70 krajcárt megélhetésre, míg egy más földbirtoknak 100.000 forint hozadékából, mely tegyük fel, hogy egy tulajdonos összes jövedelmének csak egy része, állami adóban elveszünk 33.154 forintot, azaz a jövedelemnek csak 33·1 százalékát, tehát az előbbinél 2 százalékkal kevesebbet és meghagyunk 67.000 forintot.

Ugyanezek a szempontok alkalmazhatók a házbirtokoknál is.

Itt is fölvethető a kérdés, hogy mi jogosultsággal bírhat az, hogy egy kisebb házbirtokosnak, kinek esetleg összes jövedelme a házának bérjövedelme, a 100 forintra rugó adóalap, azaz netto házbérjövedelemből tisztán állami adóban elveszünk 28 frtot vagyis a netto jövedelem 28 százalékát, míg ellenben az esetleg már nem adómentes paloták urainak 100.000 forint netto házbérjövedelméből állami adóban 26.000 frtot, tehát 2 százalékkal kevesebbet vonunk el, mint az előbbinél, kinek talán összes vagyona az a kis házikó. De talán legjogosultabban fölvethető a progresszió alkalmazásának szüksége a tőkepénzeknél, bankoknál, részvénytársulatoknál, hol a nagy tőke hatalmában rejlő előnyök s a tőkék egyesítésének kiszámíthatatlanul kedvező helyzete domináló uralmat gyakorol a kis tőkék s az egyéni erőkkel szemben s azokat ugyyszólva leszorítja az üzlet- és pénzvilágban a versenytérrel.

Lehetetlen tehát, hogy azok a nagy tőkék is, melyek a kereskedelmi, ipari és pénzvilágot ugymondva saját kényük-kedvük szerint forgatják, ugyanazon kulcs szerint fizessenek adót, mint azok a kis tőkék, melyek amazoknak csak kegyelméből hajthatnak csekély jövedelmet.

Mindezekből kifolyólag is, föltétlenül szükséges tehát, hogy a progresszív adóztatás elvének az adóreformban szélesebb alapok teremtesse és az ne csak a II.—III. osztályu keresetadónál és a tervezett jövedelmi adónál, hanem az ingatlanok, a tőkék s a részvénytársulatok alapadójánál is érvényesüljön.

Az európai államok nem egyikében, hol az ottani adórendszer a progresszió elvét teljes mértékében érvényesíti, hol a nagy tőkék, a nagy vagyon, a nagy birtok a poli-

tikai életben is döntő szerepet visznek, nem szül visszatetszést, sőt természetesnek tűnik fel a nagyobb jövedelmeknek minden irányban fokozottabb adótétellel való illetése.

Nálunk tárgyi adóztatási rendszerünk mellett a progresszív adóztatás elve teljes mértékben csak úgy érvényesíthető, *ha az már az alapadónál is alkalmazásba vétetik.*

Az adóreform méretei.

Az emlékirat az egyes adónemek tárgyalásánál külön-külön ismerteti a reformokat, melyeket létesíteni kíván.

A *földadónál* a reformtervezet semmi egyéb változtatást tenni nem akar, minthogy az eddigi 37 millió forinttal kontingált földadó összegéből adóleírások, elengedések és adómentességek címén 2,885.862 frtnak az állam számlájára átvételével s az eddigi 17.1 földadó és 8.4 földtehermentesítési járuléki százalék egyesítésével a földadó kulcsát a kataszteri tiszta jövedelemnek 25 százalékában állapítja meg. És így a tényleg fizetett földadót *félszázalékkal leszállítja*.

A *házaadónál* csakis azt a módosítást kívánja tenni, hogy az eddigi 3 évi kivetési ciklus helyett — inkább adminisztratív jellegű reformként — visszaállítja az előbbi évenkénti kivetést.

Sem a földadónál, sem a házaadónál a reformtervezet a modern pénzügyi tudomány nagy elvét, a progressziót alkalmazásba nem veszi. Habár az elméletben — mint az előbbi cikkelyben kifejtteni igyekeztem, ennek a nagy és igazságos elvnek a jogossága ezeknél az adónemeknél is vitatható; de a keresztülvihetőség szempontjából a hozadékadóknál a progresszió mindenesetre oly gyakorlati nehézségekkel járna, hogy nem egészen megokolatlan, ha a reformmunkákat adórendszerünk e nagyarányu megbolygatását kivihetetlennek tartja.

A *kereseti adók* I. osztályánál azt az eddig nálunk szokatlan változtatást tervezi a reform, hogy *ez adónak le-
rovása jövedőre bélyegjegyekben történjék*. Mivel az ebbe az osztályba tartozó egyének lakóhelyük és foglalkozásuk folytonos változtatása miatt állandóan letelepedett adózóknak nem tekinthetők s az őket terhelő adók jelenleg nagy rész-

ben főként a fővárosban, a munkás- és iparos-osztály nagyarányu hullamazása folytán behajthatatlanokká válnak: az eszme bár nem új, az államkincstár érdekéből kétségtelenül üdvös eredményeket fog szülni. Minthogy pedig a gyári- és ipari munkásosztálynak a nagyvárosokban s főként a fővárosban hova-tovább mind nagyobb és nagyobb szaporodása és egyszersmind intenzivebb fejlődése ennek az adónemnek az államháztartás szempontjából mindinkább nagyobb jelentőséget fog kölcsönözni, a mi viszonyaink közt gondolni sem lehet arra, hogy, mint némely adóelmélet vitatja, az I. osztályu kereseti adó egészben eltörültséssé. Különösen a gyári- és ipari alkalmazottak, a technikai, gépészeti és építészeti tudományok produktumainak mai előhaladott korszakában oly nagy keresletnek örvendenek, hogy egy-egy közülök jóval több munkabért kap, mint a mennyi jövedelme a magasabb szellemi foglalkozással bíró honorácior-osztályba tartozók átlagának van. Hanem igenis az I. osztályu kereseti adónál, már az adminisztráció gyakorlati tapasztalásai alapján is szükséges a létminimumnak megállapítása s az azon alul maradó keresetnek adómentesítése. Ez által sok vexációnak, sok céltalan és eredménytelen adminisztrációnális intézkedésnek lehetne elejét venni.

A *II. osztályu kereseti adót* illetőleg a reformtervezet már lényegesebb módosítást kíván életbeléptetni. Fennálló kereseti adó törvényük szerint, II. oszt. keresetadót fizetnek a föld- és házbirtokosok s a tőke-kamat- és járadék-adó alá tartozó adókötelesek. Az eddigi adótételek a szerint, a mint az adóköteles adóalapja 50 frtig, 100 frtig terjed, vagy azt meghaladja: 2—3—4 frtosak voltak. A reformtervezet e tételek helyett fokozatosan az 1—14 frtig terjedő tételeket kívánja létesíteni, úgy, hogy a legkisebb tétel 1 frt és a legnagyobb tétel 14 frt legyen. Elméletileg azonban az emlékirat is a II. oszt. kereseti adó jogosságát sok tekintetben kétségbe vonja. Nézetem szerint is éppen azért, mert a II. oszt. kereseti adónak elvi jogossága alig van, ennek az adónak elejtésével azt az összeget, melyet a II. oszt. keresetadó képvisel, a föld-, ház- és tőke-kamatadókhöz megfelelő százalékok hozzáütése által lehetne pótolni.

Igaz, hogy így a százalékok útján az az adózó, ki földbirtokos, házbirtokos és tőkepénzes is egy személyben, ily módon három adónemnél lenne illetve százalékos több-

lettel, de éppen háromszoros minőségénél és jövedelménél fogva ez őt egészen jogosultan terhelné.

A *III-ad osztályu kereseti adónál* tervezi a reformmunkálát a progresszív adóztatást szélesebb alapon alkalmazni és egyáltalán az átalakítást nagyobb méreteken eszközölni. A mai adókulcs a III. osztályu kereseti adó alá tartozó keresményeknél és jövedelmeknél a tiszta jövedelemnek 10%-ka. Igaz ugyan, hogy az ingatlanok adójánál eme százalék sokkal nagyobb, de mert ezeknél s nevezetesen a földadónál az adóalapot tevő kataszteri tiszta jövedelem általában jóval alatta áll a valóságos gazdasági jövedelemnél, a házadónál pedig az adóalap csak az értékesítketés és épületfőntartási költségek levonása után fönmaradó netto házbérjövdelem: kétségtelen, hogy ott és azoknál az adózóknál, a hol és a kiknél a kellő adatok utján a III. osztályu kereseti adó alapját tevő kereseti nyeresemény *a valószínűleg* megfelelőleg kinyomozható volt, tényleg a 10%-os tétel alkalmazása a legérezhetőbb teher vala, és éppen ezért ez az adó volt az, melynek kivetésekor mindig és mindenütt a legtöbb fölajdulást és panaszt lehetett hallani. Ámbár el kell ismerni azt, hogy az emlékiratnak igaza van, mikor azt mondja, hogy a III. osztályu keresetadónál „többször előfordul, hogy éppen azt a becsületes honpolgárt, a ki egész őszinteséggel egész keresetét vallja be adó alá, elviselhetetlenül sujtják ez adóval, míg azok, a kik kereseti nyereseményüket el tudják palástolni, aránytalan könnyebbséggel esnek tul az adószolgáltatáson.”

A mennyire igazolt tehát a felajdulása az előbbieknél, éppen annyira megokolatlan és csak félvezetési szándékra vezethető vissza az utóbbiaknak a jogosan panaszlókhoz kétszeres nagyhangusággal való rendszeres csatlakozása és az adókivetések alkalmával való tüntető deputációzása.

De kétségtelen, hogy a III. osztályu kereseti adónál, hol az üzleti és szellemi tevékenységből származó személyes kereset jön megadóztatás alá s tulnyomó részben a mindennapi munkából, az egyéni működésből befolyó s gyakran a létfenntartás szükségleteit is alig fedező keresetet kell az állammal megosztani: a legsajgóbban és a legkevésbé átháríthatólag érzik meg az állampolgári kötelességből folyó közszolgáltatás terhe.

„Elvégre sem lehet azt felednünk — mondja igen helyesen az emlékirat, — hogy a személyes tevékenységre alapított, változtatlanul legfeljebb néhány évig maradó, de

állandó jelleggel semmi esetre sem bíró bevételek nem bírják el azt a magas adótételt, melyet a reál-adóknál minden kár és visszahatás nélkül alkalmazhatunk. Az a bevétel, mely minden pillanatban változhatik és kevesbedhetik, sőt az adózók személyes viszonyaiban beálló körülmények folytán egészen is megsemmisülhet, minden áron szabadulni igyekszik a magas adótehertől.

Ennek folyományaként látjuk, hogy a III. oszt. ker. adó kivetésénél adóalapul vett kereseti nyeresemény, azt lehet mondani, csak mintegy felét képezi a tényleges kereseti nyereseménynek. Vagyis ott, hol az átlagos tényleges kereseti nyeresemény minden valószínűség szerint 2000 frt, alig veszünk fel adóalapul 1000 frtnál többet s erre alkalmazzuk azután a 10% adótételt. Ez az eljárás a pótlékoktól és az általános jövedelmi pótdától eltekintve, tulajdonképpen mintegy 5% adóztatásnak felel meg. Ez az anomália az adóztatásban a legnagyobb aránytalanságokat idézi elő. Ily nagy latitude mellett, a hol a megadóztatott és a tényleges üzleti nyereség között 100% közt menő különbözet tudva alkalmaztatik, tág tere nyílik a legnagyobb egyenlőtlenségnek.

Ezeknek a bajoknak a felismeréséből származik az emlékiratnak a III. oszt. ker. adóra vonatkozó változások iránti javaslata, mely lényegében abban áll, hogy a III. oszt. ker. adó kivetésénél a tényleges nyereség átlagának megfelelőbb alapot akar megjelölni, az adótételt az adózó képességével kívánja arányba hozni, és pedig itten már progresszív alapon.

A memorandum abból a szempontból indul ki, hogy a ma adó alá vont 84 millió forintnyi adóalapot az adózók tényleges nyereségéhez képest 50 millió forinttal véli magasabbra emelkedőnek, úgy, hogy ily módon az adókulcs kiinduló pontja 5% lenne 1000 frtig. Azontul a progresszió oly módon lenne alkalmazva, hogy minden következő 1000 frtnál az adótétel $\frac{1}{2}\%$ -kal emelkedik, míg végre 11,000 frtnál eléri a mai 10%-kot.

Elvileg ez a javaslat a leginkább helyeselhető a reformmunkálatban s részemről még annyival mennék tovább a progresszió alkalmazásában, hogy az adókulcs kiindulási pontját már most egész bátorsággal 3%-kal kezdeném meg, de a 11,000 frton fölüli jövedelmeknél a progressziót nem állítanám meg, hanem fokozatosan, habár már csak $\frac{1}{4}$ -ed %-kal is vinném tovább. Ily módon a

kis életjövödelmeknél, főleg a *ralóságos* nyereséget kitüntető adóalap mellett, még mindig igen terhes 5%-os adótételnek 3%-kosra való mérséklése a nélkül volna keresztül vihető, hogy az állam bevételeiben e címen kevesblet állana elő, főként, ha tekintetbe vesszük, hogy a memorandum az eddigi 84 millió forint adóalapot csak 50 millióval véli fel-emelkedőnek, holott az az átlag szerint is legalább *ugyanannyival* fog magasabb lenni, már a reformtervezetnek azon javaslatai folytán is, melyek

a) a bevallási, tanuzási és adatszolgáltatási kényszer behozatalára;

b) az adózás ismérveül szolgáló minimumoknak tüzetesebb körülírására;

c) az adóeltitkolásoknak szigorubb büntetésére;

d) a különböző foglalkozásokból, vállalatokból eredő nyereségeknek törzskönyvszerű egybevonására és nyilvántartására;

e) és végül az alkalmi vállalkozókra, vándorüzletekre stb. nézve teendő különleges intézkedésekre vonatkoznak.

Sőt ezen javaslatok alapján teendő intézkedéseknek az emlékiratban jelzett szigorú keresztülvitele esetén meg vagyok győződve, hogy a reformtervezet alapján kontemplált 7.771,772 frtnyi összeget legalább is 3 millióval fogja meghaladni a III. oszt. ker. adó. Ugy, hogy még a létminimumot is ennél az adónál szintén egész nyugodt lélekkel lehetne már most érvénybe léptetni.

A IV. oszt. ker. adónál a memorandum semmiféle változtatást nem proponál, kivéve azt, hogy kimondandónak véli, hogy a magántisztviselőknek a lakpénz címen huzott járandóságai is adóalapul vétessenek. Nem hagyhatom azonban itt említés nélkül azon elvi kijelentést, melyet az emlékirat az állami tisztviselők illetményeinek megadóztatásáról mond. „Kétségtelen, hogy az állam adó fejében — mondja az emlékirat — ugyanazt veszi el a tisztviselőktől, mit fizetesképen ad nekik. Ennélfogva a fizetéseknek az adóval való kisebbitése, vagy ellenkezőleg azoknak az adó alóli mentesítése egyértelmű lenne a kezelési nehézségek megkimélésével. Mégis a mai állapotnak változatlan fenntartása mellett kell nyilatkozni, szem előtt tartva azt az elvet, hogy akkor, midőn a közterhek súlyosan nehezednek az állampolgárookra, morális és politikai indokoknál fogva nem volna megengedhető az állami tisztviselők adómentesítése. Mert az adóztatás ébren tartja bennük azt a tudatot is, hogy

nekik nemcsak tisztviselői, hanem állampolgári kötelezettségeik is vannak. Ez felel meg a szabadabb alkotmányos felfogásnak.

Teljesen igazat kell adni ezen államférfiui felfogásnak és alkotmányos gondolkodásnak, csak azt lehetne még hozzá tenni, hogy ugyanezen szempontok és elvek éppen úgy megkívánják azt is, hogy az állami fizetést húzó *katonatisztek fizetései* se vétessenek ki az adó alól! Végtére is ma, az általános védkötelezettség idejében, minden alkalmas férfi egyformán katona s a véradó leszolgáltatásában a hivatás-szerű katona és a nem tetteges katona közt különbség nincs másban, csak abban, hogy az előbbiek béke idejében is élvezik az államtól járulékaikat. Ezek után tehát épp úgy kellene, hogy adózzanak, mint az állam más tisztviselői. Az adózás elvének velük szemben való alkalmazására fokozottabb mérvben aplikálhatók a memorandumnak arany-szavakat tartalmazó igazságai, mert Magyarország államjogi helyzetében az ő privilégizált állásuk megszüntetését s az állampolgársággal való közelebbi viszonyba való hozásukat egyszersmind az „és“ szócskával mindenestre fölerő köz-jogi vívmányként is üdvözölhetnők!

A tőke kamat- és járadókadótörvénynek csakis azon diszpozícióit érinti a reformmunkálat, mely diszpozíciók az özvegy, a szülők, a gyermekek részére kikötött járandóságokra, továbbá a nem haszonra alakult, hanem közintézet jellegével bíró nyug- és kegy ellátási intézeteknek kamat- és járadékjövedelemre vonatkoznak. Ezeknek adókulcsát az eddigi 10% helyett 5%-ra kívánja leszállítani, mely humanus elbánáshoz semmi szó sem férhet. Minden egyéb tekintetben érintetlenül maradna a javaslat szerint a törvény anyagi része.

Már az előző cikkelyben kifejtettek folytán én nem zárkoznám el ezen adónemnél sem a progresszió alkalmazásától, mert az igazságos és arányos mértéket itt is ebben lehet feltalálni.

Hasonlóan, a reformmunkálatban szintén változatlanul hagyandónak javasolt nyilvános számadásra kötelezett egy-letek és vállalatok adójánál, fölöttébb indokoltnak tartanám a progresszív adóztatás alkalmazását, annnyival inkább, mert a nagy tőkékkel rendelkező részvénytársulatoknak a kis intézetekkel szembeni óriási fölényét a versenyküzdelemben, a tervezett jövedelemadónál kontemplált csekély százaléku emelkedés még csak megközelíthetőleg sem képes ellen-

sulyozni. A tervezett adóreform legfontosabb újítása a mostani általános jövedelmi pótdadót helyettesíteni hivatott *jövedelmi adó* lenne.

Meg kell jegyezni itt, hogy a „jövedelmi adó“ elnevezés nézetem szerint nem egészen jogosult, mert ezen adónem egyáltalán nem tekinthető önálló adónemnek, hanem inkább mintegy szukreszcenciája a többi adónemeknek s tulajdonképen azon jövedelmeket kívánja összeségükben megadóztatni, melyek — az adómentességi eseteket kivéve — már a forrásadóknál is megadóztattak. És habár az egyéni összjövedelemnek a tárgyi adóztatástól független kipuhatolását és újabb módzatok alkalmazása melletti megadóztatását kreálja is, azért az a már a törzsadókkal illetett jövedelemnek másodszeri, sőt esetleg többszeri, habár sokkal mérsékeltebb százaléku megadóztatása. Így tehát lényegében és alapjában mégis csak inkább nevezhető általános jövedelmi pótdadónak. Szerintem a „jövedelemadó“ elnevezés csak akkor volna teljesen indokolt, hogy ha a porosz rendszer szerint a tárgyi és más forrásadók alapját képező jövedelmek csak itt vonatnának adó alá, természetesen a tárgyi és többi forrásadók százalékanak és méreteinek alkalmazásával. Ez azonban természetesen adórendszerünknek nagymérvű átalakítását involválná, mire pedig „az emlékirat“ célozni nem akar. Így azonban, ha igazságos címet akarunk ezen adónál használni, mégis csak meg kell maradnunk az alkotmányos kormány deficités korszakának első új beállítási adójának az „általános jövedelmi pótdadónak, elnevezésénél.

Egyébként az adózó polgárra nézve igen közönyös az, hogy az egyes adócímek miként definiáltak, rá nézve főfontossággal csak az bírhat, hogy az egyes adócímek és nevek alatt *mennyi* követeltetik.

Éppen ezért meddő dolognak tartanám az elnevezés fölött címvitába bocsátkozni. A reformjavaslat szerint tervezett új jövedelemadó tárgyát képezné az egyénnek — legyen az politikai vagy jogi személy — bármely forrásból eredő jövedelme. Ebből a szempontból kiindulva — mondja a memorandum — ki kell puhatolnunk az illetőnek a reáladó tárgyát képező föld- és házbirtokból, a bányadóból, a tőkekamat és járadékadóból eredő tényleges tiszta bevételeit. Támponatot fog nyújtani maga a földadó alapját képező kataszteri tiszta jövedelem is, de ez korántsem képezheti magát a kivetési alapot. Itt azt kell keresnünk, hogy az alatt az időszak alatt, melyre a kivetés történik,

mennyi lehet az illetőnek földbirtokából eredő tényleges tiszta jövedelme. A földbirtoknak bérlet útján való hasznosításánál tehát a bérösszeget és a mellékjárandóságokat, egyéb házilag kezelt gazdaságoknál pedig nemcsak a földbirtokból, hanem a gazdasági mellék-haszonvételekből eredő jövedelmeket és előnyöket is számításba kell venni.

Számításba kell venni továbbá a házbirtoknál bérbeadás esetén a bérösszeget, a tulajdonos által birt. lakásnál általános házbéradó alá eső helyeken a parifikált bérértéket, más helyeken ellenben a valószínű bérértéket, jelesen a házosztályadónak bizonyos hányszorosát. A bányaadónál tekintet nélkül arra, hogy a bánya jövedelme minő százalékkal van érintve, a tőkekamatadónál szintén tekintet nélkül a százalékra, magát a tiszta jövedelmet kell keresnünk. Részvénytársulati, szövetkezeti és egyéb nyilvános számadásra kötelezett vállalatok után az egyesek által élvezett tényleges jövedelmet, tehát az osztalékot, tantiémeket s általában mindazt figyelembe kell vennünk, a mi befolyással van az egyes adózó évi jövedelmének emelésére.

Végül tekintetbe kell vennünk — fejezi be a memorandum — az adómentes állampapirokból, egyéb, a közforgalom tárgyát tevő értékpapirokból eredő, továbbá a külföldről befolyó jövedelmeket, figyelmen kívül hagyván, hogy ezek a jövedelmek külön adó alá vonattak-e már, vagy nem.

Az adóköteles jövedelem a reformtervezet szerint nem a brutto, hanem az adók adóssági terhek kamatainak levonásával mutatkozó tiszta jövedelem volna. Kimondandónak véli a javaslat azt is, hogy senkinek jövedelemadója kevesebb nem lehet, mint a tulajdonában levő ház és föld után fizetett adónak 30%-ka. A jövedelemadó 3 évre alapíttatnék meg.

Ennél az adónál alkalmazásba vétetnék a létminimum adómentesítése is. Maga a létminimum 300 frtban van javaslatba hozva. Az adókulcs progresszív lenne, oly módon, hogy a kinyomozott jövedelem után 700 frtig 1%-ig terjedne, azontul pedig a progresszió oly módon emelkednék, hogy 200 frtnál 2%, 3000 forintnál 2.6%, 4000 frtnál 3%, 5000 frtnál 3.2%, 6000 frtnál 3.35%, 7000 frtnál 3.55%, 8000 frtnál 3.75%, 9000 frtnál 3.89%, 10000 frtnál 4% lenne, 10000 frton felül 20000 frtig az emelkedés 1/2%, innét 100.000 frtig pedig ismét 1/2%, úgy, hogy az 5%-kos adókulcsra megállanánk.

Ezek szerint tehát látjuk, hogy a reformmunkálat a modern pénzügyi tudománynak két nagy elvét, a progressziót és a létminimumot a tervezett jövedelemadónál kívánja egész általánosságban alkalmazni. Igaz ugyan, hogy a progresszió a nagyobb jövedelmeknél annál inkább és annál jogosultabban vétethetnék fokozottabban alkalmazásba itten, mert a II. és III. oszt. ker. adót kivéve, a többi adóknál a progresszív adóztatás egyáltalán nem lett a reformmunkálatban érvényesítve s így az ezen adónál csak 5⁰/₀-ig emelkedő adókules a nagyobb jövedelmeknek a kis jövedelmekkel szemben való aránylagosan sokkal kedvezőbb helyzetét csak igen csekély mértékben egyensúlyozza. A tervezett reform, hogy a már tárgyaltakon kívül valamennyi egyenes adónemről megemlékezzem, sem a bányaadón, sem a nyereményadón, sem a szállítási adón, sem a vadászati és fegyveradón, sem végül a hadmentességi díjon semmi változtatást tenni nem kíván. A két utóbbit kivéve a memorandumnak e tekintetben való álláspontja gyakorlati szempontokból eléggé megokolt.

A vadászati- és fegyveradóra nézve azonban magam is a boldog emlékezetű egykori Orbán Balázsszal tartok, a ki míg élt, minden költségvetés tárgyalásakor hűségesen követelte ennek az adónak az eltörlését.

Kétségtelen, hogy ez az adó, mely csak 450,000 forintra rug, a költségvetési bevételek szempontjából alig bírhat valami súlyjal és csakis a vadászati törvény intencióinak támogatására s az orvvadászok elszaporodásának részben való meggátolására ragaszkodtak *az eddigi kormányok* ennek az adónak a fönttartásához.

De hogy ezek az okok elég nyomatékkaal bírnak-e a némely hegyes vidékeken valóban ijesztő mértékben elszaporodott dúvadak pusztításai által a nép apró és nagy marhaállományában, valamint sikságokon a mezei vadak által a gazdasági terményekben okozott károkkal szemben is, annak megbírlását a vadászat uri passzióinak élvezetére kevésbbé ráérő *jelenlegi kormányférfiainkra* kell bíznom.

Igaz ugyan, hogy a vadászati törvény értelmében a dúvadak pusztítására adómentes hajtóvadászatok rendezhetők, de a tapasztalás azt bizonyítja, hogy az erre vonatkozó engedélyek kinyerése körüli nehézségek s egyáltalán a hajtóvadászatok összeállításával járó utánjárás hiányossága folytán, a törvénynek a hajtóvadászatokra vonatkozó kedvezményei alig vétetnek igénybe, vagy pedig a hajtó-

vadászatok csak akkor indíttatnak meg, mikor már a marhaállományban a pusztítás megtörtént s így a kívánt eredményt elérni nem lehet.

Részemről nem haboznám a vadászati és fegyveradót a reformmal kapcsolatban egyszerűen eltörölni. A vadállomány megóvását s az ezzel összekapcsolt érdekeket maga a vadászati törvény ugyis eléggé biztosítja.

Végül a hadmentességi díjra nézve is annyi módosítást már most a reform útján szükségesnek tartanék, hogy azokat a díjtételeket, melyek a II. és III. oszt. ker. adó alá eső egyénekre rovatnak ki, a kis adófizetőknél némileg mérsékelném, ellenben a legmagasabb tételnél, t. i. a 120 frtnál nem állapodnám meg, mert azt nem tartom méltányosnak, hogy az, a kinek összes egyene: állami adója 1201 frtra rug, ugyanannyit fizessen, mint a kinek állami adója 10.000—20.000—50.000—100.000 frtra is fölemelkedik.

A skálát tehát itt megfelelőleg fel kellene vinni 200—300 frtig, sőt továbbra is s az így bejövő többletből a legkisebb tételeket, különösen a II. oszt. ker. adófizetőknél még inkább kellene mérsékelni.

Az I. oszt. kereseti adó alá tartozó egyének hadmentességi díj tartozásának lerovását pedig éppen úgy, miként a reformtervezet az I. oszt. ker. adónál kontemplálja, szintén *bélyegjegyekben* kellene eszközölni.

Európai államok egyenesadó törvényei.

Wekerle volt pénzügyminiszterünk által eltávozása előtt közrebocsátott három rendbeli füzetek egyikében a nevezetesebb európai államok fontosabb egyenesadó törvényei vannak ismertetve, illetőleg a törvények egy része szó szerint lefordítva.

Hat európai államnak fontosabb egyenesadó törvényei vannak e nagyobb terjedelmű füzetben közölve. Ezek az az államok: Angolország, Ausztria, Franciaország, Olaszország, Poroszország és Szászország.

A többi európai államok egyenesadó törvényeiről a füzetben említés téve nincs, holott ezek között nem egy van olyan, melynek adórendszerét legalább főbb vonásaiban ismertetni igen érdemes lett volna. A füzetek mint az egyenesadó-anket irományai vannak a címlapon jelezve s egyik legfontosabb céljuk kétségtelen az, hogy az anket leendő tagjainak tanulmányozási anyagul szolgáljanak s azoknak a szakembereknek is módjukban legyen a külföldi egyenesadó törvényeket részleteiben is megismerni, kik oly bő nyelvismerettel nem birhatnak, hogy a különböző európai államok egyenesadó törvényeit eredetiben olvashassák. Nézetem szerint azonban talán a kitűzött cél érdekében jobb lett volna, a füzetben foglalt államok egyes törvényeinek lefordítása helyett, az egyes államoknak egész egyenesadó rendszerét egy-egy összefüggő kivonatban ismertetni s így az egyes államokban divó egyenesadó rendszerről *egy teljes és kimerítő képet* nyújtani, mert így a kiválasztott hat államnak szintén kiválasztott egyes fontosabb törvényeiből a szó szerinti fordítás dacára azok a körök, melyeknek tájékoztatására és felvilágosítására szolgálhatnak e füzetek, megfelelő áttekintést az európai államok egyenesadó rendszereiről alig nyerhetnek.

Mindennek dacára azonban e füzet a szakembereknek, sőt a nagy közönségnek is igen becses tanulmányanyagot nyújt. Az alábbiakban ismertetni fogjuk az egyes államok szerint elkülönítve, a füzetben közölt külföldi egyenesadó törvényeket.

1. Anglia.

A füzet a külföldi fontosabb egyenesadó törvények sorozatát az angol „Income-Tax“-al kezdi meg.

Az income tax-act által megállapított adó alá esik minden jövedelem s azt minden egyén tartozik fizetni, ki az egyesült királyságok területén tartózkodik. A jövedelmek különfélesége szerint az adó öt osztályra (schedule) oszlik, melyek következők:

1. Az *A)* osztály (schedule) alá tartozik azon évi jövedelem minden 20 shillingje, (tehát 10 frtja a mi pénzünk szerint) mely föld-, ház s örökbirtoknak *tulajdonjogon* való birásából származik.

2. A *B)* osztály (schedule) alá tartozik azon évi jövedelem minden 20 schillingje, mely földnek, háznak s örökbirtoknak *haszonélvezeti*, vagy *bérleti* jogon való birásából származik.

3. A *C)* osztály (schedule) alá tartozik azon évi jövedelem minden 20 shillingje, mely a közjövedelmekből kamat, járadék, osztalék üzletrész fejében fizettetik valamely egyénnek, jogi személynek, szövetkezet, vagy részvénytársaságnak.

4. A *D)* osztály (schedule) alá tartozik azon jövedelem minden 20 shillingje, melyet az egyesült királyságok lakosai akár a királyság területén, akár *máshol* gyakorolt ipar, kereskedés, vagy egyéb foglalkozás s hivatásszerű működésük alapján élveznek; ide tartoznak továbbá *idegenek* által a királyság területén gyakorolt hasonló foglalkozások jövedelmei s azok a jövedelmek, melyek a *többi osztályban* (schedule) *felsorolva nincsenek*.

5. Az *E)* osztály (schedule) alá tartoznak a közhivatalok ellátása után élvezett fizetések, járadékok, nyugdíjak s évdíjak minden 20 shillingje, melyek *C)* Felsége által fizetendőek, kivéve a *C)* osztályban (schedule) felsorolt jövedelmeket.

A jövedelem megállapítása a vallomások és becslések alapján történik. Az ingatlanokból származó jövedelmeket

azon átlagos bérértékek képezik, melyekért azok bérbeadva voltak, vagy ha nem voltak bérbeadva, bérbeadhatók lettek volna.

A *D)* osztály (schedule) alá tartozó jövedelmek közt adóztatja meg az angol törvény az *idegen államok alattvalóinak az egyesült királyságokban élvezett jövedelmét* is, a nélkül, hogy más államok példájára a viszonyosság tekintetében valamely *kivételt* állapítsa meg. Érdekes szimptomája ez is az angol különleges karakterisztikumnak.

Az *E)* osztály (schedule) alá tartozó jövedelmek megadóztatása alól a hadsereg vagy tengerészet alkalmazottjai, *tisztjei* és önkéntesei *síncsenek*, mint nálunk, kivéve.

A törvény 9 fejezetében van kimondva a létminimum adómentessége. E szerint oly személyek, kiknek összes évi jövedelme, bármilyen címen vagy forrásból élvezze az, 150 font sterlinget (tehát a mi pénzünk szerint 1500 frtot) meg nem halad, mindenféle adó alól fel vannak mentve.

Angliában tehát elég szép összeget hagynak, mint a létfenntartásra szükséges jövedelmet adómentesítve s nálunk még a 315 frtos létminimum is csak egy adónemnél, a tőkekamat és járadékadónál van érvényesítve!

Az adó kivetése részben állami, részben önkormányzati közegek által eszközöltetik. A kivető közegek élén a főbiztosok (General-Commissionärs) állanak, ezeknek határozatai ellen a legfőbb bírósághoz (High Court) van felebbezésnek helye. A legfőbb bíróság határozata ellen még felebbezhetni lehet a felebbviteli bírósághoz (court of appeal) s onnan a Lordok házához is. Angliában tehát az adózó jogsérelmeivel mindenestre tekintélyes testületek foglalkoznak s bizonyára ott nem oly könnyű szerrel lehet rajtuk elverni a port, mint néha-néha nálunk megesik!

Nem érdektelen körülmény az sem, hogy Angliában a *D)* osztály (schedule) alá tartozó adózók az adót meg is válthatják s annak összege és esedékessége iránt több évre megegyezhetnek a külön biztossal, ez az egyezés azután mind a fél, mind a kincstárra nézve kötelező. Ebben az esetben azonban az adózó 4% pótlékot tartozik fizetni.

Az income-tax az *A)*, *C)*, *D)* és *E)* osztály (schedule) alá tartozó jövedelmek minden 20 shillingje (10 frt) után 8 pence (33 krajcár).

A *B)* osztály (schedule) alá tartozó jövedelmek minden 20 shillingje után Angliában 4 pence, Írland és Skóciában 3 pence.

Sajnos, hogy a füzetben foglalt income-tax törvényben többször hivatkozott ugynevezett angol szegényadó (poor-rate) és a „Land-Tax-act“ sem lettek legalább főbb vonásaikban ismertetve.

2. Ausztria.

Angolország után Ausztria egyenes-adótörvényeit ismerteti a füzet, még pedig sokkal terjedelmesebben, mintsem az ott érvényben levő s éppen helytelenségüknél és igazságtalanságüknél fogva szintén reformálás alatt álló adórendszer azt megérdemlené.

Az Ausztriában ma érvényben álló egyenes-adótörvényekből a mi adóreformunk érdekében jobbra csak azt tanulhatjuk meg, hogy *mit nem kell* azokból applikálnunk és nem azt, hogy *mit kell* azokból felhasználnunk.

Hiszen éppen ezen tökéletlen osztrák adórendszer megváltoztatását tűzte ki célul azon mozgalom is, mely az egyenes adók reformja iránt Ausztriában már régebben megindult s melynek folyamányaként a reformtervezetek már el is készültek, s jelenleg már a képviselőházban is tárgyalatnak, melyek azonban úgy látszik a közvélemény s a parlamenti körök igényeit nem igen elégitik ki. A reform kérdése tehát még ott sincs megoldva.

Éppen ezért mi nem foglalkozunk oly részletesen Ausztria egyenes adótörvényeivel, melyek nagyban és egészben, ha külalakjukban nem is, de lényegükben jóformán azonosak a mi adótörvényeinkkel.

Ausztriában is úgy a földadó, mint a házadó azonos elvek alapján kezeltetik a miénkkel; előbbinek alapját a kataszter, utóbbinak pedig a házbérlőjővedelem, illetve a tarifaszerű osztályozás képezi. A kereseti adó (Erwerbsteuer) és a jövedelemadó (Einkommensteuer), együttesen megfelelnek körülbelül a mi kereseti-, tőkekamat- és járadék-, bányaművelési- és nyilvános számadásra kötelezett vállalati adóinknak. Az ausztriai keresetadó azonban tarifaszerű tételeken alapszik s a kereseti adó alá esők nagy része még a jövedelemadót is tartozik fizetni.

A mi II-od oszt. keresetadónknak, melyet nálunk a föld- és házbirtokosok s a tőkekamat és járadékot élvezők fizetnek, ottan most már nyoma sincs, a mennyiben az ottani jövedelmi adóra vonatkozó 1849. évi patensnak azon

intézkedése, hogy a föld- és házbirtok utáni jövedelem is külön ezen adó alá vonatott, oly formán, hogy az ingatlanok alapadójuk $\frac{1}{3}$ -át képezte ezek jövedelmi adója: az 1881. június 7-iki földadó-törvény és az 1882. évi épületadónovella által hatályon kívül helyeztetett s azóta ezen reáladók után ily pótlék többé nem szedetik.

Végül a mi általános jövedelmi pótdadónkat helyettesíteni hivatott s a pénzügyminiszteri emlékiratban tervezett jövedelemadónak körülbelül megfelelő célzattal szándékolatik Ausztria egyenesadó rendszerébe beillesztetni a fizetben ismertetett osztrák személyes jövedelmi adó.

E szerint ez adó alá tartoznának a birodalmi tanácsban képviselt királyságok és országok területén lakó állampolgárok *összes jövedelmei*. Ide tartoznának a külföldiek is az élvezett jövedelmeikre nézve. A személyes jövedelemadó alól mentesek volnának azok, kiknek évi összes jövedelmük a 600 frtot tul nem haladja.

A személyes jövedelemadó fokozatok szerint és pedig a progresszivitás elvének alkalmazásával vettetnék ki. Az alap-tétel 600 frttól 625 frtig 3 frt 60 kr volna. 625 frttól 650 frtig 4 frt és így tovább ilyen mérsékelt fokozatokban.

Ugy, hogy például 5000 frttól 5500 frtig 129 forint, 10000 frttól 11000 frtig, 319 frt; 22000 frttól 24000 frtig 800 frt lenne a személyes jövedelemadó. A 24000 frtot meghaladó egész 100.000 frtig terjedő jövedelemnél a fokozatok 2000 frttal és az adó fokozatokként 80 frttal emelkednék; a 100.000 frttól 105.000 frtig terjedő jövedelemnél az adó 4000 frt volna; a 105000 frton fölüli jövedelemnél a fokozatok 5000—5000 frttal és az adó 200—200 frttal emelkednék.

Az adó kivetése a vallomások alapján az erre a célra felállított becselő-bizottságok közreműködésével történnék. Az adókötelesek a vallomások beadására birság terhe alatt is rászoríthatók volnának.

A mi volt pénzügyminiszterünk által az adóreform tárgyában kiadott emlékiratban kontemplált új jövedelmi adó is, melyet az előbbi fejezetben ismertettünk, nagyjában az osztrák személyes jövedelmi adótervezethez hasonlítható. Mielőtt Ausztriának komplikáltságban és aránytalanságban a miénkkel vetekedő egyenesadó rendszerétől elbucsuzva, más európai államok egyenesadó törvényeire áttérnénk, a fizet nyomán megemlítendőnek tartjuk azt is, hogy az újabb osztrák reformtörekvés, az ottani keresetadó reformja

mellett, a jövedelemadó átalakítását s a személyes adóztatás életbeléptetését célozza. E végből az ottani mai jövedelemadó a nálunk 1875-ben létesült átalakulásnak megfelelőleg alkotó elemeire bomlana, vagyis a keresetadó mellett a nyilvános számadásra kötelezett vállalatok nyeresége, az állandó illetmények és a tőkék kamatjövedelme külön intézkedések által vonatnék adó alá. Az ekkép tagolt hozadék adórendszert azután egy, a személyes adóztatás elvére fektetett jövedelemadó egészítené ki, a melyben azonban csakis a fizikai személyek adóznának.

A reform akként vitetnék keresztül, hogy a bevétel főösszege — a föld és házadó bevételével — kontingentáltatnék. A kontingenst a mai keresetadó és jövedelemadó 1893. évi kivetési összege képezné, hozzáadva ehhez természet szerű növekedés fejében az 1894. évre 2.4%-ot, az 1895. évre pedig 5%-ot. Az ezen felül mutatkozó, különösen az új teherként jelentkező személyes jövedelemadóból származó többlet, a földadó, a házadó és keresetadó leszállítására fordíthatnék.

Ugy tetszik azonban, hogy ez a reform éppen tán azért, mert egyszerűbb, egyöntetűbb és áttekinthetőbb adórendszer helyett még széttagoltabb adórendszert akar felépíteni, aligha fog beválni!

3. Franciaország.

Franciaországban az egyenes adóknak két csoportja van és pedig:

1. A tulajdonképeni egyenes adók.
2. Az egyenes adókkal egyenlősített díjak. Az egyenes adók a következők:

- a) Ingatlan adó.
- b) Fej- és jövedelmi adó.
- c) Ajtó- és ablakadó.
- d) Patensadó.

Az egyenes adókkal egyenlősített díjak a következők:

1. A holt kézre kivetett díjak.
2. A kocsik, lovak és öszvérekre kivetett díjak.
3. A nyilvános- és magán-tekeasztalokra kivetett díjak.
4. A körök, társaságok és összejövetei helyiségekre kivetett díjak.

5. A kutyákra kivetett díjak.
6. A vicinális utak karbantartására kivetett szolgáltatások.
7. A bányák földbére.
8. A súly- és mértékHITELESÍTÉSÉRT SZEDETT DÍJAK.
9. A gyógyszerészek, droguisták és fűszerárusoknál tartott vizsgálatok fejében szedett díjak.
10. A tőzsdék és kereskedelmi kamarák fenntartása címén fizetendő díjak.
11. A talajvíz levezetése fejében járó adó.
12. A töltések jókarban tartása és nem hajózható csatornák és folyók tisztítása fejében szedett díjak.
13. A fürdőorvosok és igazgatók, valamint a gyárak és ásványvíz-raktárakban alkalmazott orvosok és felügyelők fizetése fejében szedett különös díjak.

Franciaország ezek szerint eléggéle címen nyúl polgárainak zsebéhez! Nem csoda, hisz azok a milliárdok, miket a porosz-francia háboru után ellenfelének kifizetnie kellett s azok a milliárdok, miket a visszatörlesztés elfojtott, bár mindig égő reménye fejében hadseregére költ, sokat nyelnek el különben gazdag polgárainak jövedelmeiből.

Az ingatlan adó Franciaországban felosztásos adó. Az adó főösszegét évről-évre a törvényhozás állapítja meg s az a departementok, arrondissementok és községek közt felosztva, az egyes adózókra beépített és be nem épített ingatlan birtokuk után az adóköteles tiszta jövedelem arányában vettetik ki.

Érdekes, hogy mezőgazdasági épületeknél csak az általuk elfoglalt földterület esik adó alá. A földterületeknek tisztán kedvtöltés céljából művelés alól elvont részei (parkok, tavak stb.) adóköteles tiszta jövedelmének meghatározásánál a községbeli legjobb minőségű szántóföldek irányadók.

A magántulajdont képező hajózható csatornák az általuk elfoglalt terület térfogatához mérten, mint elsőrendű szántóföldek, nem hajózható csatornák ellenben a körülölelt földterületekhez viszonyítva adóznak. Lakóházak adóköteles tiszta jövedelmét a 10 évi átlagos bérérték képezi, melynek $\frac{1}{4}$ -részét azonban értékcsökkenés és fenntartási költségek címén a nyers jövedelemből levonásba hozzák. A kataszter, a mely alatt a birtokok felbecslése értendő, a törvényhozás által megállapított adóösszegnek arányos felosztására szolgál. A felosztási kulcs akként puhatoltatik

ki, hogy a községre eső adó összege a községbeli birtokok katasztrális jövedelmével elosztatik.

Az 1891. évi január 1-től kezdve házadó címén nem róható ki többé kontingens az egyes departementok, arrondissementok és községekre. Azóta a házadó az illető ingatlan bérértéke alapján rovatik ki; értékcsökkenés és fenntartási költség címén lakóházaknál a bérérték $\frac{1}{4}$ -része, műhelyeknél annak $\frac{1}{3}$ -része levonásba hozható. A házadó az e módon megállapított bérérték 20%-kában vettetik ki. A házadó alapjául szolgáló becslések minden 10 évben fölülvizsgálandók. Új épületek az építkezés befejeztétől számított *harmadik* évben kerülnek adó alá. Franciaországban tehát nincs meg a házadómentességek engedélyezésében az a minden európai államot fölülmuló bőkezűség, melyel nálunk az új házakba fektetett tőkék hosszú időre való adómentesítése által valóságos lukszust üzünk. A francia *fej- és jövedelmi adó* az állampolgárt személyesen és annak az ingó tőkéből eredő jövedelmét érinti.

Az ezen adó alapjának meghatározásánál kiindulási pontul szolgál egyrészt az egy napi munka eredménye, másrészt a lakásért fizetett bér.

A fejadó a három napi munka értékéből áll. A fejadó alól kivételnek azok a városok, a melyekben ez adó a bevitt cikkekért szedett adó jövedelméből fedeztetik.

Fejadót minden Franciaországban tartózkodó egyén a nemre való tekintet nélkül tartozik fizetni, feltéve, hogy jogainak gyakorlásában van s szükölködőnek nem tekinthető. Jogaik gyakorlásában levőknek nem tekinthetők a szolgák és mindazon egyének, a kik teljes alárendeltségüknél fogva a fejadó alól felmentvék.

A jövedelmi adó minden berendezett lakás után, legyen az abban a községben, hol az illető tulajdonképeni lakhelyét tartja, vagy másutt, és annyiszor fizetendő, a hány berendezett lakással az adózó bir. Az adó kivetésének alapját a lakás bérértéke képezi, a mely vagy az illető bérszerződésből vagy pedig más bérértékkel való összehasonlítás útján puhatoltatik ki. A jövedelmi adó felosztásos adó, a mely az egyes adózókra az ingatlan adó módjára akként vettetik ki, hogy a főösszeg az egyesek közt a községben fizetett lakbérék arányában felosztatik.

Franciaországban a háztulajdonosok, illetve főbérlok, a bérlok, illetve albérlok adójának esedékes részleteiért szavatolnak, ha az elköltözést a polgármester, békebíró vagy

rendőrbiztosnál 3 nap alatt be nem jelentik. Azok, kik butorozott lakásokat adnak bérbe, albérlőik adójáért minden körülmények között szavatolnak.

Mennyi ismeretlen helyre való elköltözködés folytán behajthatlanná vált és törlésbe hozott adó mentetnék meg évenként az államnak, ha ez a kissé drákói, de jogosult intézkedés nálunk is érvénybe hozható volna!

A fej- és jövedelmi adónál törzskönyv vezettetik, a mely az adóköteleseket s az általuk fizetett lakbéreket foglalja magában s minden évben a beállott változásoknak megfelelően kiigazittatik.

Az *ajtó- és ablakadó* kivetésére egy, a község népessége, a nyílások száma, neme és fekvéséhez viszonyított tarifa van megállapítva. A tarifa tételei arányosan felemelhetők vagy leszállíthatók, a szerint, a mint annak alkalmazása a községre megszabott adókontingensnél kisebb vagy nagyobb összeget eredményez. Az *ajtó- és ablakadó* valamely épület vagy műhelynek minden az utcára, mezőre, kertre, udvarra nyíló és zárható ablaka, ajtaja (kapuja) után vettetik ki. Az *ablak- és ajtóadót* tarifa nyílásonként 30 centimes-nél kezdődik és felmegy kapuknál egész 18 frank 80 centimes-ig. Az *ajtó- és ablakadó* az által fizetendő, a ki az illető lakást élvezi, mindazonáltal az illető háztulajdonos, haszonélvező, főbérlő terhére iratik elő, fenntartatván nevezetteknek a visszereseti joga a bérlők és albérlők ellenében.

A *patensadó*t fizetni tartozik minden francia vagy idegen, a ki Franciaországban oly kereskedést, ipart vagy foglalkozást űz, a mely törvény által ezen adó alól mentesítve nincs.

Az üzlet átruházása esetén a *patensadó* a cessionariusra átiratik. A *patensadó* havonkénti részletekben rovatik le. Külföldiek s mindazok, kiknek foglalkozásuk állandó helyhez kötve nincs, adójukat a *patens* kiszolgáltatása alkalmával egy összegben tartoznak leróni. Az adóbeszedési körből való elköltözés, valamint önkéntes- vagy kényszerárverés esetén, a *patensadó* egész összege azonnal esedékké válik. Azon háztulajdonos vagy főbérlő, a ki a kikötött kiköltözködési határidő előtt egy hónappal az adóköteles távozását az adószedőnél be nem jelenti, a hátralékos *patensadó*ért szavatol.

A *patensadó* háromféleképen állapítható meg, és pedig: egy állandó és egy arányos összegben, tisztán csak állandó összegben és tisztán csak arányos összegben.

Az állandó patensadó kivetése táblázatokban foglalt tarifák alapján történik. Az arányos patensadó összege a lakház, valamint az adóköteles üzlet gyakorlatához szükséges helyiségek bérértéke szerint állapittatik meg.

Az ezekben ismertetett 4 egyenesadó után kivételesen még az ugynevezett *pótlékos centimeok* is kivethetők. A pótlékos centimeok lehetnek államiak, kerületiek vagy községiek. Az állami pótlékos centimeok összegét és hányadát a budget-törvény állapítja meg.

A kerületi és községi pótlékok a rendes és rendkívüli kiadások fedezésére szolgálnak.

Nem érdektelen megemlíteni itten, hogy Franciaországban, ha a község valamely az állami költségvetésben hivatalból fölvetett kiadásnak a fedezetét megszavazni vonakodik, akkor a köztársaság elnöke által hivatalból rovatik meg rendkívüli adóval.

Van ezeken kívül, miként e cikkely elején felsoroltuk, Franciaországban még 13, az egyenes adókkal egyenlősített díj. Ezek már úgyszólván címeikben viselven magyarázatokat, velük részletesebben foglalkozni szükségesnek nem tartjuk.

Franciaország egyenesadóinak e vázlatos ismertetéséből is kiviláglik, hogy az ottani egyenesadó-rendszer a modern pénzügyi tudomány kívánalmainak egyáltalán nem felel meg s éppen nem csodálkozhatunk, ha az adóreform kérdése ott politikai pártprogramként szerepel s hogy különösen a progresszió és a létminimum elvének radikális keresztülvitele a szociálista pártok törekvéseinek egyik főposztulátuma!

4. Olaszország.

Áttérve most Olaszország egyenesadóira, meg kell jegyeznünk, hogy habár a füzetben igen nagy terjedelmet foglal is el Olaszország, azért mi azon rövidesen keresztül eshetünk, mivel Olaszország földadó törvényében, mely a füzetben a legnagyobb helyet foglalja el, a kataszteri jövedelmek megállapítása körüli aprólékos részletezések oly természetiek, hogy azok Európa majd minden földadó-kataszteri törvényeiben jobbra feltalálhatók s nálunk a mi földadóra vonatkozó törvényeinkben foglaltak mellett éppen séggel nincs szükség az ismert kataszteri eljárás részleteinek

bővebb taglalására. A mi szakembereink a földadó-kataszternek minden csinját-binját jobban ismerik, hogy sem e tekintetben valamit az olaszoktól kellene tanulniok. Legfőlebb csak azt, hogy az olasz földadó-kaszter is csak olyan rossz lehet, mint a miénk s egyik se képezheti az igazságos és arányos megadóztatás alapját!

A pénzügyminiszteri füzetben Olaszországnak három egyenes adójára vonatkozó törvény van, szinte egész terjedelmében bemutatva. Ugymint a földadóra, az épületadóra és az ingó vagyon jövedelmi adójára vonatkozó törvények. A földadóra vonatkozó törvény első részei a kataszteri eljárásra, a felmérésre, határszabályozásra, becslésre stb. vonatkozó intézkedéseket tárgyalják. Megemlítésre méltó, hogy a termények értéke az 1874—1885-ig terjedő tizenkét év alatt előfordult *három legalacsonyabb* évi átlagár alapján állapittatik meg. Az adóköteles hozadék megállapításánál a szokásos levonásokon kívül még egy bizonyos hányad a *balesetkből credő károkr*a is levonásba hozatik. A kataszteri felvétel tárgyát képezik a tulajdonos telkén épült falusi építkezések is. Ezek az épületek beépített területeikkel együtt mindamellett az adó alól mentesek. A halasztavak tiszta hozadékuk szerint becsültetnek meg. A kataszter alkatrészei a következők:

1. az egyes földrészeket ábrázoló térképek,
2. az adólajstrom,
3. az egyes birtokok jegyzéke,
4. a birtokosokról vezetett anyakönyv.

Az egész ország által fizetendő adó kulcsa az adóköteles *hozadék hét százalékával* állapittatik meg. Ha ez az adóösszeg meghaladná a száz millió lírát, a kulcs megfelelően leszállittatik.

Az épületadó törvény szerint épületek és minden más állandó jellegű műtárgyak hozadékuk arányában vonatnak adó alá. Állandó jellegű műtárgyaknak tekintetnek a vizimalmok, a vizen uszó fürdők, a repülő hidak, a kompok és állóhajók is. Az épületadó egységes kulcsa a jövedelem $12\frac{1}{2}\%$ -ában van megállapítva. Az örökbérlet tárgyát képező vagy oly épületek adóját, melyek bér vagy más évenkénti szolgáltatás alakjában jelentkező dologi terheknek vannak alávetve, a telek birtokosa tartozik fizetni, fennmaradván a szerződés vagy szokásjog értelmében öt megillető az a joga, hogy az adó fejében a bérösszeg egy részét visszatarthatja, vagy magát más uton kielégítheti.

Az új építkezések 2 év után már adókötelesekké válnak. Az ipari célokra szolgáló épületek azonban használatba vehetőkké váltuk után 3 év múlva esnek adó alá. A lak-
üresedés címén járó leírás ahhoz a feltételhez van kötve, hogy az illető épület egy évig álljon üresen.

Az ingó vagyonból eredő jövedelem utáni egységes adó az olasz királyság akkori területére 1864. évben hozatott be. Ez a törvény igen sok módosításon ment keresztül, úgy, hogy 1877-ben az olasz törvényhozás megbízta a kormányt, hogy az ingó vagyonból eredő jövedelmek megadóztatására vonatkozó egyes törvényekből készítsen egy szervés, egységes egészet. Ennek a megbízásnak az eredménye az az összeállítás, melyet a pénzügyminiszteri füzet egész terjedelmében közöl.

E szerint az ingó vagyonból eredő jövedelem adójának egységes kulcsa 12 százalékot tesz. Minden természetes és minden jogi személy és pedig úgy az állam kötelékébe tartozó, mint az idegen, az ország területén levő ingó vagyonából eredő jövedelmei után adót tartozik fizetni.

A mezőgazdasági jövedelmek csak annyiban esnek a jelen adó alá, a mennyiben nem az ingatlan tulajdonosának képezik a jövedelmét. Érdekes megemlíteni, hogy Olaszországban sincsenek ezen jövedelmi adó alól a katonatisztek illetményei, mint nálunk kivéve.

Az ingó vagyonból eredő jövedelem utáni adó vagy az állam részéről eszközölt közvetlen levonások által, — például fizetéseknel, államadóssági kötvények kamatainál, nyereményeknél stb. — vagy névszerinti adólajstromok alapján szedetik be.

Minden adóköteles személy nem ingatlanból eredő nyers jövedelmeit bevallani tartozik.

Az ipari telepek vállalkozói, a kereskedők, azok, kik szellemi foglalkozást űznek, továbbá a művészek és iparosok kötelesek az általuk foglalkoztatott segéd munkások, ügynökök, kereskedősegédek és egyéb alkalmazottak fizetéseit, járandóságait, a mennyiben azok összege az adóköteles minimumot eléri, bevallani és az azokra kiszabott adót közvetlenül befizetni, jogukban állván az előlegezett adóösszeget levonás útján maguknak megtéríttetni.

A két éves kivetési időszak második évére az adózó az első évre felvett jövedelem helyesbítését kérheti.

Ha az ingó- és ingatlan vagyonból származó együttes jövedelem 400 liránál nem nagyobb, akkor az adóköteles

egyén az ingó vagyon utáni jövedelmi adó alá nem vonatik.

Nem érdektelen a törvénynek azon intézkedése sem, hogy ha egy ipari vagy kereskedelmi vállalat más tulajdonos kezébe megy át, az új vállalkozó egyetemlegesen felelős valamennyi előbbi vállalkozónak a folyó évről és a megelőző egy évről fennmaradt adóhátralékaért. Ugy szintén érdekes az olasz törvény különös intézkedése a tekintetben is, hogy a meghatározott összegű jövedelmek élvezői az őket saját adósaikkal szemben megillető jogosítványokat nem érvényesíthetik, ha csak egyidejűleg be nem igazolják, hogy magokat a jövedelmeket adó alá bevallották. Különös megszorító intézkedést tartalmaz a törvény az iránt is, hogy a bíróságok kötelesek az oly jogügyletek tekintetében, a melyek az ingó vagyon adója alá tartozó jövedelmek forrásait képezik, de megadóztatás végett nem lettek bevallva, minden intézkedéstől tartózkodni; tartoznak továbbá minden ítéletben, végzésben és intézkedésben megjelölni azt az adóügynökséget, a melynél az bevallva lett.

Az ingó vagyon utáni jövedelmi adót a községi választmányok összeírásai alapján, részben az adóügynökök, részben az első folyamodású adókievítő-bizottságok állapítják meg. Feleltezni lehet a tartományi és a központi bizottsághoz. A beszédési lajstromok összeállításánál előfordult tévedések esetében az egyenes adók felügyelőségéhez van helye a felelkezésnek.

5. Poroszország.

A porosz egyenes-adórendszer mostani alakja újabb keletű törvényeken épülván föl, abban már a modern pénzügyi tudomány elvei sokkal kiterjedtebb mérvben foglalnak helyet, mint más egyenesadó-rendszerekben.

Poroszországban legújabb időig a hozadékadó-rendszert egy külön jövedelmi adó egészítette ki olyformán, hogy a korábbi osztály és osztályozott jövedelem-adónak hatályon kívül helyezésével 1891. évben létesített új jövedelem-adó az adórendszer sarkpontjává vált.

A fennállott hozadék-adórendszerben a tőke-kamat és külön illetményadó hiányzott, miután mindkét rendbeli adóalap egyedül a jövedelemadóban adózott.

A tagolat csakis a földadó, a házadó, iparadó és bányaadó terjedt ki.

A törvényhozás Poroszország egyenesadó-rendszerét 1893. évben gyökeresen átreformálta.

Az egyenes adónemek megszüntetéséről szóló, 1893. évi július 14-iki porosz törvény (Gesetz wegen Aufhebung directer Statssteuern) a föld-, ház-, ipar- és bányaadót hatályon kívül helyezve, az előbbi három törzsadónak alapjait egy külön, szintén 1893. július 14-én kelt törvényben (Comunal-Abgabengesetz) a hely-hatósági adóztatás keretébe utalta, hogy ily módon a községi jövedelemadónak eddigi jelentőségét és nagyfoku igénybevételét csökkentse.

Az állami kincstárral szemben ekképpen hatályon kívül helyezett adók helyébe az érintetlenül maradt jövedelemadó mellett egy kiegészítő adó (Ergänzungsteuer) lépett. Jellemzőre nézve ez az adó vagyoni adó. Ezek szerint Poroszországban a jövedelemadó mellett még egy külön vagyoni adó létezik, mely két adónemet a fizetben közölt fordítás alapján az alábbiakban ismertetünk.

A porosz jövedelemadó fizetésére kötelezettek:

1. A porosz állampolgárok — kivéve, kik más német szövetséges államban laknak vagy tartózkodnak.

2. Más szövetséges államok azon alattvalói, kik a nélkül, hogy a német birodalomban lakhelylyel bírnának Poroszországban tartózkodnak.

3. Azon külföldiek, kik Poroszországban lakhelylyel bírnak, vagy kereset végett egy évnél tovább ott tartózkodnak.

4. Részvénytársaságok, betéti társaságok, bányavállalatok, melyeknek Poroszországban székhelyük van.

5. Fogyasztási egyletek.

Állampolgárságnak, lakhelyük és tartózkodásukra való tekintet nélkül minden személy jövedelmi adó alá tartozik azon jövedelmére nézve, mely porosz állampénztárból, porosz földbirtokból, porosz ipar- vagy kereskedelmi vállalatból, vagy egyéb ipari üzemből származik. Az adókötelezettség a 900 márkát meghaladó jövedelemnél kezdődik.

Jövedelemnek tekintetik az adókötelezettnek pénzben és pénzértékben befolyó összes évi bevétele.

Állandó bevételek az adóévben mutatkozó nagyságukhoz képest, változó és nagyságukra bizonytalan bevételek éppugy, mint a részvény-társaságok stb. adóköteles jöve-

delme az adóévet közvetlenül megelőző három évi átlag szerint számíttatnak. Az adókiivetésnél a családfő jövedelméhez, a hozzátartozók jövedelme is hozzá számíttatik.

Tőkevagyonból eredő jövedelemnek tekintetnek a kölcsönök és más követelésekből származó kamatok; az osztalékok, kamatok, nyereségek és másféle nyereségrészek, melyek részvény-társaságok, szövetkezetek stb. által fizettetnek ki; kamatok, melyek nem kamatozó tőkekövetelésekben (melyeknél t. i. az eredeti tőkénél nagyobb tőke adatik vissza) bennfoglaltatnak; értékpapírok, követelések, járadékoknak stb. nyereszkesedési célból eszközölt eladásából folyó nyereségek.

Az ingatlan vagyonból folyó jövedelem magában foglalja mindazon ingatlanok jövedelmét, melyek az adókötelezettet tulajdonjogilag illetik, vagy melyekből jogosítványok folytán bárminemű jövedelmet huz. Földbirtokoknál, melyek haszonbérbe vannak adva, a haszonbér veendő jövedelem gyanánt.

A bérbe nem adott, hanem a tulajdonos, vagy haszonélvező által lakott, vagy használatba vett épület jövedelme a bérértékhez képest állapítandó meg.

Bérbe nem adott birtokok jövedelmének becslésénél a saját gazdálkodásból folyó tiszta jövedelem veendő alapul.

A mezőgazdaságnak bérletszerű üzeménél mutatkozó nyereség épp úgy adóztatandó meg, mint a saját ingatlanokon üzött gazdálkodás, de a bérbeadott lakás bérértéke hozzászámítandó. A bérösszeg pedig — hozzászámítva a bérlő által szolgáltatandó természetbeni és egyéb mellék-szolgáltatmányok értékét — ebből levonásba hozandó.

Az ipar- és kereskedelemről folyó jövedelmek kiszámításánál az adókötelezett által saját üzletébe befektetett, s tulajdonát képező tőkék kamatai, az üzleti nyereség részeként tekintendők.

Közkereseti társaságok által elért üzleti nyereség az egyes tagokra nézve részeik arányához képest számítandó. A nyereszkesedési célból kötött ügyletekből folyó nyereség oly adókötelezetteknek is megállapítandó, a kik a kereskedőkhöz és iparosokhoz nem tartoznak. A hasznóhajtó foglalkozásból és időleges bevételekből folyó jövedelemhez tartoznak a munkások, szolgák és ipari segédek bére, a *katonai személyek* és mindenféle tisztviselők fizetése, irodalmi, művészi, tudományos, tanítói, vagy nevelési tevé-

kenységből stb. folyó jövedelem és az oly járadékok, melyek a felvételre jogosított személyéhez vannak kötve.

A részvény-társaságok jövedelmei gyanánt tekintendők azon feleslegek, melyek részvénykamatok, osztalékok, vagy bárminő elnevezés alatt a tagok közt szétosztatnak és pedig hozzászámításával azon összegeknek, melyek az alaptőke vagy adósságok törlesztésére, a javítások és üzlet nagyobbítására épp úgy, mint tartalékalap képzésére fordíttatnak.

A jövedelmi adó egy egységes és mérsékelt progresszív alapon haladó adófokozatban van megállapítva.

Az adófokozat 900 márka jövedelemtől 1050 márkáig 6 márka; 1050—1200 márka jövedelemig 9 márka; 1200—1350-ig 12 márka és így tovább mérsékelt tempóban emelkedik. 9500 márka jövedelemtől 10000 márkáig terjedő jövedelemnél az adó már 300 márka. 100.000 márkánál nagyobb, egész 105.000 márkáig terjedő jövedelemnél az adó 4000 márka; ennél is nagyobb jövedelmeknél 5000 márkás fokozatokban az adó 200 márkával emelkedik.

Az adókimetés rendszerint ott történik, a hol az adókötelezett a személyi állapot felvétele idejében lakhelylyel birt vagy annak hiányában tartózkodott. Több lakhely esetén, az adókimetés helyének megválasztása az adókötelest illeti meg.

Az adókimetés kezdete előtt tartozik minden község előljáró a község határain belül létező és a törvényben adókötelesnek mondott személy, társulat és szövetkezettről az adóköteles ingatlanok és ipari vállalatokról szóló teljes kimutatást készíteni.

Minden 3000 márkánál nagyobb jövedelem után jövedelmi adóval megadóztatott köteles a minden évben nyilvános hirdetmény útján történt felszólítás folytán adóvalomást benyújtani.

Az adóvallomásban a jövedelem főösszege a jövedelemforrások szerint elkülönítve vallandó be. Az adókimetési járason kívül fekvő földbirtok vagy ipari üzemből folyó jövedelem külön kitüntetendő. Teherkamatok, terhek, stb. melyeknek levonása igényeltetik, szintén kitüntetendők.

Az adókötelezettek megadóztatását külön bizottságok által eszközözendő *becslés* előzi meg.

A becselő-bizottságok állanak: az előljáró mint elnök, és a kormány által meghatározott számú tagokból. A tagok részint a kormány által neveztetnek ki, részint a községi

közgyűlés által választatnak. A kinevezett tagok számának a választott tagok számánál *kisebbség* kell lenni.

Minden adókivetési eljárás számára a kormány által kinevezendő biztos elnöklete alatt adókivető bizottság alakítandó, a tagokra nézve ép olyan arányban és módon, mint a becselő-bizottságoknál.

Az adókivetés eredményét tartozik az adókivető bizottsági elnök minden adókötelezettrel, a felelősségi jogorvoslat kitanítását tartalmazó végzés útján tudatni.

Minden kormánykerület (Regierungsbezirk) részére egy, a pénzügyminiszter által kinevezett kormánybiztos elnöklete alatt működő felszólamlási bizottság alakíttatik, melynek tagjai részint a kormány által neveztetnek ki, részint a tartományi bizottság által hat év tartamára választatnak.

A felszólamlási bizottság határozata ellen úgy az adókötelezettek, mint a felszólamlási bizottság elnöke a közigazgatási bírósághoz panaszt nyújthatnak be, de csak azon indokok alapján, hogy a megtámadott határozatban a fennálló jog és a hatóságok által hatáskörükben kiadott rendelkezések egyáltalán nem, vagy helytelenül alkalmazottak, vagy hogy az eljárás lényeges szabálytalanságokban szenved.

A jövedelmi adó kivetése minden pénztári (adó) év folyamára történik.

Adókötelezettek, kik az adóév tartama alatt lakhelyüket változtatják, kötelesek a távozási hely községi előljáróságánál és az újabb lakhely előljáróságánál a költözködéstől számított 14 nap alatt magukat jelenteni és jövedelmi adó alá vonatásukat igazolni.

A kivetett adó esedékessé váltát, illetőleg befizetését a jogorvoslatok meg nem akasztják. A kivetett adó beszedése egyes esetekben beszüntethető, ha a kényszereszközökkel való behajtás az adókötelesek gazdasági fennállását veszélyezteti, vagy ha a behajtás előreláthatólag eredménytelen volna.

A ki adóvállomásaiban, vagy illetékes helyről hozzá intézett kérdésekre adott válaszában vagy jogorvoslat indokolásában saját jövedelme, vagy az általa képviselt adókötelezettek jövedelme tárgyában tudva valótlan, vagy hiányos oly bejelentéseket tesz, melyek az adó megrövidítésére alkalmasak; a ki adóköteles jövedelmet szándékosan elhallgat, ha az állam megrövidítése megtörtént, a megrövidítés négy-tizszeres összegével, más esetekben az évi

adó négy-tizszerez összegével, de legalább 100 márka pénz-bírsággal sújtatik.

A be nem hajtható pénzbüntetések elzárásra változtatandók át.

Az adó kivetésének költségei az állampénztárt terhelik. De azon költségek, melyek esetről-esetre a benyújtott jogorvoslatok folytán eszközölt kipuhatolások által keletkeztek, az adókötelezettek által megtérítendőek, ha bemondásaik valótlanoknak mutatkoznak.

Attérve most már az 1893. évi július 14-én kelt kiegészítő adótörvényre (Ergänzungs-Steuer) azt nem tekinthetjük másnak, mint vagyoni adónak.

Az adókötelezettség és az adómentesség megállapítása ezen adónál ugyanaz, mi a jövedelemadónál.

Adóztatás alá esik az adósság levonása után mutatózó összes ingó- és ingatlan vagyon.

Kiegészítő adó alá nem esnek:

1. azon egyének, kiknek adó alá eső vagyona a 6000 márka összértéket fölül nem mulja;

2. azon egyének, kiknek a jövedelemadó-törvény szerint adó alá vonandó évi jövedelme 900 márkánál nem nagyobb, a mennyiben adó alá eső vagyonuk összértéke a 20.000 márkát felül nem mulja;

3. nők, kik kiskoru családtagokat eltartanak, apátlan kiskoru árvák és keresetképtelenek, a mennyiben a jelzett személyek adó alá eső vagyona 20.000 márkánál nem nagyobb és jövedelemadó alá tartozó jövedelmük 1200 márkát tul nem halad.

Az adótételek épp ugy mint a jövedelemadónál, egy progresszív alapon nyugvó adótarifába vannak foglalva.

Az adó e szerint 6000—8000 márkáig terjedő vagyonnál 3 márka, 8000—10.000 márkáig terjedő vagyonnál 4 márka és így tovább. 60.000—70.000 márkáig terjedő vagyonnál az adó már 30 márkát tesz ki és magasabb vagyonnál 200.000 márkáig minden további 10.000 márka után 5 márkával emelkedik. 200.000—220.000 márkáig terjedő vagyonnál az adó 100 márka és ennél nagyobb vagyonnál minden további 200.000 márka után 10 márkával emelkedik.

A kivetés előkészítése, a kivetési eljárás s a jogorvoslatok épen ugy történnek, mint a jövedelemadónál s azzal együttesen eszközöltetnek. A kezelésre vonatkozó többi intézkedések is azon elveken alapulnak, mint a melyek a

jövedelemadónál érvénynyel bírnak, ezekre nézve tehát szükségtelen bővebb ismertetésekbe bocsátkoznunk s így azzal a kijelentéssel térhetünk Szászországra át, hogy a porosz egyenesadó-rendszer e szerint leginkább egyszerűsítve van a többi államok egyenesadó-rendszerei közt.

6. Szászország.

A volt pénzügyminiszter által kibocsátott fizetben legutoljára van közölve Szászország három egyenesadó-törvénye. És pedig szólnak ezek a földadóról (Grundsteuer), a vándoripar megadóztatásáról és a jövedelemadóról.

A földadó tárgyai:

- a) a tulajdonképeni föld, szántóföld, rét, erdő stb., bányák stb.;
- b) tavak és ipari célokra használt vizek;
- c) épületek.

Az adó megelőző felmérés és becslés útján kinyomozandó tiszta jövedelem után az ugynevezett adóegységek alapján szedetik.

Adóegység gyanánt az adótárgyak tiszta jövedelmének minden 10 uj garasa vétetik.

Földadó fejében minden adóegység után 4 fillér fizetendő évenként, mely február és augusztus 1-én esedékes.

A föld az adóért szavatol s az esedékes adók zálogául szolgál.

Elemi csapások, vagy a tulajdonost ért rendkívüli csapás (hosszas betegség stb.) esetében, melynél fogva az adózó az adót fizetni képtelenné válik, az adó a pénzügyminiszterium által elengedhető, de az elengedés egy évi adóösszeget meg nem haladhat.

Adóügyekben alaptalan panaszok esetében a panaszos az okozott költségek megtérítésére kötelezhető.

A vándoripar megadóztatásáról szóló törvény értelmében ez adó alá tartoznak mindazok, kik megrendelés és a nélkül, hogy állandó iparteleppel bírnának, bárminő árucikkkel kereskednek, kik nem boltban s nem kereskedőknél, de továbbeladás céljából vásárolnak árucikkeket; kik megrendeléseket gyűjtenek; kik tudományos és művészi kelléket nélkülöző tárgyakat vagy mutatványokat díj mellett mutogatnak, vagy adnak elő.

A ki a vándoriparadó alá eső valamely ipart üzni akar, tartozik azt minden naptári évben, melyre üzeme terjedni fog, az adó lerovása végett bejelenteni és iparjegyet váltani. Az adó kirovásával megbízott hatóság az iparjegyet kiállítja s az adó befizetésének feltétele mellett, kézbesítés végett az adópénztárnak kiadja.

A vándoriparadó rendszerint minden évre 50 márka, azonban kisebb terjedelmű iparnemeknél leszállhat 40, 30, 20, 10 és 5 márkára is. Nagy terjedelemben üzött üzleteknél azonban felemelkedhetik 300 márkára, sőt még feljebb is.

Különös figyelmet érdemel ezen adótörvénynek azon intézkedése, hogy oly államok alattvalóival szemben, mely államokban a szász alattvalók az ottaniakkal szemben kedvezőtlenebb elbánásban részesülnek s a Szászországban idegen alattvalókra kivetett adókhoz képest aránytalanul terheltetnek meg, valamint azokkal szemben is, a kik ily államok alattvalói számlájára Szászországban vándoripart üznek, jogosítva van a pénzügyminiszterium a rendes adótétel 1—8-szorosát alkalmazni.

Végül Szászországnak a füzetben közölt harmadik egyenesadó törvényéről, a jövedelemadótörvényről kellene szólnunk, de miután az ezen adótörvényben foglalt intézkedések legnagyobb részben azonosak a porosz jövedelmi adótörvényben foglalt intézkedésekkel, melyeket már előbb bőven ismertettünk s attól csak némi tekintetben, az adótételekre s más kevésbé jelentőséges dolgokra nézve térnek el, szükségtelennek tartjuk ismétlések elkerülése végett is a szász jövedelemadótörvény közelebbi ismertetését. Azt azonban a szászok érdemeül ki kell emelnünk, hogy az ő adótörvényük 1878. évi júl. 2-án kelt, míg a porosz jövedelemadótörvény csak 1891. évi június 24-én jött létre s így az utánzás vádja, ha ugyan ilyenről az adótörvényhozásoknál lehetne szó, a poroszokat illethetné!

A pénzügyi adminisztráció egyszerűsítése.

A pénzügyi közigazgatásnak 1889. évben történt reorganizációja óta lefolyt közel öt év tapasztalatai, — habár a szervezés a különböző hatóságok és hivatalok egyesítése által a pénzügyi beosztás egyöntetősége és áttekinthetősége tekintetében nagybecsű vívmányt; a jobb, gyorsabb és igazságosabb adminisztráció továbbfejlődéséhez állami igazgatási rendszerünk jelenlegi keretében a leghelyesebb alapot képezi — eddigelé nemcsak hogy az ügymenet egyszerűsítését, az eljárás könnyebbségét s a kitűzött céloknak sikeres elérését nem tanusítják, de sőt ellenkezőleg a napról-napra szaporodó írásbeli teendők, a minden irányban mutatkozó munkahalmaz s a közjövelmek azon ágazataiban, melyek a pénzügyigazgatóságok tevékenysége és működésének mintegy héymérőjéül szolgálnak a természetszerű fejlődésnek is alig megfelelő emelkedés éppen azt bizonyítják, hogy azon intenció, mely a pénzügyi kormányzat és törvényhozás szeme előtt lebegett, el nem éretett, s a gyors és pontos pénzügyi közigazgatás létrehozására irányuló törekvés eddigelé meddő maradt. Az okok, melyek ezen kedvezőtlen és nem várt helyzetet teremtették, többfélék, melyek közt bizonyára nem utolsók a személyi okok is. Mindezekre azonban nem érezhetvén magamat hivatottnak kiterjeszkedni, szorítkozom csupán azon tárgyi okokra, melyek nézetem szerint az 1889. évben történt új pénzügyi szervezeti tagolás dacára, magát a pénzügyi adminisztrációt mégis nehézkessé, s az öt év előtti szervezéshez kötött jogosult várakozást eddigelé hiuvá tették.

I. A leglényegesebb tárgyi ok, a mi a meddőséget előidézi: az írásbeli hosszadalmas levelezési eljárásnak túlságos mértékben való alkalmazása, az ugynevezett *rovid utoni*

helyszíni eljárás helyett. A pénzügyigazgatóságok ügykörébe utalt teendők egy jó része ugyanis olyan, hogy azokat mindjárt az első stádiumban rövid úton a helyszíni vizsgálatok alkalmával *szóbeli* tárgyalás és a szükséges adatok *betekintése* által véglegesen el lehetne intézni. A mostani rendszer mellett azonban az ilyen ügyekben is, — bármily csekély jelentőségűek és egyszerűek legyenek azok, — a bürokratikus kezelés minden retortája alkalmazásba vétetvén, az írásbeli hosszadalmas levelezések folytán, gyakran egész iratesomagok tornyosulnak össze, melyek azután a kezdetben oly egyszerű és világos kérdés áttekintését és elintézését nemcsak megnehezítik, de sokszor egy éven túl is késleltetik, sőt nem egyszer megtörténik az, hogy egyik vagy másik hatóság vagy hivatal levéltárában eltemetődnek. Egy-egy ilyen eltemetett ügynek évek multán s rendesen csak a felek sürgetése esetén való felelevenítése ismét egy újabb hosszadalmas írásbeli processust idéz elő, melynek eredménye nem egyszer az, hogy az állam követelésétől elesik.

II. A pénzügyigazgatósági ügymenet nehézségére és lassuságára befolyással van a *hármass elbírálásnak nevezhető eljárás* is, t. i., hogy a miniszteriumok ügyrendje mintájára, minden egyes ügydarab, kivéve azokat az ügydarabokat, melyeket maga az ügyosztály-vezető intéz el, bármily alárendelt jelentőségű legyen is az, tulajdonképen három fogalmazási egyén elbírálásán megy keresztül, s így egy és ugyanazon ügydarabbal — eltekintve az irodai és netáni számosztályi kezeléstől — három tisztviselő kell, hogy foglalkozzék, még pedig ha a hármass elbírálás nem akar csak fikció lenni, a gyakran komplikálttá vált ügynek beható átvizsgálásával. Hogy ezen hármass elbírálás mekkora idő és mennyi munkaerő pazarlást okoz, azt szükségtelen bizonyítani. Habár a tévedés emberi dolog s az ily tévedések lehető kikerülésére a korrektívumok föllállítása szükséges; de sem a tévedések nem oly gyakoriak, sem az esetek tulnyomó része nem oly fontosságu, hogy az ügy ellátását szakértelemmel eszközölő fogalmazó elintézéseinek kétszeres fölülbírlata nélkülözhetlen volna. És annál kevésbbé van szüksége és értelme a pénzügyigazgatóság kebelében a hármass elbírálásnak, mert a hazai pénzügyi adminisztráció és pénzügyi bíraskodás rendszerében a pénzügyigazgatóság csak közbeeső fórum s intézkedései és határozatai az esetek tulnyomó részében nem végérvényesek és így netáni téve-

dései oly jogsérelmeket, melyek a felső forumok által helyre nem igazíthatók, nem okozhatnak. Nincs tehát indokolva a pénzügyigazgatóság kebelében a hármas elbírálás nehézkes és munkapazarló apparátusa, még a jogbiztonság magasabb elveinek érvényesítése szempontjából se.

Ugy a törvénykezési, mint a közigazgatási jogszolgáltatásban az ügyek elintézésének legcélszerűbb formája az lenne, ha minden ítélőbíró ítélete és minden rendelkező tisztviselő határozata, mint teljeSEN korrekt munka a megmásíthatlanság végérvényes jellegével bírhatna; de am-bár ezen ideális cél felé törekvés, az államigazgatás modern átalakulásaiban már a sokoldalú feladatok megoldhatása miatt is, előbb-utóbb utat kell, hogy törjön magának, mindazonáltal számolva az adott viszonyokkal, az ügyek elintézésének legalább *kettős elbírálására* a hatóságoknál ez idő szerint még szükség van.

Igy a pénzügyi hatóságoknál is a *kettős* elbírálás nélkülözhetetlen, de már a *hármas* elbírálás egészen fölösleges.

III. A pénzügyi hatóságok munkahalmazának és az ügynevezett *alapvető munkálatok* fölülletes és megbízhatatlan volta. Elvitázhatlan tény, hogy a pénzügyi adminisztrációban a bajok, a panaszok és felebbezések kutforrása jó részben visszavezethető azon első munkálatokra, melyek az állami köztartozások megállapítása céljából az alsófoku közegek által eszközöltetnek.

Ezen alapvető munkálatok teljesen szabatos keresztülvitele lényegesen megkönnyítené a felsőbb hatóságok munkanyagát és nagy mérvben leszállítaná a folyton fokozódó ügydarabok számát.

Amde az általános tapasztalat szerint az alapvető munkálatok kezdetleges ismeretekkel bíró közegek által és legnagyobb részben a kellő ellenőrzést és alapos fölülvizsgálatot nélkülöző eljárás mellett vitetnek keresztül. Sem a községi és városi közegek, sem a pénzügyőri közegek, sem az adóhivatali alsófoku tisztviselők, esetleg díjnokokban, kik pedig ezen alapvető munkálatokat legnagyobb részben végzik, nincs meg a kellő garancia arra nézve, hogy tüzetes utbaigazítás és helyi ellenőrzés nélkül minden irányban szabatos előmunkálatot végezzenek, s ezen alapvető munkálatok halmazának fölülvizsgálatára hivatott pénzügyigazgatósági és számosztályi közegek, sőt néha díjnokoktól alig lehet oly beható és a legapróbb részletekig menő

kontrolleriát várni hogy ezen fölülvizsgálat az elkövetett hibák megnyugtató korrektívumát képezhetné.

IV. Nem csekély okát képezi a pénzügyigazgatóságok működése tulterjengésének s az ez által beálló hátrányoknak az ugynevezett *preventiv eljárásnak* ugyszólván figyelmen kívül hagyása. A pénzügyigazgatóság feladata, nézetem szerint, nem annyira birói, mint kiválóképen adminisztratív természetű. A gyakorlati élet tapasztalatai pedig azt bizonyítják, hogy a közigazgatásban a preventiv rendszabályok alkalmazása, az előre látható bajok bekövetkezésének megakadályozása, a kellő időben alkalmazott figyelmeztetés, a körültekintő és éles látásu kezdeményezés, a közvetlen, hatékony és gyors előintézkedés legtöbbször az eredményezi, hogy a keletkezendő bajok és zavarok már csirájukban elfojthatókká lesznek, s a hatóságok nem árasztatnak el a bajok és zavarok továbbterjedése folytán tapasztalt panaszok, kérelmek és felebbezések özönével.

A pénzügyigazgatóságok mostani gyakorlata szerint azonban az eljárásban inkább a birói, mint a közigazgatási funkció álláspontja érvényesülvén s az irodai élet az aktaszerű intézkedések formáját ugyszólva megcsökkönyösítvén, ezen rendszer mellett fejlődik, nő és fokozódik az elintézendő akták száma s az ebből származó tulhalmozódás megbénítja a működés céltudatosságát s azt mintegy gépszerűvé teszi és elvonja az arra való munkaerőket is azon feladatok tervszerű és következetes keresztülvihetésétől, mely feladatok az állami közjövédelmeknek minél belterjesebbé és kiadóbbá tételére irányuló törekvés megvalósítását foglalják magukban.

Szerény nézetem szerint ezen fennt futólagosan elősorolt IV. pontban foglaltak azon leglényegesebb okok, melyek *általánosságban* nehezítik a pénzügyigazgatóságok működését s mondhatni, mint *elvi bajok* kívánnak gyökeres orvoslást.

Az orvoslás mikéntje iránt kidolgozott javaslatot nyújtani nem lehetvén az én feladatom, csak elszórt eszméket óhajtanék felszínre hozni, hogy azokból a netán felhasználható kiválasztassék és formába önthető legyen.

Az I. pont alatt említett *írásbeli eljárásnak* szűkebb korlátok közé szorítását s a *rövid utoni helyszíni eljárásnak* minél kiterjedtebb alkalmazását akként vélném keresztülvihetőnek, hogy az egyes szakcsoport-osztályvezetők évnegyedenként egyszer a községekbe kiszállva, mindazon

ügyeket, melyek azon évnegyedben bejöttek s mint minden hosszadalmasabb levelezés mellőzésével egyszerűségük folytán a helyszínen rövid uton elintézhetőket, — magukkal vive, ott azokat *egyéb helyszíni vizsgálati teendők mellett végérvényesen* el is intézhessék. Ez eljárás érvényre juttatása kiszámíthatlan módon leapasztaná az irodai kezelésben a teendőket és rendkívül gyorsítaná az adminisztrációt. Sőt a közvetlen tapasztalás alapján történvén az intézkedés, a lehető legigazságosabbá tenné azt.

Igen üdvös kezdeményezés e tekintetben a pénzügyminisztériumnak az 1889. évi XXVIII. tc. 11. §-a alapján kiadott 1990/P. M. — 893. sz. rendelete is, ha ugyan a mai munkakör, személyzet és beosztás mellett annak teljes mérvben való végrehajtása elérhető lesz.

A II. pontban részletezett *hármás* elbírálás egyszerűen megszüntetendő lenne még pedig oly formán, hogy a pénzügyi hatóságok kebelében nem ügyosztályok, hanem szakosztályok — legfőlebb 3—4 szakosztály — állítsanak be s a szakosztály élén álló tisztviselő saját felelőssége mellett kiadványozza is az ügyeket. Természetesen a lényegesebb ügyek a főnök elé volnának terjesztendők minden szakosztályból. Ez által eléretnék az, hogy egy-egy ügygel csak két fogalmazási tisztviselőnek kellene foglalkoznia, a mi által mindenesetre lényeges idő- és munkaerő-megtakarítás éretnék el.

A III. pontban körülírt, úgynevezett alapvető munkálatok szabatos és pontos keresztülvitelét akként vélném elérhetőnek, hogy a fentiek szerint lényesen megcsökkenő írásbeli teendők apadása folytán könnyebben mozgósítható tisztviselők, már az alapvető munkálatok előkészítésénél részint közreműködjenek, részint az illető közegek működését tüzetes utbaigazítás és beható felülvizsgálat által állandó ellenőrzés alatt tartván, az alapvető munkálatok korrektségeért garanciát vállalhassanak.

Ily eljárás mellett nemcsak hogy a pénzügyigazgatóság, pénzügyi bíróság és pénzügyminisztérium teendője nagy részben apasztatnék, de egyszersmind az állami bevételek is lényeges emelkedést tüntetnének föl s az alaptalan és téves kirovások a lehető legcsekélyebb mértékre apasztatván, az adózó polgárok ok nélküli zaklatása is ki kerülhető lenne.

Végül a IV-ik pont alatt körülírt preventív eljárásnak minél szélesebb körben való alkalmazását az előbbiek sze-

rint bekövetkezhető állapotoknak mintegy folyományaként, önmagától követné mindenik pénzügyi hatóság, melynek működése nemcsak az *aktaszerű elintézés*, de a *tényleges eredmény* alapján bíráltnék meg.

Ezen preventív eljárás kapcsolatba hozva a legcélszerűbb időszakokban következetesen megtartandó oly irányú helyszíni vizsgálatokkal, hogy az adózó polgárok azon vizsgálatokról s illetve az ügyes-bajos felek a helyszínén megjelenő és intézkedési joggal felruházott pénzügyigazgatósági magasabb rangú tisztviselő ott tartózkodási idejéről értesülve legyenek, a leghathatósabb eszközök egyike lenne a pénzügyi adminisztráció gyorsaságára és jóságára.

Ezek után áttérek azon speciális bajokra, melyek a pénzügyi hatóságok munkakörébe tartozó ügyek elintézése körül, mint az ügymenet egyszerűsítését zavaró s az ügyek elintézését hátráltató körülmények fennforognak. Így például a bélyeg- és jogilletékek, a jövedéki kihágási ügyek, ugyszintén az egyenesadók elleni felebbezések egyikét képezik azon ügyeknek, melyeknél a sokszoros iratváltás és levelezés oly hosszadalmassá teszi az eljárást és melyeknél a végellátásig az ügyszámok egész tömege tornyosul össze.

Hogy minő retortán megy keresztül pl. egy illetékügyi felebbezés, és hányszor fordul meg az iktatón és kiadón, hogy hány számot kap, míg végellátást nyer, annak illusztrációjául leírom itt egy olyan felebbezésnek az útját, mely a harmadfórumot is megjárta.

Tapasztalat szerint a felek jó része felebbezését az illeték-kiróvás ellen közvetlenül a pénzügyigazgatósághoz küldi. A felebbezés beiktatva kapja az *első* számot, a kiszabási okmánynyal való felszerelés végett kiadtván az adóhivatalnak, midőn visszajön, az ügy kapja a *második* számot, a kiszabási okmány alapján az ügy nem lévén elintézhető megkerestetik a bíróság, vagy hatóság a kiszabás alapját képező iratoknak betekintés végetti elküldésére, a bíróság vagy hatóság az esetek tulnyomó részében — nem egyszer csak sürgetés folytán — azt válaszolja, hogy az iratok felebbezés vagy más ok folytán valamely felsőbb fórumhoz lettek felterjesztve, s így meg nem küldhetők, ezen válasz kapja a *harmadik* számot, bizonyos idő leteltével újra megkerestetik a bíróság vagy hatóság, a már netán oda visszaérkezett iratok elküldésére, mely megkeresésre kedvező esetben az iratok csakugyan megérkeznek s ekkor kapja az ügy a *negyedik* számot.

Az iratok betekintése után a felebbezés elutasítatik, az iratok a bírósághoz vagy más hatósághoz, s a kiszabási okmány az adóhivatalhoz visszaküldetnek. Az elutasító végzés kézbesítéséről szóló vétbizonyítvány a kézbesítő közegek által legtöbb esetben az igazgatósághoz terjesztetik be, hol az az *ötödik* számot kapva, kiadatik az adóhivatalnak a kiszabási okmányhoz csatolás végett. De a fél az elutasításban nem nyugszik meg, és — eltekintve most a határidőn tuli elkésés miatt, egy egész külön, szintén hosszadalmas procedurát képező igazolási kérelmek eseteitől — törvényes határidőn belől az elutasító határozat ellen is felebbezéssel él. Ezen felebbezése kapja a *hatodik* számot. A felebbezés kiadatik az adóhivatalnak, a kiszabási okmány és vétbizonyítványok becsatolása végett. Az adóhivatal erre vonatkozó jelentése kapja a *hetedik* számot. Az így felszerelt felebbezés fölterjesztetik a pénzügyi bírósághoz, honnan gyakran az iratok rendkívényileg ismét leadatnak a bírósági, vagy más hatósági iratok beszerzése és fölterjesztése végett. A pénzügyi bíróság ezen rendelvénye kapja a *nyolcadik* számot. Erre az illetékes bíróság vagy hatóságtól az iratok bekéretnek, melyek kedvező körülmények között, ha valami akadály nincs, vagy akadály esetén ismételt sürgetésre másodszor is megküldetnek a pénzügyigazgatósághoz. Az ügy ekkor kapja a *kilencedik* számot. Az így felszerelt felebbezés újból felterjesztetik a pénzügyi bírósághoz; addig azonban, míg ott elláttatik, gyakran megtörténik, hogy a bíróság vagy hatóság, a tőle átkért iratokra egy vagy más okból sürgős szüksége lévén, azoknak visszaküldését szorgalmazza. Ezen szorgalmazás kapja a *tizedik* számot. Végre a pénzügyi bíróságtól leérkezik az *ítélet*, — mert most csak azon kedvezőbb esetet kívánom tárgyalni, hol a bíróság véglegesen dönt az ügyben, s nem esetleg olyan *végzést* hoz, mely új eljárást és újabb határozat hozatalát és ezzel egy még hosszabb utat követő processzust involvál. A pénzügyi bíróság ítélete kapja a *tizenegyedik* számot.

Tehát egy és ugyanazon illetékügyi felebbezés, — legyen az összeg bármily csekély — végleges legömbolyításáig harmadfoku elbírálás esetén átlag 11 ügyszámot kap, és eltekintve a netáni számosztályi kezeléstől, 11-szer fordul meg az iktató, kiadó és levéltárban és ugyancsak 11-szer fordul meg az elintéző, az osztályvezető és főnök kezéin!

Hogy az átlagos munkaidőből mennyi felesleges fogyasztás származik, és a munkaerőknek mily felesleges pazarlása következik be, s hogy az ügyek elintézése mily hosszú időre elhúzódik ily eljárás mellett, azt könnyű belátni. Különösen a bélyeg- és jogilletékügyi felebbezések tárgyalásánál merülnek föl leggyakrabban ezen anomáliák.

Mi lenne az orvoslása ezen nehézkes és hosszadalmas eljárásnak, legalább például az illetékügyi felebbezéseknel?

A leggyökeresebb orvoslás az elől általánosságban előadottakon fölül nézetem szerint az volna, hogy maguk a kiszabási iratok mindazon kellékekkel elláttassanak, melyek az illetékügyi esetleges felebbezések minden irányu elbírálásához szükségesek, hogy maga az illeték kirovása addig ne foganatosíttassék, míg a rendelkezésre álló adatok oly irányban is ki nem egészítették, hogy felebbezés esetén a bírósági vagy más hatósági iratoknak betekintésére szükség ne legyen. És e tekintetben különösen a bélyegleletekre nézve megkövetelendő lenne, hogy azok a tényállást oly kimerítően és szabatosan adják elő, hogy minden félreértés kikerülhető legyen, hogy továbbá a leletben foglaltak valóságát az anyagi felelősségre kötelezhetés mellett megerősítő hivatal főnök láttamozása, és hivatali pecsétjének rányomása a leletet oly hivatalos okmányszerű jelentőségűvé tegye, hogy azzal szemben a felek tagadása esetén se legyen szükség a leletezés tárgyát képező iratok bekívánására.

Eppen így megkövetelendő lenne, hogy az illetékezés alapját képező bírói végzések, ítéletek, értesítések stb. az illetékek szempontjából is oly világos rendelkezéseket tartalmazzanak, hogy azok folytán netáni felebbezés esetén, minden kételyt kizárólag, a periratok megtekintése nélkül is el lehessen bírálni az illeték kérdését a további fórumokon. A bíróságok e föltétlen kíváncsi mellett nem annyira több, mint precizebb munkára köteleztetnének s az annyira kevésbé lehetne rájuk nézve terhelő, mert ily eljárás mellett megszabadulhatnának a kérdések és fölvilágosítások özönétől és jórészen megszüntethető volna ez által a periratoknak folytonos vándorlása és az ide-oda küldözgetésből származó gyakran nagy jelentőségű jogszolgáltatási és pénzügyi hátrányok.

Mintthogy azonban bonyolultabb hagyatéki és más vagyonátruházási ügyleteknél alig volna kikerülhető ily eljárás mellett is egyes felebbezéseknel a bírósági iratok-

nak átkérése, oly irányu intézkedést tartanék ily esetekben célszerűnek, hogy akkor, midőn a pénzügyigazgatóság az iratok megtekintése alapján a felebbezést elutasította vagy annak csak részben adott helyet, midőn tehát a fél további felebbezésének esetei forognak fent, a bírósági iratok ne küldessenek vissza mindaddig, míg a pénzügyigazgatósági végzés elleni felebbezési határidő le nem jár, hogy így további felebbezés esetén ne kelljen ismét külön intézkedéseket tenni a periratok újabb, rendszerint nagy késlekedésekkel járó beszerzésére. Ily esetekben azután nehogy a jogszolgáltatás terén ebből hátramaradás származhassék, a pénzügyi hatóságok, illetve pénzügyi bíróság a felebbezéseknek soronkívüli elintézésére lennének utasítandók.

Tapasztalás szerint a bélyeg- és jogilletékek elleni felebbezések végleges elintézésének hosszadalmasságát és az ebből származó bajokat legtöbbször a bírósági vagy más hatósági iratok beszerzésének nehézségei és az ennek folytán váltott levelezések irodai kezelése körül fölmerülő gyakori tévedések és elnézések okozzák, úgy, hogy nem egyszer megtörténik az, hogy felebbezések végelintézés nélkül sokszor évekig hevernek a levéltárban.

A pénzügyi hatóságok ügykezelésében, továbbá talán a legnehézkesebb, leghosszadalmasabb és legtarthatatlanabb a jövedéki kihágások egyrészének tárgyalása.

Általánosságban azt lehet mondani, hogy a jövedéki kihágások letárgyalásai a pénzügyi hatóságok ügyszámát legalább is egyharmadrészben emelik s az illető ügyosztályok, továbbá a számosztály és a kezelési irodák teendőit, nem ugyan a *lényegi*, de a sablonszerű *formai* munka tekintetéből számszerűleg leginkább szaporítják. Pedig az államkincstárba a jövedéki kihágások eseteiből, az azokra fordított munkához képest, aránylag csekély összeg foly be, mert hisz a megállapított bírságok — a mennyiben tényleg be is folynak, a mi átlag mondhatni csak az esetek felénél történik, másik felénél a fogságbüntetés alkalmaztatván — $\frac{1}{6}$ részben a bírság alapot és $\frac{5}{6}$ részben a följelentőket illetik.

Hogy egy bármily jelentéktelen jövedéki kihágási ügy teljes letárgyalásáig a mostani gyakorlat szerint mennyi retortán, hány hivatalon és mily sok kézen fordul meg, annak illusztrációjául alkalmat veszek itt magamnak pl. egy használt bélyeg miatti jövedéki kihágási ügynek az útját leírni.

A használt bélyeg miatt valamely hatóságnál a lelet fölvételén, az a pénzügyigazgatósághoz betérjesztetik, innen először is kiadatik az adóhivatalnak a bírságlajstromba való bekönyvelés végett, honnan visszaérkezve, azon hatóság, melynél a lelet fölvételét, megkerestetik, hogy a meggáncsolt bélyeget tartalmazó iratot küldje meg, a megküldött irat a bélyeg hasznátsága tekintetében műszaki véleménynyilvánítás végett felküldetik az államnyomdába, mely megállapítván a bélyeg hasznátságát, kiadatnak a már is keletkezett iratok az illető pü.-őri biztcsnak a jövődeki vizsgálat megejtése végett, ez rendszerint a vizsgálat keresztülvitelét a szakaszra bizza, honnan a vizsgálati iratok, a biztos közvetítésével, az igazgatósághoz visszakerülnek, a vizsgálat a legtöbb esetben hiányos lévén, már a pénzügyigazgatóság által kiegészítés rendeltetik el, ez megtörténvén, a fönnebbi uton az ügy újból a pénzügyigazgatósághoz jut.

A pénzügyigazgatóság a büntető eljárás alkalmazását látván szükségessnek, elküldi a vádkeresetet az illető pénzügyi bíraskodással felruházott törvényszékhez, egyszersmind azonban nyilvántartás céljából az intézkedést följegyzésbe véteti a számosztálylyal is. A törvényszék meghozza a marasztaló vagy felmentő ítéletet, — mely azonban még jogerős nem lévén, egyszerűen közöltetik a számosztálylyal, ha az ítélet marasztaló s addig levéltárba kerül, míg a jogerőre emelkedésről, vagy a fél felebbezéséről a bíróság újabb értesítést küld; ha pedig az ítélet fölmentő, akkor megfelebbeztetik az igazgatóság által és a felebbezés följegyzése mindkét esetben elrendeltetik a számosztálylynak; a felebbezésnek a budapesti kir. táblához való fölterjesztéséről a törvényszék ismét értesíti a pénzügyigazgatóságot, mely értesítés újból följegyzés végett közöltetik a számosztálylyal. Végre lejön a tábla marasztaló ítélete, mely a törvényszék által az összes vizsgálati iratokkal együtt közöltetik az igazgatósággal.

Ekkor azután az ítéletileg is megállapított összegek az illetékes kir. adóhivatalnál előírásba hozatnak s a számosztály által az előírás följegyeztetik. Az adóhivatal, ha pontosan jár el, a marasztaltat a fizetésre fel is szólítja, de e felszólításnak rendszerint eredménye nincs. A számosztály idők multával s ha egyéb teendői megengedik, rendszerint azonban csak az év végén, jelentést tesz, hogy az adóhivatalnál előírásba hozott összegek még befizetve és elszámolva

nincsenek. Az adóhivatal erre újból megsürgettetik a bevételezésre s az ezekre vonatkozó bevételezési adatok följelentésére, vagy esetleg a behajthatlanságot igazoló okmányok beterjesztésére; tapasztalat szerint pedig a községi és városi közegek, különösen az ilyen jövedéki kihágások miatt elítéltekre nézve a behajthatlanságot igazoló okmányokat elég tág lelkiismerettel a legkönnyebb szerrel kiállítva, azokat az adóhivatalok fel is terjesztik, a nélkül, hogy beható megvizsgálás által azok valósága iránti kétségeiket kifejezhetnék s ennek alapján a tényállás felderítésére alkalmat szolgáltatathatnának. A beterjesztett bizonyítványok alapján, — melyek vidéken a lelkész és szolgabíró által is könnyű szerrel láttamoztatnak — megkerestetik a törvényszék a kiszabott bírságnak fogságbüntetésre való átválttatása s a végrehajtás elrendelésére és ezen intézkedés is a számosztálylyal följegyzés végett közöltetik. A fogságbüntetés végrehajtása végett a törvényszék az elítélt lakhelyére nézve illetékes kir. ügyészséget vagy járásbírószágot megkeresi s erről a pénzügyi hatóságot értesíti, ez az értesítés följegyzés végett a számosztálylyal szintén közöltetik. A fogságbüntetés végrehajtatván, erről a törvényszék újból értesítést küld az illető pénzügyigazgatóságnak, minek alapján azután az annyi munka és kezelési eljárás mellett előírásba hozott, de tényleg be nem folyt összegek törlésbe hozatnak és erről az adóhivatal és esetleg a pénzügyőri biztosság is értesítettik. De ezzel még nincs teljesen befejezve az ügy, mert bizonyos idő leteltével jön a kir. ügyész és rovatos kimutatása alapján a fogságbüntetést kiszendeltnek élelmi stb. költségeit kiutaltatni kéri!

Tehát egy és ugyanazon jövedéki kihágási ügy gyakran *13-szor* fordul meg a pénzügyigazgatóságnál, *9-szer* a számosztálylyal és *8-féle hatóságot vagy hivatalt* foglalkoztat a nélkül, hogy az államkincstárnak *pozitív* hasznot hajtana.

Talán sehol sem annyira kívánatos a gyökeres reform, mint éppen a jövedéki kihágások büntető eljárásánál. Mint-hogy pedig ez iránt a legilletékesebb helyekről is már régen kijelentetett a törvényhozási uton eszközözendő egyöntetű és rendszeres intézkedés minél előbbi létrejövetelének szüksége: azzal kapcsolatban a végrehajtási és adminisztratív belkezelési eljárást is föltétlenül szükséges lesz minél előbb egyszerűbbé tenni.

Részemről kívánatosnak tartanám már a törvényhozási intézkedéseknél elvileg azon álláspontra helyezkedni, hogy

a jövedéki kihágások iránti büntető eljárás vagy egyáltalán ne, vagy csak a legfontosabb esetekben és a hol egyéb bűncselekmények is fennforognak — vonassék be a bíróság körébe. Hiszen az újabb pénzügyi törvények a pénzügyi hatóságoknak s különösen a közigazgatási bizottságnak, — ez utóbbinak a fogságbüntetés alkalmazásával is — annyi és akkora büntetőjogi hatalmat és oly nagymérvű büntetési fokozatot biztosítanak, hogy ezekhez képest a bíróságok körébe eső jövedéki kihágások túlnyomó eseteiben az alkalmazható büntetések ugyszólván elenyésző csekélységek. Az ily bagatel-esetek tehát nézetem szerint *föltétlenül*, de egyáltalán is a jövedéki kihágások elvonandók volnának a bíróságok köréből — és a pénzügyi hatóságok, illetve az átalakítandó közigazgatási bizottság keretébe beilleszthető ítélkezési fórumok, esetleg a közigazgatási bíróságról szóló törvényjavaslatban kontemplált első folyamodású közigazgatási bíróság hatáskörének kibővítésével, ezen bíróság elé kellene, hogy vitessenek.

Akkor azután az eljárás rendkívül egyszerűsíthető, sőt a felekre nézve is megnyugtatóbb lehetne, mert hisz az ily módon létesítendő ítélkező fórumok szervezése akként lenne eszközzendő, hogy azok nem kizárólag az írásbeli, hanem az általuk is alkalmazható közvetlen és szóbeli eljárás és tárgyalás alapján hozhassák meg ítéleteiket.

Mindezzel kapcsolatban azután a belkezelésben is, a mostani gyakorlatnál tapasztalt fölösleges munkák megszüntetésével a lehető legegyszerűbb rendszert lehetne létesíteni.

Hiszen a mostani rendszer mellett is, nézetem szerint, elkerülhető a céltalan és fölösleges munkaszaporulat az által is, hogy például a jövedéki kihágási esetek az adóhivatal által a bírságlajstromokban csak akkor volnának könyveltetendők, mikor már az elővizsgálatokból megállapított, hogy a büntetőeljárás folyamatba tétetik, kivétve azon esetek, mikor a tényirat fölvétele alkalmával pénz, vagy egyéb tárgyak vételeztetnek be, melyek a bírságlajstromokba okvetlenül bekönyvelendők. Továbbá elégséges volna a jövedéki kihágások büntető eljárásánál a számosztálylyal csak a vádkeresetet és az ítélet folytáni előírási, illetve törlési rendeleteket közölni följegyzés céljából.

E füzet keretében nem terjeszkedhetem ki a pénzügyi hatóságok körébe tartozó számos egyéb ügyek elintézési módjainak nehézsége körül tapasztalható hátrá-

nyokra és azoknak mikénti eloszlására, — lehetetlen azonban rá nem mutatnom még a felsoroltakon kívül azon nehézkes és hosszadalmas eljárásra is, mely a pénzügyi hatóságoknak a közigazgatási bizottságokkal való írásbeli érintkezése körül fennáll, s mely eljárás mostani valóban fölösleges és céltalan módjainak egyszerűsítése a közszolgálat és a felek érdekében is föltötte kívánatos. A mostani eljárás szerint például egy egyenes adóügyi felelőzés, mely másodfokban a közigazgatási bizottság elhatározása elé kerül, addig míg végellátást nyer, annyi kézen és oly sok retortán megy keresztül, hogy nem csoda, ha a leggyorsabb elintézés mellett is sokszor egy éven túl is elhúzódik a lebonyolítás.

Egy ily felelőzésnek szinte hihetetlen utazását érdekesnek tartom itt megismertetni.

A pénzügyigazgatóságnak — fővárosban az adófelügyelőnek — elsőfoku végzését a fél megfelelőzve, az a pénzügyigazgatóságnak — adófelügyelőnek — általános iktatójába bevezettetik, s az illető osztálynak az előadói határozati javaslat elkészítése végett kiadatik. Az előadói javaslat ezen általános iktatói szám alatt a közigazgatási bizottsághoz, az ottani közigazgatási bizottsági iktatói szám elnyerése végett átküldetik, hol megnyervén a közigazgatási bizottsági számot, onnan az ügydarab újra visszaérkezik a pénzügyigazgatósághoz — adófelügyelőhöz, — hol a közigazgatási bizottsági ügydarabokról vezetett külön iktatóba szintén bevezettetve, az illető ügyosztályba újból visszakerül; ott a már előbb elkészített határozati javaslat elláttatik a nyert közigazgatási bizottsági számmal és a javaslat a főnöki approbálás után a közigazgatási bizottság ülésébe vitetik, innen a határozati javaslat elfogadásával, a határozatnak kiadmányozása végett az ügydarab a közigazgatási bizottság elnökéhez kerül. Az elnök a fogalmazványt szintén approbálván, az iratok újból visszaküldetnek *letisztáztatás végett* a pénzügyigazgatósághoz, — fővárosban az adófelügyelőhöz; — a határozat tisztázatai aláírás végett újból a bizottság elnökének aláírása alá terjesztetnek. Ez megtörténvén, a határozat egyik példánya az iratokkal együtt, kivéve azonban a közigazgatási bizottsági határozat fogalmazványát, mely a közigazgatási bizottság levéltárában visszatartatik, a pénzügyigazgatóságnak — adófelügyelőnek — újból visszaküldetik. Ez a határozat a pénzügyigazgatóság — adófelügyelő — általános iktatójában

uj számot nyer és itt irattárba kerül. A fél azonban a köz-
 igazgatási bizottság határozata ellen további felebbezéssel
 el a pénzügyi közigazgatási bírósághoz. Ez a felebbezés a
 közigazgatási bizottsághoz adatván be, ott beiktattatik és
 a pénzügyigazgatósághoz — adófelügyelőhöz — áttétetik.
 Itt a közigazgatási bizottsági ügydarabokról vezetett külön
 iktatóba bevezettetvén, az illető ügyosztálynak kiadatik a
 pénzügyi közigazgatási bírósághoz szóló fölterjesztés elké-
 szítése végett. Az ügyosztály a harmadfoku felebbezést,
 úgy a közigazgatási bizottság levéltárában őrzött köz-
 igazgatási bizottsági határozat fogalmazványával, mint a
 pénzügyigazgatóság — adófelügyelő — levéltárában ör-
 zött többi előiratokkal felszereltetvén, a pénzügyi közigaz-
 gatási bírósághoz szóló fölterjesztés fogalmazványát elké-
 szíti, mely a főnök approbálása után, mint ülésen kívüli
 ügydarab közvetlenül a közigazgatási bizottság elnökéhez
 terjesztetik kiadványozás végett. A bizottság elnöke a föl-
 terjesztést kiadványozván, onnan az összes iratok újból
 visszakerülnek a pénzügyigazgatósághoz — adófelügyelő-
 hoz — a fölterjesztés *letisztáztatása végett*. Ennek megtör-
 téntével a tisztázat a bizottság elnökéhez küldetik el, ki
 azt aláírva, az összes iratok a pénzügyi közigazgatási bíró-
 sághoz küldetnek föl. A pénzügyi közigazgatási bíróság
 ítélete ismét a közigazgatási bizottsághoz érkezik le, ott
 a közigazgatási bizottsági iktatóban számot kap és ezen
 ügyszám alatt az iratok áttétetnek a pénzügyigazgatósághoz,
 — a fővárosban az adófelügyelőhöz; — itt az ügydarab
 a közigazgatási bizottsági darabokról vezetett külön iktató-
 könyvbe szintén bevezettetvén, az illető osztálynak adatik
 ki az elintézési tervet elkészítése végett, ez megtörténvén,
 az ügyiratok a főnök láttamozása után ismét a közigazga-
 tási bizottság elnökéhez küldetnek kiadványozás végett, az
 elnök approbálása után azok megint visszakerülnek a pénz-
 ügyigazgatósághoz — adófelügyelőhöz, — az intézkedések
letisztáztatása végett. A tisztázatok aláírás végett a köz-
 igazgatási bizottság elnöke elé terjesztetnek s mindezek
 megtörténtével az összes iratok a pénzügyi közigazgatási
 bíróság ítéletével együtt a pénzügyigazgatóságnak — adó-
 felügyelőnek — megküldetnek, hol is a most már végleg le-
 tárgyalt iratok egy utolsó általános iktatói szám alatt levél-
 tárba tétetnek.

Ime ilyen sétákat tesz bármely egyszerű adóügyi
 felebbezés, mely a közigazgatási bizottság határozata alá kerül.

Ha meggondoljuk már most, hogy azoknak a pénzügyigazgatóságoknak, melyeknek hatásköre két megyére terjedvén ki, több oly közigazgatási bizottsággal is kell érintkezniök, melyek nem az igazgatóság székhelyén működnek, úgy elképzelhetjük, hogy mily vissza állapotok származhatnak abból az érintkezésből mely ily helyeken a közigazgatási bizottságokkal szemben fennáll, minthogy ezeknél már az ügydaraboknak ezen szinte komikus ide-oda vándorlását még hozzá *postai úton* kell közvetíteni.

Ily rendszer fenntartásával gyors adminisztrációt elérni semmiesetre sem lehet.

Minthogy részemről a pénzügyi adminisztráció javítására, a belkezelés könnyítésére és egyszerűsítésére s a pénzügyi hatóságok működésének az államkincstárra és az adózó polgárookra nézve is minél kedvezőbbé tételére a legbiztosabb eszközt azon elvek következetes, tervszerű és energikus keresztülvitelében vélem, melyeket e fejezet elején négy főpontban általánosságban fölvetettem, azért a további részletekbe való bocsátkozás mellőzésével, újból csak az ott foglaltakra való hivatkozással zárom be e hosszúra nyúlt s különben is száraz tárgyú fejtegetéseket.

A közigazgatás általános reformja.

A közigazgatás általános értelemben kiterjedvén az államélet minden mozzanatára, a politikai kormányzat gépezetének egyetlen részecskéje sem szabad, hogy a mozgató erővel szemben akadályt képezhessen s így a gépezet működésének összhangzatosságát megzavarhassa. Ez elvnek teljes jelentőségében való érvényesítése képezheti az észszerű közigazgatási politika principiumát. Az emberi művelődést mai álláspontjáig ösztökélt korszellem ellenállhatlan erővel gyakorolja hatalmas nyomását a kor kívánalmainak meg nem felelő nehézkes intézmények kiszorításában.

E nyomással szemben a meg nem védhető ó-falak tatarozására fordítani az állami élet tevékenységi erejét, a helyett, hogy ugyanazon erővel a megkívántató intézményeket teremtenők meg: valóban idő- és erőfecsérlés, mely az általános nemzeti művelődés és az állami élet erősödésének hátráltatásában, sőt megakadályozásában súlyosan fogja megboszulni magát.

A civilizáció mai korszakában, midőn a tudomány, művészet, ipar- és kereskedelem terén, a közgazdasági és társadalmi életben az igényeknek oly magas foka fejlődött ki, midőn az izlés és felfogás oly kiművelt irányban lépik föl, midőn az előhaladás és művelődés eszközeinek megszerzése oly nehéz küzdelmet igényel, midőn a mai kor életföltételei oly nagymérvű és sok irányu kvalifikációt igényelnek, — legkevesebbé lehet az állami intézmények között a primitív pongyolaságot fenntartani. És majdnem közóhajtás lehet is konstatálni a hazai közigazgatási ügy megszólván patriarchalis meztelen állapotának felöltöztetésére irányuló kívánságot. Csakhogy a ruházat minősége iránti izlésre nézve vannak nagymérvű és mondhatni a kérdés meritoriumába vágó eltérések.

Alig található kérdés a belügyi politika terén, mely lényegében oly jelentőségteljes befolyással lehetne az államélet tevékenységi körének biztosítására, mint a közigazgatási kérdés sikeres megoldása.

A szorosabb értelemben vett közkormányzat hazánkban, az államélet erőteljes megszilárdulására, eltekintve az e kérdésben oly lényeges és döntő szerepet vivő nemzeti-ségi ügy kérdésétől is, — csakis központosított hatalom útján gyakorolható, mint ez a jelenlegi közigazgatási állapotoknak tapasztalataiból is kitűnik. Ennek folyamánként az általános közigazgatás is helyesen csak úgy vezethető, ha egyöntetű szervezet és összhangzó működés biztosítja a közegek számára.

Ez pedig a mai viszonyok közt, midőn a törvényhatósági közigazgatás oly abnormis viszonyoknak van alá vetve, midőn a törvényhatósági közigazgatás közegei nem a kormánytól, mely pedig az általuk gyakorolt közigazgatásért is felelős; hanem a megyétől függenek, hol pedig a felelősség gyakorlati alkalmazása vajmi nehéz, ugyyszólván lehetetlen; midőn úgy a törvény, mint a kormányrendeletek sikeres keresztülvitelére — sokszor kellő hajlam és közreműködés sem mutatkozik; midőn az állami közigazgatás közvetítésében úgy a törvényhatóság, mint közegei zavart, nehézkességet tanusítanak; midőn a törvényhatósági közegekkel hivatásuknál fogva érintkező állami közegek feladataik teljesítésében ezek részéről gyakran nem támogatásra, hanem ellenzésre találunk; midőn e közegeknek a választóktól való függése nem egyszer az igazság mellőzésére ad okot; midőn az elért állás megtartása és a vágyott állás elnyerése a jogokkal való visszaéléseknek oly tág tért nyit; midőn e közegeknek egyesek iránti lekötöttsége a hivatali tekintélyt, függetlenséget és a törvények szigorának alkalmazását illuzóriussá teszi: ily viszonyok közt jó közigazgatást várni nem lehet.

Egy általános közigazgatási reform esetén, szerény nézetem szerint elkerülhetlenül szükséges, hogy a törvényhatóságok mostani működési és hatásköréből a tisztán adminisztrációs ügyek elvonassanak. E helyett azonban a törvényhatóság területére vonatkozó legiszlatív intézkedések tekintetében a törvényhatósági képviselő-joga kiszélesbítették s annak gyakorlása az ő kezeibe tétessék le.

Szükséges továbbá, hogy az ellenőrzés az összes közigazgatási közegekkel szemben a törvényhatósági közgyűlés

által teljes hatályosságában gyakorolható legyen. És e tekintetben a közgyűlésnek a törvényhatóság területén működő közegek eljárása fölötti bírálat szempontjából épp oly jogokat vélnék szükségesnek biztosítani, mint a parlamentnek a kormány tagjaival szemben.

Ezek folytán pedig föltétlenül szükséges, hogy a törvényhatósági közgyűlés teljesen független elemekből alakuljon.

A törvényhatósági közgyűlésnek tehát a tisztán helyi érdekű legiszlatív intézkedések s a törvényhatóság területén működő összes közigazgatási közegek eljárása fölötti ellenőrzés lenne fenntartandó, míg töle az adminisztráció minden ügye el kellene, hogy vonattassék.

Ez azonban nem zárja ki, hogy a közgyűlés az adminisztráció ügyeibe bele ne szólhasson, mert épp úgy, mint a parlamentnek a kormány közigazgatási cselekedeteivel szemben, a közgyűlésnek is fenn volna tartva a tisztviselők cselekedeteivel szemben a kérdőre vonhatás joga. Csak így képzelhető az alkotmányos ellenőrzési jog szabályos és szabad gyakorlata.

Természetesen a közgyűlésnek fennmaradna a jog a saját vagyona fölötti intézkedések és határozatok hozatalára.

Midőn így a közgyűlés a tisztán adminisztratív ügyektől fölmentetnék, önként következik, hogy az ellenőrzés és a helyi legiszláció terén jogait annál hatályosabban gyakorolhatná.

Egy általános közigazgatási reformban szerény nézetem szerint a közigazgatási bizottságok sem maradhatnának meg mostani szervezetükben. Át kellene, hogy alakuljanak az adminisztratív közegek intézkedéseire nézve — kibővítésével és kapcsolatba hozásával a közigazgatási bíróságok tervezett szervezetével — jurisdikciónarius fórumokká; természetesen mint ilyenek a megfelelő s rendes funkcióval és fizetéssel bíró független szakérókkal kellene, hogy ellátassanak.

A főispán mint a törvényhatóság területén a közigazgatás első tisztviselője, a szó szoros értelmében tisztviselői köteleiséget és funkciót kellene hogy teljesítsen, és pedig, mint az összes közigazgatási ágazatok vezetésének ellenőre és a közigazgatásnak fővezetője. Feladata volna, a közigazgatás minden ágában a vezetésre és ügymenetre saját felelőssége alatt befolyást gyakorolni, a közigazgatási ügyek intézését ellenőrizni és pedig, hogy ezen ellenőrzés ne

legyen fikció, oly módon, hogy az összes közigazgatási ágazatokban előforduló lényegesebb ügyeket maga elé terjesztetné. Szerepe tulajdonképen azzá kellene, hogy váljék, a mi a miniszteré saját miniszteriumában.

Az általános közigazgatás vezetése és intézése egy ilyen teljesen és minden irányban létrejött reform esetén képzeletem szerint két fő szakcsoportra oszló ügyosztályokban történnék. Minden ügyosztály élén az illető szak képviselője állana, ki az ügyeket saját személyes felelőssége alatt intézné és intéztetné s az ügydarabokat a szakcsoport élén álló főtisztviselő adná ki s csakis a fontosabb s általánosabb érdekű ügyek terjesztetnének a főispán elé, melyek azután a főispán aláírásával adatnának ki. Így egyik szakcsoportot képezné a szorosabb értelemben vett közigazgatási ügy, ennek élén az alispán állana; e szakcsoporthoz az egyes közigazgatási ágazatok szerint külön ügyosztályok tartoznának, melynek élén a főjegyző, a tanfelügyelő, az árvaszéki elnök, a tiszti ügyész, a főorvos és az államépítészeti hivatal vezetője állanának.

A másik szakcsoport anyagát képezné a *pénzügy*. E szakcsoport pedig képződne a mostani *pénzügyigazgatásból*.

Ez volna egy ilyen irányu reform keretében, a leglényegesebb, de a közigazgatás mostani fölösleges, költséges és hátrányos széttagoltságát egyszerűsítő gyökeres változás, mely a mostani szervezetnek kétségtől egészen más szervezetet adna. Tulajdonképen azonban ez által csak a most elvileg és gyakorlatilag is fennálló viszonyoknak, hogy t. i. a pénzügyigazgatóságok a közigazgatósági hatóságokkal együttesen végzik az adókezelést s az előbbieket az utóbbiakra vannak utalva a végrehajtásban, mondom, ezen fennálló viszonyoknak csak mintegy külfarmáját is megadnók az által, hogy a mostani pénzügyigazgatósági intézményt és adókezelési rendszert, lényegében való fenntartása mellett, beillesztenők egészen a törvényhatósági közigazgatásba. Ez által lényeges megtakarítás és egyöntetűség volna elérhető.

Valóban egy általános és gyökeres közigazgatási reform keretében nem is volna értelme, hogy miért képezzen kivételt a pénzügyi szolgálat, mely pedig szintén épp úgy közigazgatási ágazat, mint a katonai ügy, és miért kelljen, hogy az egy elzárt s különvont hatóság által kezeltesse.

Mert az, hogy a pénzügy, mint az általános közigazgatás egyik legfontosabb ága, a pénzügyminiszterium részortjába tartozik, épen nem kívánja azt, hogy a szorosabb

értelemben vett közigazgatástól külön választassék, hisz a katonai ügy is a honvédelmi minisztérium ressortjába tartozik s azért még sincsenek e közigazgatási ágazatnak szétválasztott, különálló közegei.

A pénzügy gyors, helyes és igazságos kezelése pedig sokat nyerne az által, ha az egészen beillesztetnék a törvényhatósági közigazgatás szervezetébe.

Lényegileg most is ugyan be van vezetve, de azon külforma, mely szerint a pénzügyigazgatóság külön önálló hatóságot képez, és külön címet visel, nemcsak takarékosági szempontból káros, de irányában az idegenkedés ugy a közönség, mint a vele közös működésre utalt törvényhatósági közegek részéről csak hátrányt, és az ügymenetben nehézkességet szül. Ha a pénzügyigazgatóság, mint az általános közigazgatási szervezetben egy külön szakcsoportot képező rész, abban mostani hatáskörében működhetnék, ebből a pénzügyi szolgálat terén lényeges megtakarítás, könnyebbség és célszerűség volna elérhető. Megszűnnék ez által az oly sok akadálylyal és hosszadalmassággal járó közvetítés, s el lenne érve azon rendkívüli előny, hogy a pénzügyigazgató, mint a közigazgatás egyik szakközege, sokkal közvetlenebbül rendelkeznie a végrehajtás terén az arra hivatott közegekkel. Igaz ugyan, hogy a törvény most is megadja e tekintetben a rendelkezési jogot a pénzügyigazgatónak, de a tapasztalás bizonyítja, hogy ebből mennyi surlódás, ellenkezés származik, és a törvényhatósági közegek mostani szervezetükben mily idegenkedést tanusítanak a pénzügyi hatóságok által kibocsátott rendeletek teljesítésében.

Abból pedig, hogy a pénzügyigazgatóság közvetlenül a pénzügyminisztériumnak volna továbbra is alárendelve, — éppen ugy nem származnék semmi hátrány, mint abból nem származik, hogy az államépítészeti hivatal a kereskedelmi, a tanfelügyelő a közoktatási minisztereknek van alávetve.

A központi közigazgatás tehát ily módon szervezett szakcsoportok, és az ezen szakcsoportokba foglalt ügyosztályok élén álló előadók által alakulandó közigazgatási szervezet által a főispán ellenőrzése és vezetése alatt történék.

A küladminisztráció a járásokban változást szintén annyiban kellene, hogy szenvedjen, hogy egyrésről a mostani járási tisztviselők száma az ügymenet érdekében eset-

leg szaporíttatnék, mert köztudomásu, hogy az adminisztráció szálai a külhivataloknál végződnek, s ott a különböző ágakat külön képviselve nem lévén, a fölmerülő ügyek annyira összetorlódnak, hogy ezen összetorlódásnak vagy helytelen intézkedések, vagy pedig rendkívüli késedelmeskedések az eredményei; másrésről pedig éppen úgy, mint a törvényhatósági központban a pénzügyigazgatósággal történnék, a járásokban is a mostani adóhivatalok, mint szélesebb hatáskörrel felruházott elsőfoku pénzügyi hatóságok, a járási, közigazgatási hatósággal szorosabb szervi kapcsolatba kellene, hogy hozassanak.

Az állam feladatainak teljesítésére a legfőbb eszköz az lévén, hogy a közjövödelmek állandóan és folytonosan biztosítva legyenek, a pénzügy, mint az államélet leghatalmasabb életere — minden körülmények között a kormányzat legfontosabb ágát képezvén, — annak célirányos és helyes kezelése a törvényhozás és kormány részéről mindenha a legfőbb gondoskodás tárgyát kell, hogy képezze.

Ezen elvet és a mostani állapotokat szem előtt tartva, szükségesnek látszik, hogy az állami közigazgatás legfontosabb ága, a pénzügy, egy létesítendő általános közigazgatási reform esetén a járásokban is a politikai közigazgatási hatóságokkal szervi kapcsolatba hozassék s ott szakképzett s tisztán az e tekintetbeni feladatok teljesítésével foglalkozó közegek által legyen képviselve.

Mindenki, a ki a jelenlegi állapotokat alaposan ismeri, egyszersmind tudja, hogy a járási politikai hatóságok s az ellenőrzésük alatt álló községi közegek a pénzügyi szolgáltat terén jelen szervezetükben mily nehézkességet, megbízhatatlanságot és sok tekintetben helytelen eljárást tanúsítanak.

Ennek folyománya azután nemcsak a közönség felzudulása az adókezelés rosszasága ellen, hanem az államnak lényeges jövedelemcsorbulása s az igazságos, jó és gyors adóügykezelés lehetetlenítése.

Ha meggondoljuk azonban, hogy a pénzügyi szolgálat mily speciális ismereteket, gyakorlatot, szakképzettséget, érdektelenséget és lelkiismeretes eljárást igényel, — nem fogunk csodálkozni, hogy a törvényhatósági és községi közegek e téren a törvény által rájuk ruházott kötelességek teljesítésében nem járnak úgy el, mint ezt egy jól rendezett államban a közigazgatási tisztviselőktől elvárni lehet és kell.

Ha tehát azon állandó panaszoknak, melyek az adóügy kezelés terén országszerte felhangzanak, elejét venni akarjuk egyrésről, másrésről pedig az állam érdekeinek kijátszását és jövedelmeinek csorbitását megakadályozni kívánjuk — eltekintve a pénzügyi törvények és pénzügyi szolgálat terén szintén szükségessé vált gyökeres javításoktól — föltétlenül kívánatos, hogy egy általános közigazgatási reform esetén a közigazgatási szervezetben a külhivataloknál is, nevezetesen a járási politikai hatóságok mellett a mostani adóhivatalok reorganizálásával és a közigazgatási járási hatóságokkal való szervi kapcsolatba hozásával a pénz- és adóügy kezelésére olyan közegek alkalmaztassanak, kik tisztán ebbeli teendőket teljesítenek s speciális ismeretekkel és szakképzettséggel bírnak.

Ezzel egyuttal el volna hárítva a veszély, hogy a járási politikai hatóság közegei a közigazgatás más ágazataiban fölmerülő teendők szabatos és gyors végezhetőseben föl legyenek tartóztatva. A politikai járási hatósághoz így beillesztett adóhivatali közegek végeznék azután mindazon teendőket is, melyek most az adóügyi szolgálat terén a főszolgabírákat illetik és pedig végeznék úgy és olyan lelkiismeretesen, mint azt a törvény kiköti, illetőleg föltételezi. Nevezetesen hivatva volnának a községi közegek illetőleg községi és körjegyzőknek az adóügyi szolgálat terén rájuk háruló kötelességek teljesítése iránti szigorú ellenőrzésre s ezeknek az adóügykezelésben való szabatos és törvényszerinti eljárásra való betanítására. Hivatva volnának az adókivetéshez személyes utánjárás alapján adatok szerzésére és javaslatok készítésére, az előírás és nyilvántartás szabályos vezetésének ellenőrzésére, — a közvetlen adófizetők adójának behajtására, a községi adóbehajtás menetének éber figyelemmel való kísérésére s egyáltalán mindazon teendőknek teljesítésére is, melyeket törvény és rendeletek jelenleg a főszolgabírák körébe utalnak. Hogy egy ily irányú közigazgatási reform, mely a pénzügyi és politikai közigazgatás és az azok vitelét teljesítő jelenlegi széttagolt hatóságok egybevonását célozná, mily roppant előnyöket idézne elő a pénzügyi közigazgatásban, valamint hogy az állam érdekeinek biztosítása mily lényeges javulást mutatna föl, azt csak az tudja elképzelni, kinek a pénzügyi közigazgatás jelenlegi menetéről s a törvényhatósági és községi közegeknek a pénzügyi szolgálatban való közreműködéséről alkalma volt meggyőződni.

Hátra volna még, hogy szóljunk a községi közegekre nézve az általános közigazgatási reform keretében teendő intézkedésekről. Minthogy azonban a községek szervezéséről már kidolgozott törvényjavaslat is van, céltalannak tartom e tekintetben elvi fejtegetésekbe bocsátkozni. Egyet azonban nem hagyhatok megemlítés nélkül e tekintetben sem és ez az, hogy bármily irányban és alakban hozassék is meg a községek szervezéséről szóló törvény, az üdvös eredményt csak úgy fog hozni, ha az alkalmazandó közegek tevékeny, képzett és anyagi gondoktól nem zaklatott egyének lesznek, mert csak így szüntethetők meg azon sajnálatos állapotok, melyek jelenleg fennállanak s csak így vethetünk gátat azon óriási munkahalmaznak, melyet a közkormányzat terén úgy a közigazgatási, mint a bírói hatóságoknak éppen e közegek tudatlansága és sokszor rosszakarata előidéz. E munkahalmaznak mily tetemes csökkenése következne be s ez által mily roppant munkaerő-megtakarítás volna eszközölhető, ha arra való közegek szolgálatná a felsőbb hatóságok további eljárásához szükségeseltető s kiindulási pontot képező alapot és viszont minő végtelen előnyök hárulnának az összkormányzat gyorsaságára és jóságára abból, ha az egyes felettes hatóságok intézkedéseinek foganatosítására hivatott községi közegek valódi hivatali buzgalommal és értelemmel járnának el a végrehajtásban.

*

Hogy egy ily, az előadott irányban haladó és létesülő közigazgatási reform a mostani valóban visszás közigazgatási állapotokban lényeges javulást fog előidézni; hogy az adminisztrációban egy ily irányu reform által nevezetes könnyebbségek fognak eléretni, ami annak jóságára és gyorsaságára láthatólag fog hathatós befolyást gyakorolni, — az kétségtelennek látszik. Sőt bárha a közigazgatási tisztviselők anyagi helyzetének javítása egy közigazgatási reform esetén elkerülhetlen, hogy az adminisztráció egy ily irányu reform által, mely a jelenlegi törvényhatósági és állami közigazgatásnak célszerű módon való egyesítését, összevonását s ezáltal nem egy teljesen fölöslegessé váló állásnak és közegnek, így például a jelenlegi törvényhatósági pénztári és számvevői személyzetnek megszüntetését,

kevesebb számu, de jobb fizetésü, képzett és kitünő tisztviselői személyzet alkalmazását és az ügymenet egyszerűbbé és gyorsabbá tételét tűzi feladatául, hogy, mondom, egy ily irányu reform által az adminisztráció annak jósága és gyorsasága mellett *olcsóbb*a is fog kerülni, az számadatokkal is bebizonyitható.

Függelék.

I.

Egy adat adótörvényeink hézagosságához.

Adótörvényeink egyes intézkedéseiben a precizitás hiányából sokszor fordul elő eset, hogy a törvény intenciója tekintetében nemcsak a felek, de az illetékes hatóságok is más-más véleményen vannak. Hogy mily tág tere nyílik e tekintetben az elvi okoskodásnak, arra nézve elég bizonyítéknak tartjuk az alább közölt adóügyi esetnek ismeretetéséből a jogi érvelések elágazására hivatkozni. Tagadhatatlan, hogy a most közlendő elvi jelentőségű adóügyben mindkét ellentétes felfogás vitatása adótörvényeink elaszticitása folytán sok irányban találhat magának támpontot.

Az adóügyi eset következő:

A fővárosnak a dunai rakpartokból és az eladott telkek vételár-hátralékaiból folyó jövedelmének megadóztatása tárgyában a m. kir. pénzügyi közigazgatási bíróság egy nagyfontosságú elvi jelentőségű határozatot hozott az 1894. évi október 23-ik napján tartott tanácsülésében. A 377/94. sz. a. kelt ítélettel a fővárosnak, még az 1890. évben kelt felebbezése lett érvényesen eldöntve. E szerint a főváros a kiépített és kiépítetlen Dunapartokon szedett díjakból, bérekből befolyt jövedelmeinek és az eladott telkek vételár hátralékai után befolyt kamatoknak megfelelő tőkekamat és járadékadót köteles lesz ezután is fizetni. E jövedelmek évenként mintegy 49,000 frtra rugnak, s minthogy 1890. év óta a p. ü. bíróságnál a kérdés döntés alatt állott, a fővárosnak most egyszerre kell 5 évi adóban általános jöve-

delmi póttadóval együtt mintegy 33,000 frtot befizetni. Ugy a főváros részéről az adókirovás ellen annak idején a főváros akkori tiszti ügyésze, jelenleg királyi táblai ítélő bíró, Major Kálmán által benyújtott felebbezés, mint e felebbezéssel szemben a kir. adófelügyelőség részéről e sorok írója által a közigazgatási bizottság elé terjesztett, ottan azonban leszavazott, de a pénzügyi bíróság által mostan teljes mérvben érvényre emelt előadói javaslat igyekezett a törvényeknek és jogszabályoknak minden felhasználható fegyverét a maga álláspontjának védelmére igénybe venni.

A kérdés elvi fontosságánál fogva megérdemli, hogy bővebben foglalkozzunk vele, mert ugy a főváros felebbezése, mint az adófelügyelőség által előterjesztett határozati javaslat az adóztatási elveknek és a hazai jognak oly bonyolult témáit és distinkcióit öleli fel, hogy azoknak megoldása méltán érdekelheti a szakembereket.

A fővárosnak az adókirovás elleni felebbezése arra az álláspontra helyezkedett, hogy a tőkekamat és járadékadóról szóló 1875. évi XXII. t.-c. 1. §-a taxative felsorolván azon jövedelmeket, melyeket ezen adó alá vonni akart, így, a mely jövedelmi források ott fel nem említettek, adó alá nem is vonhatók. Ebből kifolyólag azt vitatja, hogy a főváros a Dunaparton az egyes hajózási vállalatoknak használatul átengedett területért szedett díjak, illetve fizetett bérekből befolyt jövedelem után, mely nem származik oly jövedelmi forrásból, melyet az 1875. évi XXII. t.-c. 1. §-a taxative felsorol: járadékadót fizetni nem köteles. Támogatja érvelését azzal is, hogy ezen jövedelem a fővárosnak nem magánjogi tekintet alá eső jövedelmét, hanem az 1872. évi XXXVI. t.-c. 10. §-a alá eső közadó természetével bíró illetékekből álló jövedelmét képezi s a főváros közűkségeire fordítatik.

Az eladott telkek vételárhátralékai után befolyt kamatjövedelmek pedig a felebbezésben kifejtettek szerint azért nem vonhatók tőkekamatadó alá, mivel az 1875. évi XXII. t.-c. 1. §-ának 2. pontja a kölcsönadott tőke kamatjövedelmét kívánta megadóztatni, már pedig a vételárhátralékok nincsenek kölcsön adva s így világos, hogy azok kamatai tőkekamatadó alá nem eshetnek.

Ezzel szemben az általam készített adófelügyelői előadói javaslat, előrebocsátva azt, hogy hazai adótörvényeinken azon vezérfonal vonul keresztül, hogy ott, a hol maga-

sabb állami, kulturális, filantropikus, humanitárius vagy közgazdasági érdekek az általános adóztatási elvtől eltérőleg valamely adótárgynak, adóalanynak, jövedelemnek adómentesítését kívánja, ez iránt *külön* törvényhozási akarat nyilvánításnak kell fennforognia s a pénzügyi törvényhozás ebbeli akaratát részint külön törvényben, részint az alaptörvények külön intézkedéseiben mindig külön és határozottan ki is fejezte, ebből kifolyólag arra az álláspontra helyezkedik, hogy a hol a törvényhozás ily speciális intézkedéssel az adómentességet ki nem mondja, ott kétségtelenül az általános adóztatási elvek alkalmazandók. És ezen elvekből kifolyólag elvitázhatatlan az, hogy a főváros közönségének mint magánjogi személynek és a partjog alapján, mint parti birtokosnak a dunai rakpartok hasznobére fejében huzott jövedelmei, ugyszintén az eladott telkek vételár hátralékai után élvezett kamatjövedelmei oly adótárgyat képeznek, melyekre nézve az adómentességet a törvényhozás ki nem fejezte. Ily külön adómentesítő törvényhozási intézkedés nem lévén, a főváros ezen javadalmai is adóztatási szempontból ugyanazon elvek alapján bírálandók el, — mely elvek az ország valamennyi lakosára, legyen az egyén vagy jogi személy — egyaránti érvénnyel adótörvényeinkben lefektetve vannak. Ezek szerint pedig a kérdéses jövedelmek az 1875: XXII. t.-c. értelmében adókötelesek.

E tekintetben az előadói javaslatban nem tartottam elfogadhatónak a főváros felebbezésének azon érvelését, hogy mert az 1875. XXII. t.-c. 1. §-ában taxative felsorolt jövedelemforrások között egy sincs olyan, melynek keretébe a főváros parti javadalmai és vételár hátralékos kamatai beilleszthetők volnának, e szerint e jövedelmek adó alá nem is vonhatók.

Habár ugyanis az 1875. XXII. t.-c. 1. §-ának alaki beosztása az által, hogy a bevezetés első mondatában a tőkekamat és járadékadó tárgyát egész világossággal általában megállapítja, s ezen megállapítása egy mondatnál is bevégezett gondolatot fejez ki, s mégis írásjeli összeköttetés által az első mondatnál összefüggőleg bocsátkozik az esetek részletezésébe, némileg módot nyújthat félremagyarázásokra; mindazonáltal kétségtelen, hogy az első szakasz ezen első mondata „Tőke-kamat és járadékadó tárgyát képezi *mindazon vagyon*, mely a föld-, ház- és kereseti adó, valamint a nyilvános számadásra kötelezett

társulatok és egyletek adója által közvetve, vagy közvetlenül nem érintetik;“ az abban egész precizitással kifejezett intenció tekintetében, a szakasz további szövegében sem meg nem gyöngittetik, sem meg nem szorittatik; annál kevésbbé, mert az itt lefektetett adótárgy meghatározási intenció általánosságban kimondván, hogy mi képezi a tőkekamat és járadékadó tárgyát, a megszorító intézkedést külön szakaszban, a 2-ik §-ban vette fel a törvény. Már pedig Budapest fővárosnak, mint magánjogi személynek partjavadalmai és vételárhátralékos kamatai oly vagyont, illetve jövedelmet képeznek, mely sem föld-, sem ház-, sem kereseti adó, sem a nyilvános számadásra kötelezett egyletek és társulatok adója által közvetve vagy közvetlenül érintve nincs, sem külön törvény, sem az 1875. évi XXII. t.-c. 2. §-ában felsorolt kivételek közzé sorozás által adómentesítve nincs, e szerint az 1875. évi XXII. t.-c. 1. §-ának első bekezdése, de ugyanezen szakasz 2. és 3. pontja alapján is tőkekamat és járadékadókötelesek. Ami különösen a kiépített és kiépítetlen rakpartokon, árúk ki- és berakására használt parti részekért az egyes hajózási vállalatok által fizetett partbéreket illeti, nem szenvedhet kétséget, hogy azokat a főváros, *mint partibirtokos magánjogi címen* élvezi és e tekintetben a főváros felelősségének azon érvelése, hogy a partok használatáért szedett díjak, illetve partbérek a fővárosnak az 1872. évi XXXVI. t.-c. 10. §-a alá eső közadók jellegével bíró illetékekből álló jövedelmét képeznék, merőben téves alapokon nyugszik. Az 1872. évi XXXVI. t.-c. 10. §-a értelmében ugyanis a főváros jogosítva van kormányi engedéllyel a közszükségletekre az állami közvetett adók után is pótradókat kivetni, illetékeket, helypénzeket és vámokat szedni, sőt új adókat is behozni; de éppen azon körülmény, hogy a főváros ezen jogát, mint politikai önkormányzati testület gyakorolhatja, s az önadóztatás elvének megfelelőleg, az ez uton befolyó jövedelemnek a közadók természetével kell, hogy birjanak s e szerint általános érvényűeknek, az illető adókötelesekre egyaránt kiterjedőknek s nem valamely dolog vagy tárgy használata fejében fizettetnek kell, hogy legyenek: kizárja annak lehetőségét, hogy a fővárosnak az 1872. évi XXXVI. t.-c. 10. §-a alapján szedett jövedelmeivel azonosíthatók volnának a fővárosnak, mint jogi személynek azon jövedelmei, melyeket mint partbirtokos az egyes hajózási vállalatok által, a parti területek hasz-

nálataért fizetett partbérjövödelmekből élvez; mely jövedelmek éppen olyan magánjogi természetűek, mint az ország bármely lakosának magántulajdonát képező ingatlanainak haszonbérből folyó jövedelmei. De a fővárosnak ezen magánjogi címen élvezett jövedelmeit az 1872. évi XXXVI. t.-c. 10. §-a alapján szedett jövedelmeivel azonosítani akaró elmélet tulajdonképen végelemzésében oda menne ki, hogy a főváros tulajdonát képező ingatlanok jövedelmei sem volnaak adó alá vonhatók, mert hisz azok is a főváros közszükségeire fordíthatnak; és a hajózási vállalatok ezen partbéreket éppen úgy a dolog, a tárgy, t. i. a parti részek használata fejében fizetik, a miként a főváros tulajdonát képező, valamely földterület bérlője, vagy a főváros tulajdonát képező valamely ház lakója a dolog, a tárgy, t. i. a föld, a ház használata fejében fizeti a haszonbért, a lakbért.

Az ingatlanokra és tartozékaikra nézve a tulajdonjog és használat szempontjából — habár azok erkölcsi személyek által birlaltatnak is, — mindig a magánjog elvei alkalmaztatnak, s így a fővárosnak, mint erkölcsi személynek tulajdonát képező dunaparti részek jogi természetére nézve is a magánjog elvei irányadók.

A régibb hazai jog szerint is, a folyók mentén a vizek partja a parti birtokos magántulajdonát képezte, s mint ilyen a földesuri jog tartozékának tekintetett, és ezen partjog gyakorlatából a partbirtokos tényleg jövedelmeket is huzott. De újabb hazai törvényeinkben, s jelesen a vízjogról szóló 1885. évi XXIII. t.-c. 4. §-ában is világosan ki van mondva, hogy „A vizek partja és medre a parti birtokos tulajdona, és a parti birtoknak elválaszthatlan alkatrésze.”

Kétséget nem szenved tehát, hogy Budapest főváros, mint erkölcsi személy a területén átvonuló Duna mentén parti birtokos, kétséget nem szenved, hogy e minőségében a partok használatáért élvezett béreket, díjakat, jövedelmeket magánjogi címen, a partjog alapján szedi, s e szerint tekintettel arra, hogy ezen parti részek földadóval, sem semmi más adóval illetve nincsenek, kétséget nem szenved az sem, hogy ezen jövedelmek az 1875. évi XXII. t.-cikk 1. §-ának 3. pontja értelmében, mint belföldi földbirtokkal összekötött, a földadó tárgyát nem képező dologi jogosítványból folyó jövedelmek — habár az egyenes adótörvények és szabályok hivatalos összeállításában, az ezen §-hoz esatolt pénzügyminiszteri utasítás 7. jegyzet rovatában fel-

sorolt dologi jogosítványok közt a partjog külön megemlítve nincs is, járadékadókötelesek.

Ami már most a főváros felebbezésének az eladott telkek vételárhátralékai után élvezett kamat-jövedelmek megadóztatása ellen irányuló részét illeti, arra nézve a felebbezés ezen ága első részében általában a vételárhátralékok kamatainak, mint nem *kölcsön* adott kamatoknak az 1875. évi XXII. t.-c. 1. §-ának 2. pontja alapjáni meg nem adózhatósága tekintetében, felhozottak ellenében elég azon általánosságban elől kifejtettekre hivatkozni, melyek szerint a törvénynek valamely jövedelem meg vagy meg nem adóztatása iránti intenciója megítélésénél, soha sem az egyes szavakhoz való ragaszkodás, hanem az egész törvény szellemének és lényegbeli tartalmának magyarázata kell, hogy az irányadó legyen. E szerint pedig a vételár hátralékok kamatjövodelmei megadóztatása tekintetében ugyanazon adóztatási elvek és szempontok, az intenció megállapítására az irányadók, mint minden más tőke kamat jövodelmei tekintetében. A döntő momentum tehát arra nézve, hogy valamely kamatjövodelem megadóztassék — a mennyiben kivételt a törvény nem tesz — azon fekszik, hogy a tőke, a vagyon más adóval érintve ne legyen, és hogy az ebből folyó kamatjövodelem tényleg élvezve legyen.

A fővárosnak az eladott telkek után fennálló vételárhátralék követeléseit pedig oly tőkét, vagyont képeznek, mely az 1875. évi XXII. t.-c. 1. §-ában említett adónemekkel érintve nincs, s mely tőke után a kamatjövodelmet tényleg élvezi. Így tehát kétségtelen, hogy ezen vételárhátralékok kamatjövodelmei is adókötelesek.

A pénzügyi közigazgatási bíróság a két eltérő álláspont fölött kellett, hogy ítéletet hozzon, s e szerint a főváros felebbezésében kifejtettekkel szemben, a kir. adófelügyelőség részéről a közigazgatási bizottsághoz előterjesztett előadói javaslatban foglalt megokolás értelmében döntötte el a vitás kérdést.

II.

Dr. Kohn Dávid az adóreformokról.

Kohn Dávidot nem ismerem. Hallomásból, a miiket tudok róla, mindazok egyéni értékéről tanuskodnak. Nekem azonban igazi érdemességéről csak nem régen volt alkalmam

meggyőződést szerezni, elolvassván az adóreformokról irt könyvét.

Magam is foglalkozva az adóreform kérdésével, a mult hetekben figyelmemet felkeltette a lapok egy lakonikus rövidségű hire, hogy Kohn Dávidnak az adóreformokat tárgyzó munkája jelent meg a könyvpiacon. Siettem azt megszerezni.

Hogy a 148 oldalra terjedő könyvet egyfolytában olvastam el, elég bizonyíték arra, hogy a könyv érdeklődésemet mily nagy mérvben kötötte le. Figyelmemet csak fokozta az, hogy az írónak gondolkodása, felfogása az adóreform kérdésében, különösen a progresszió és a létminimumra nézve sok tekintetben megegyezik az én nézetemmel s azon állásponttal, melyet e füzet elején közlött s annak idején részben a napilapok hasábjain is megjelent s természetesen egy nagyobb szabásu szakdolgozat pretenzióival egyáltalán nem bíró fejtegetéseimben elfoglaltam.

Világos, hogy így az elvi rokonszenv bizonyos nemével kellett fogadnom azokat a végkövetkeztetéseket, melyek a munka anyagában mint általam is helyeselt alapelvek kidomborítottak.

Rokonszenvem csak élénkült annak tudatában, hogy az elvi álláspontban sok tekintetben való megegyezésünk egymás nézeteinek ismerete nélkül egyetlen közös alapunknak, az emlékiratnak tauulmányozása fonalán fejlődött ki.

De minden rokonszenv dacára, melylyel a könyv írójának fejtegetései iránt viseltetem, nem tagadhatom meg magamtól, hogy az igazság érdekében a könyv hiányaira és nem lényegbeli tévedéseire is rá ne mutassak. És e tekintetben annál jogosultabbnak tartom a bírálatot, mert ez irodalmi munkálat nem egyszerű napibecsü értekezés jellegével bir, hanem mint egy nagy és alapos studium kiváló terméke méltó pretenziókkal léphet a szakirodalom terére. Írója a komoly gondolkodásnak, a tárgy beható tanulmányozásának, a szakmában való ismereteinek, a sokoldalu tudásnak oly bő anyagát és bizonyosságát tárja föl, hogy könyvének becsét csak magasabb mértékkel lehet és kell elbírálni. Készséggel megadva tehát az írónak e tekintetben az elismerést, nem veheti rossz néven, ha bírálatomban könyvének különben apróbb hibáit és tévedéseit is föltárom.

Mindjárt egyik hibául kell emlitenem azt az egész aprólékossáig, hogy ne mondjam szörszálhasogatásig menő

részletességet, melyet könyvének első, kritikai részében a jelenlegi adórendszer általánosan ismert s a memorandumban is kiemelt helytelenségének tárgyalásában tanusít.

Igaz ugyan, hogy e hibák fölismerésében és taglalásában bármelyik pénzügyi tisztviselőnek is dicsőségére való szakismeretet és jártasságot árul el, de azért ez a néhol egész az aprólékoskodásig terjedő bírálása egy már a közmeggyőződés szerint szintén elavultnak elismert adórendszer jelentéktelenebb hiányainak is, egyáltalán nem látszik alkalmasnak, hogy magasabb becsértékű könyve keretében oly terjedelmes helyet foglaljon el.

Igy például szinte önkénytelenül is igazat adunk az írónak, mikor a földadó-kataszternek a valóságos állapotokkal való általánosan ismert s így bizonyításra alig szoruló meg nem egyezésének hosszadalmas taglalása után felkiált, hogy „úgy látom, fölösleges munkát is végeztem, a midőn ily részletességgel bebizonyítottam, hogy a kataszter a levegőben függ, a kataszteri tiszta hozadék nincs valóságos kapcsolatban a föld tényleges tiszta hozadékával.“ Hisz erre az elemi igazságra, melyet az író oly részletességgel igyekszik bebizonyítani, maga a pénzügyminiszteri memorandum szintén — habár rövidebb figyelmeztetéssel is — rámutat.

De a könyv kritikai részében a részletekbe való tulajdonságos elmerülés már azért sem válik a munka előnyére, mert az adó-mechanikában gyakorlati ismeretekkel nem bírható szerzőnek bírálatát nem egy helyen tévedésbe ejtheti.

Igy például a házadóról szólva egy helyen azt mondja, hogy „a statisztikából megtudjuk, hogy ez idő szerint 2.331,321 forint házadó ideiglenes adómentesség címen nincs előírva, még pedig 2.150,948 frt a házbéradónál és 180,373 frt a házosztályadónál. A mi azt is jelenti, hogy legfőljebb 15 év alatt a házadó ezzel az összeggel *emelkedni* fog.“ Ez azonban merő tévedés, mert eltekintve attól, hogy a fővárosban, hol az ideiglenes adómentesség címen elő nem irt házadóból, 1.879,900 frtból, egy nagy rész a 30 éves, tehát nemcsak 15 éves adómentességet élvező házakra esik, már az a gyakorlati tapasztalat, hogy a mily mértékben az adómentes házak a mentesség megszűntével adókötelesekké válnak, legalább is azon mértékben a régi házak is leromboltatnak, kizárja annak lehetőségét, hogy 15 év múlva a házadó a könyv írójának föltevése értelmében emelkedjék. A lerombolás által ugyanis az adótárgy megszűnik s így

a házadó is csökken, úgy hogy a két adótétel egymást majdnem egyensúlyozza.

A könyv írójának a gyakorlati életben fölmerülő esetek nem ismeréséből származhatik azon megjegyzése is, melyet az I. oszt. keresetadó alá tartozó egyénekről szólóban következőleg fejez ki:

„Humoros a d) alosztály, a melybe *az alkalmazás nélküli alkalmazottak* soroztatnak, a kik t. i. nem huznak állandó fizetést, vagy a kiket egyáltalán nem lehet sehová máshová tenni. Ember legyen, a ki megmondja, — kiált fel a szerző — hogy ezek miért fizetnek 5—12 frtot.”

No hát én megmondom. Előbb azonban helyreállítom a d) alosztály alatt kifogásoltakra a törvény szavait, mert ezek a könyv írója által mindenesetre humorosan „alkalmazás nélküli alkalmazottaknak” neveztetnek ugyan, de ez csak az ő szabad fordításában áll így. A törvény azokról beszél, kik *foglalkozásuknál* fogva a felsorolt kategóriák egyikébe sem tartoznak.

Már pedig a gyakorlati élet sok olyan adóalanyt teremt, mely a taxatív felsorolásokba be nem illeszthető, de éppen itt igen jól elfér és méltán fizetheti az 5—12 frt adóját. Ilyenek például azok az ugynevezett magánzókna hivat egyének, kiknek semmi más vagyonuk vagy jövedelmük nincs, mint az adómentes állampapirokból élvezett kamatjövedelmük, mely, mint ilyen, kamatadóval meg nem róható, de személyükben itt méltán és jogosan megadózhatók; ilyenek továbbá azok a magánzók, kik jogilag nem biztosított s így járadékadó alá nem vonható évpénzekből stb. tartják fenn magukat, vagy ilyenek a könyv írója által tévesen III. vagy IV. oszt. kereseti adó alá esőknek vélelmezett pincérek is stb. Azt hiszem tehát, nem nagy emberség kell megmondani azt, hogy mindezek miért fizetnek 5—12 frtot. Bizony fizethetnének sokszor jóval többet is.

Kifogásolja a könyv írója azt is, hogy „az asszonyokkal szemben a keresetadótörvény feltűnően udvarias, a mennyiben a 9. §-a azt mondja, hogy ha a keresetadó I. osztálya alá eső családfő a nőnemhez tartozik, akkor a családfőre kivetett adótétel felét fizeti. Kissé fura — mint mondja — ez a szentimentalizmus.”

Vajjon csak fura szentimentalizmusnak kell tekinteni azt, ha az állam egy tevékeny iparosnak elhunytával az esetleg apró gyermekekkel hátramaradt özvegytől, ki csa-

ládja fenntartásáért folytatni kénytelen az üzletet, az adótételnek csak felét követeli?

Nagy tévedésben van a könyv írója a tekintetben is, hogy a III. oszt. keresetadókat fizetőkre vonatkozó statisztikai adatokból arra a következtetésre jut, hogy az ezen adó alá eső 364.993 adófizető közül 211.856 adófizetőnek az adókivetési alapok szerint nem volna évenként 100 frtnál több jövedelme; hogy például 29.497 olyan budapesti polgár közül, a ki III. oszt. keresetadót fizet, 7280-nak az adóalapok szerint jövedelme nem terjed túl 200 frton; hogy még hozzá 146.994 olyan egyén szerepel a statisztikában, a kinek csak 50 frt jövedelme van. „Ez az 50 frtos polgár — mondja az író — fizet 5 frt III. oszt. ker. adót, 50 kr. általános jövedelmi pótdót, legalább 1 frt 25 kr. községi adót, mondjuk csak 2 frtot a családja tagjai után, és vannak még mi minden közszolgáltatásai, úgy hogy neki körülbelül 40 frtja maradna, hogy abból megéljen. Ki hiszi, hogy ez a statisztika a valóságnak megfelel? Ki nem látja, — így kiált fel tovább — hogy ezek a számok igen messze elmaradnak az igazi állapotok mögött? Hiszen Magyarország volna a civilizált világban a nyomor hazája, ha az adófizetők egyik elite-csapatának és a III. oszt. keresetadót fizetők kétségkívül ilyenek — mint az író nevezi — ez volna a jövedelme.“

Valóban furcsa állapotok volnának az ország adózási és megélhetési viszonyaiban, ha az adatokból, melyeket az adóstatisztika nyújt, csakugyan arra a következtetésre kellene jutnunk, melyet a szerző magának elgondol. De szerencsére a dolog nem így áll. Hiszen az adóstatisztikának a foglalkozási statisztikából való összevetéséből is rá lehet jönni, hogy a foglalkozásuk szerint III. oszt. ker. adó alá eső egyének száma — dacára az adó alóli kibúvás számos esetének — jelentékenyen kevesebb, mint a III-ad oszt. ker. adófizetők, illetőleg *helyesebben a III. oszt. ker. adótételek száma.*

Ez pedig magyarázatát abban leli, hogy a III-ad oszt. ker. adófizetők sorában egy jó nagy rész olyan ház- és földbirtokosokból, tőkepénzesekből stb. áll, kik főfoglalkozásuk szerint nem ebbe az osztályba tartoznak s csak valamely mellékfoglalkozásuk, vagy mellékjövedelmük után rovatnak meg itt is adóval. Továbbá számos olyan apró kereset és jövedelem merül fel az adózás terén, mely nem bizonyos, meghatározott foglalkozásból foly s így az azt

élvezők a foglalkozási statisztikában e címen helyet nem foglalhatnak, de azért mégis adó alá vonatnak.

Ilyenek például az egyes szobákat albérletbe kiadó ugynevezett lakáskiadók, az iparendélylyel nem is bíró különféle apró árusok, tehenészek, kertészek s a fővárosban az üres telkek bérlői, sőt maguk a telek-tulajdonosok, a mennyiben földadó alá a telkek vonva nincsenek. Ilyenek továbbá főként vidéken azoknak az apró parcelláknak a bérlete, melyek a község egyes lakosainak haszonbérfizetés mellett kiadatnak s habár ezek a bérlők — kik különben, mint kiscgazdák foglalkozásukra nézve, sehogysz sem sorozhatók a III-ad oszt. keresetadókötelesek elite-csapatához — némelykor alig fizetnek egy-két forint bérösszeget, azért a minimális alapon az 1875. XXIX. t.-c. 19. §-a értelmében mégis felvétetnek a III. oszt. ker. adó alá s bár az ily módon kirótt adóösszeg sok esetben alig rug egy pár krajcár, azért az ily tételek nagyban emelik a III. oszt. ker. adófizetők számát.

Ilyenek továbbá faluhelyeken a sok lisztelőmalom és fűrészelőmalom-tulajdonosok stb. Különösen hegyes vidékeken majd minden 4-ik gazdának van egy-egy kis gabona őrlő malma, és egy-egy primitív szerkezetű fűrészmalma, az előbbin a maga és egy-két szomszédja kenyérnek való lisztjét, az utóbbin pedig szintén a maga és szomszédai lakásához, gazdasági épületeihez, kerítéséhez stb. szükséges deszkákat, léceket stb. dolgozván fel. Ezek a fennálló törvény és gyakorlat alapján minthogy nem kizárólag saját használatukra dolgoznak, mind felvétetnek III. oszt. keresetadó alá, úgy, hogy vannak egyes községek, hol a III. oszt. ker. adólajstromban csak egy szatócs, egy kocsmáros de legalább is 20—30 malomtulajdonos szerepel, természetesen csak 1—2 frt adóval megróva. Világos tehát, hogy ezeknek adóalapját, a 10—20 frtot, nem lehet olyan jövedelemnek tekinteni, melyből megélhetnének, mert hisz ezek mindannyian mint kis mezőgazdák ez utóbbi foglalkozásuk után tartják fenn a maguk és családjuk életét.

De nem akarok tovább időzni a könyv írója e tekintetbeni tévedésének felderítésénél, hanem áttérek egy másik eklatáns tévedésére, mely egyenesen az 1883. évi XLIV. t.-c. 11. §-ának merő elnézéséből származik.

A nyilvános számadásra kötelezett egyletek és vállalatok adójáról szóló kritikájában ugyanis azt mondja, hogy ez adónak három évre való kivetése éppen itt a leghelytele-

nebb és fejtegeti annak szükségét, hogy ez adó jövőre évről-évre vetessék ki, holott ez az 1883. évi XLIV. t.-c. 11. §-a értelmében *ma is úgy történik!*

A családtagok adójáról szóló bírálatában sem találok helyt állónak azon mondását, hogy „a mai adótörvényhozásokban a családtagok száma mindenütt kisebbíti az adó mértékét és nagyon helyesen, nálunk pedig minél több a gyermek, annál több az adó.”

Ezt így általánosságban odavetni nem helyes, mert hisz maga az író is később a III. oszt. ker. adónál citálja az 1875. XXIX. t.-c. 19. §-át, mely szerint az adó megállapításánál a *kiskoru* gyermekek nagyobb száma csökken-tőleg, kisebb száma pedig öregbitőleg hat.

Csakhogy úgy látszik, mintha a szerző nem akarna különbséget tenni a kiskoru gyermekek és a nagykoru családtagok közt, holott ez nézetem szerint igen fontos momentum, mert míg egyrésről nagyon is indokolt a kiskoru, önálló keresetre nem képes gyermekeknek a család-fő adóterhére csökkentő mérvben befolyást adni, úgy másrésről nem tartom sem méltányosnak, sem jogosnak, hogy azok a nagykoru családtagok, a kik a család-főnek keresete, üzlete, jövedelme előállításában és fokozásában közreműködésükkel ugyszólván emeltyüként hatnak és a család-fő nagy segítségére vannak, mégis adómentesíttessenek.

Az adókezelés gyakorlati mechanizmusának nem ismerésén mulhatik az is — és ezt nem szemrehányásképen mondom — hogy az író feltűnő kevésnek tartja azt a 131.512 frtot, mely az adóstatisztika szerint a 364.913 tétel után fizetett 8.482.225 frtra rugó III. oszt. ker. adónál a családtagokra esik. Az adókezeléssel foglalkozó szakember ugyanis könnyen rá jő, hogy ennek magyarázata abban rejlik, hogy a III. oszt. ker. adót fizetők egy jó nagy része mint föld- és házbirtokos vagy tőkepénzes a II. oszt. ker. adó alá is fel lévén véve, ezeknek családtagjaira itten a főfoglalkozásuknak megfelelő adónál van az előírás foganatosítva.

Ugyancsak erre a körülményre vezethető vissza azon, a valóságnak meg nem felelő állítás is, hogy az adóhivatal, mikor a felek fizetnek, egészen tetszése szerint ír a befizetett összegből egy-egy részt az egyes adónemekre s önkényesen osztja fel a befizetett összeget, mintha az tőle függene. Az adóhivatal az egyes adónemekre nem oszt fel semmit. A befizetett összegek, kivéve a hadmentességi díjat, egyesítve számoltatnak el, az egyenes adók javára.

A befizetések adónemek szerint elkülönítve nincsenek. A zárszámadások által konstatált befizetések statisztikája tehát nem alapulhat az adóhivatalok nem létező önkényes felosztásán.

A zárszámadásokban szereplő befizetési összegek felosztása az előírási összegek arányában történik; ez az eljárás lehet, sőt egészen bizonyos, hogy tiszta képet az egyes adónemek befizetési eredményeiről nem nyújt, de azért az adóhivatalnok tetszésétől függő önkényes felosztásnak egy szakmunkában semmiesetre sem deklarálható.

Mindezek a kisebb-nagyobb tévedések azonban a könyvnek inkább csak, hogy úgy mondjam „szépség hibáit“ képezik s csak tanuságul szolgálhatnak arra, hogy az adó-adminisztrációval gyakorlatilag nem foglalkozó elméleti szakember könnyen tévedhet ítéletében, ha bírálatában olyan nagyon minuciózus részletekbe bocsátkozik. Hiszen az kétségtelen, hogy jelenlegi adórendszerünkben a hibákat nem kell lámpával keresni. De bármily rossz legyen is mostani adórendszerünk, azért oly bűnökben még sem lehet elmarasztalni, melyek nem annak tulajdoníthatók.

Megvallom, hogy sokkal jobban szerettem volna ha a könyv első kritikai részét kisebb terjedelemre szorítja az író és inkább könyvének azon részét dolgozza ki nagyobb részletességgel, melyet az általa kontemplált új adórendszer ismertetésére fordít. Mert ebben a részben sok hízag van, melyet különben igen racionális fejtegetései nem egészen töltenek ki.

Az a gyors tempó, melylyel a könyv írója, az általa javaslatba hozott új adórendszert tárgyalja, egyáltalán nincs arányban azzal a várakozással, melyet a könyv első kritikai részének terjedelmes részletessége fölébreszt.

Szinte azt a benyomást teszi rám ez a futólépésben való haladás, mintha az író már kezdene elfáradni a számokkal való foglalkozás nehéz munkájában. És ezt nem is lehetne tőle rossz néven venni, mert csak, a ki ily kérdésekkel foglalkozik, tudja megítélni, hogy mily éles megfigyelést, mily aprólékos gondoskodást, mily éber figyelmet igényel a számokból egyes tételek felállítása, s azokból a következtetések levonása.

Pedig munkájának az a része, hol új adórendszerét ismerteti, valóban megérdemelte volna, hogy inkább egy kis pihenő tartásával is — bővebben kidolgoztassék. De így is annyi megfigyelni valót, annyi anyagot nyújtott az

adóreform kérdésének földerítéséhez és megoldásához, s oly helyes eszméket és elveket vetett föl, s azokat oly alapos tanulmánynyal foglalta rendszerbe, hogy méltán el kell ismerni hivatottságát arra, hogy a közvéleményben az általa fejtegetett elveknek propagandát csinálhasson.

Az író által tervezett új adórendszernek két sarkalatos elve van. Az egyik a hozadékadórendszernek megszüntetése, s helyébe a személyi adóztatás behozatala, a másik pedig a progressziónak és létminimumnak *egészben* való alkalmazása.

Ezen két sarkasatos elv jogosultsága mellett annyi melegséggel, annyi hévvel tud érvelni, hogy szinte csodálatos az, mikor új adórendszerét formába öntve, a föld- és házadót, melyek pedig tudvalevőleg az igazi hozadékadók, mégis fenntartandóknak találja, holott éppen a kataszternek a tarthatatlanságát egész az abszurditásig sikerült kimutatnia.

Igaz, hogy ezekkel szemben is fenntartja elvi álláspontjának helyességét, s csakis gyakorlati és oppurtunitási szempontok azok, melyek arra bírják, hogy a földre és házra nézve ő is fenntartsa a hozadéki adózást s csak a nem fundált jövedelemre kívánja ez uttal a személyi adózást rendszeresíteni. Az amit a progressziónak és létminimumnak minden jövedelemre való általános alkalmazására nézve könyvében oly meggyőzően mond, teljes mértékben bírja rokonszenvet, mint ezt magam is e füzet elején foglalt, s már régebben a napilapokban is megjelent fejtegetéseimben hangoztattam és azt hiszem nemcsak az én, hanem sokaknak a nézetével találkozok e tekintetben az író felfogása, dacára, hogy annak kivihetősége iránt illetékes körökben nem éppen biztató hangokat is hallottunk elejteni.

A Kohn Dávid által tervezett „új magyar adórendszer“ tagjai volnának:

I. A földadó, a mi alatt a földbirtokból eredő összes jövedelemnek összes, egységes adóterhét érti.

II. A házadó, a házbirtokból eredő összes jövedelem alapján, egységes összegben megszabva.

III. A jövedelmi adó, a melyet fizetne minden nem fundált jövedelem, minden nem ingatlanból származó jövedelem, a mennyiben azt fizikai személy huzza.

IV. A nyilvános számadásra kötelezett vállalatok és egyletek adója.

Ez új adórendszer mindenik tagjának — szerző szerint — úgy kell megszerkesztve lennie, hogy az önmagá-

ban megálló egész legyen, a melynek se kiegészítésre nincs szüksége, se arra, hogy a másik darabtól valamelyik intézkedését kölcsön kérje. Különösen kiemeli ezt a földadóra és a házadóra nézve, a melyeknek nem szabad semmiféle külön jövedelmi adóval összekötve lenniök.

Az író által adórendszerének taglalásánál elmondott sok okos dolgot, az adóreform kérdésének megoldására hivatott valamennyi tényezőnek kiváló figyelmébe kell ajánlanom.

Sok elfogadható és megfigyelésre méltó fejtegetés van ott összegyűjtve.

Van azonban olyan is, a mi elvi és gyakorlati szempontból egyaránt kifogásolható.

Ilyen például az általa proponált új földadónak az összeállítás. Ő, a mai földadót, II. oszt. ker. adót, a földdel kapcsolatos házosztályadót, s a mai föld- és házadó után járó általános jövedelmi pótagót összevéve, az új földadó összegét a kataszteri jövedelem 39·12% százalékaiban akarja megállapítani, de nem számol azon körülménnyel, hogy mennyi igazságtalanságnak lenne ez így kutyfeje. Hiszen például, a kiknek nincs is házuk, hanem valahol csak egy pár hold földjük van, s azon is általános jövedelmi pótagót megszüntető kamatteher van betáblázva, e szerint a mai adójuk helyett az új, sokkal magasabb százaléku földadót kellene, hogy fizessék, a mi semmiestre nem volna sem méltányos, sem igazságos.

Épp ily gyakorlatilag kivihetetlen idea az is, hogy a gazdaemberek az adókető-bizottság elé álltassanak a földadó ketése végett.

A foglalkozási statisztika szerint Magyarországon 1.602,924 földbirtokos van. No már, ha ezeket mind az adókető bizottságok elé kellene állítani, akkor az adókető bizottságok működésének soha vége-hossza nem volna. Hiszen most is, mikor e bizottságok ugyszólván csak a 364.993 III. oszt. kereseti adóketés egyénekkel foglalkoznak, általános a panasz, hogy az adófizetők csak az év vége felé tudhatják meg, hogy mennyi a folyó évi adótartozásuk, sőt sokszor bizony még a következő évbe is bemennek, mire adójuk végérvényesen megállapittatik. Ily ideális nézeteket tehát hiába vetünk fel, mert azok a gyakorlati élet nehézségein megtörnek.

Az az eszméje, hogy az ingatlant terhelő adók egybe vonassanak s az azok összegeinek megfelelő százaléku kulcs

alkalmazásával egy összegben, mint földadó és mint házadó állapittassanak meg, gyakorlatilag sem ütköznék nagyobb nehézségekbe, de hogy a földadóba bevonassék a földdel kapcsolatos házosztályadó is, az a gyakorlati életben olyan inkonzekvenciákra vezetne, melyek az elvet egészen perhorreszkálnák.

Az írónak az összes nem fundált jövedelmeknek egy egységes, az általa kontemplált új jövedelmi adó alá való vonására irányuló fejtegetései nagyon méltók a megfontolásra s az idea — bár hazánkban sem új, a mennyiben az 1868. évben létrejött és 1875. évig fennállott jövedelemadó, szintén körülbelül azoknak a kereteknek felelt meg, melyek a nem fundált jövedelmek mai megadóztatását tárgyzó külön-külön adótörvényeinkben vannak széttagolva, — már azért is kívánatos, hogy az adóreform kérdésének megoldásánál figyelembe vétessék, mert helyes keresztfülvittel mellett az egységesített jövedelemadó nagy mérvben egyszerűsitené az adókezelés mai komplikáltságát. Azt, hogy a nem fizikai személyek külön adó alá vonassanak-e vagy ezek is bevonassanak a jövedelemadó körébe, másodrendű fontosságú kérdésnek tartom. Részemről nem tartanám szükségesnek ezek miatt a külön adót fenntartani, mert a progresszió alkalmazásával az író által a külön adó mellett felhozott érvek nem igen állanak meg.

Ezek után csak a feletti sajnálatomat kell kifejeznem, hogy egyéni teendőim halmaza mellett nem érhetek rá a könyvben fölvetett ideák fölött bővebben vitatkozhatni.

Sajnálom annál inkább, mert e könyv egy nagyon érdemes munka s joggal vindikálhatja magának azt, hogy az adóreform országos nagy kérdésében az elmék megvilágítására egyik főtényező lehessen.

Részemről csak azzal zárhatom soraimat: örvendek, hogy Kohn Dávidot, — kit eddig, mint cikkelyem kezdetén íráim, nem ismertem — most már legalább könyvéből megismerhettem!

TARTALOM.

	Lap
Előszó	3
Az adóreform tervezője és annak megalkotója	5
Az adóreform anketje	11
Az egyházi, vármegyei, községi adók reformja	14
A progresszió és a létszámminimum az adóreformban	19
Az adóreform méretei	25
Európai államok egyenesadó törvényei	35
1. Anglia	36
2. Ausztria	38
3. Franciaország	40
4. Olaszország	44
5. Poroszország	47
6. Szászország	53
A pénzügyi adminisztráció egyszerűsítése	55
A közigazgatás általános reformja	70
Függelék	
I. Egy adat adótörvényeink hézagosságához	79
II. Dr. Kohn Dávid az adóreformokról	84

